

JOSEPH M.ª ROCA

PRESIDENT DEL III CONGRÉS DE METGES DE LLENGUA CATALANA

LA MEDICINA CATALANA
EN TEMPS DEL REY MARTÍ

REMEMBREM LO PASSAT

BARCELONA

FIDEL GIRÓ, IMPRESSOR : VALENCIA, 233

1919

*Novella edició, augmentada per l'Autor y dedicada
al III Congrés de Metges de Llengua Catalana,
en agraïment d'una Presidència immerescuda*

Exemplar destinat al

DR.

NOTES PREVIES

La Junta del Centre Excursionista de Catalunya, al organitzar la serie de Conferències per a retre homenatge a la memoria del Rey Martí, m'honrà ab l'encàrrech d'estudiar la Medicina Catalana en los temps de l'últim Reynostrat. Restat del recull de documents que jo havia fet quan el lleure me permetia, més que ara, furar en los Arxius y Biblioteques, vaig acceptar agraït la comanda: y per més que en treballs històrichs, malgrat sien un escalaborn com aquest, els documents constitueixen la part principal, l'ànima, car ells han viscut lo que'ns diuen y sempre es més eloqüent lo testimoni llur, per escarit que sia, que no la fantasia de l'autor, per molta que'n tinga, cal plasmar un còs a n'aquesta ànima per a humanisarla y amorosir quelcom lo seu axarrahiment, sense, però, desfigurarla. Aquesta ha estada la meua tasca, resultant més llarga de lo que'm creya,

per haverla de portar a terme alternantla ab altres treballs y deversos ineludibles. En lo trasllat dels documents, m'he permès puntuarlos y accentuarlos, per a facilitarne la lectura.

Algú, potser, hauria preferit l'extracte dels documents als documents mateixos, però m'ha semblat millor conservar l'integritat de la majoria d'ells, tal y com estan en los Registres y Capses dels arxius, car axí tenen regust d'època, y lleginllos, malgrat sia una tasca fexuga, se respira lo mateix ambient que ells han respirat y les idees que estotgen no queden deshabillades del lèxich y la sintaxi que les agencen y enriquexen: a l'ensempe constituexen una deïu inestroncable de pura y santa catalanitat.

Lo tenen tant lo regust d'època, són tan del seu temps, que jo de mi puch dir — y permetme, llegidor, aquesta infantina confiança, — que quan me trobo llegint un ms. pertanyent a les centurries en que Catalunya era Senyora y Majora a casa seva y lo seu parer excellava en les Cancilleries mundials, abstrayentme per complert de lo que m'envolta, ab los ulls de l'imaginació veig tinells senyoriais ab dames y cavallers rumbejant gonelles de brocat y brians brufats de perles, y sento cantar rondells y cançons de gesta, y al lluny del lluny, la remor de la joyosa cavalcada que s'apropa y que de re-

torn de la cacera se n'entra per un portal terral de la ciutat murada, dexant a la reraçaga, nimbats de pols, els vaylets podenguers qui retenen ab mà destre y fentse el còs enrera, les sirgas de llurs gossades, com feyen los aurigues ab llurs quadrigues en los còssos de la Roma antiga, y als falconers ab llurs perxes hont romanen los falcons caperuçats y portant en les potes sengles gets ab les senyals de llurs mestres... Y m'ubriaga dolçament la sentor dels bells temps de la velluria de la meua benehida terra, tan diferents dels d'ara, que m'semblaria un somni de fades la seva existencia passada, si no vegés, desde lo nostre Arxiu Nacional, el cloqueret de lo que fou Reyat Capella, y no tingués enfront meu lo ms. que fullejo, escorcollantlo...

A posta dexo de parlar dels suposats medis y medicaments afrodisiachs que, segons alguns escriptors, usà lo Rey Martí per assegurar la successió a la Corona Aragonesa. Són llegendes que ab mancamet a la sinceritat s'han anat estampant, demostrant que llurs autors no sentien cap respecte, ni per ells, ni per la veritat històrica: no hi ha dret a ridiculisar la memoria d'un home, sia rey o no ho sia, fent servir de documents justificatius les elucubracions fantasioses de l'imaginació.

No sé si hauré assolit el meu propòsit, ço es, transportar l'esperit del llegidor a l'època dels documents publicats: en tot cas la culpa no serà d'ells, es meva, per manca de traça. De totes maneres la recerca feta no resultarà treball debades, car tart o d'hora un mestre de cases intel·ligent bastirà l'edifici ab els materials que jo, modest manobre, li hauré agarbonats.

J. M.^a R.

EN lo regnat de Martí l'Humà, ja a Catalunya, com arreu del món, la Medicina oficial s'havia emancipada de les Catedrals y de les Institucions religioses. L'Edat mitja moria després d'haver infantat lo Renaxement; y si bé les boyres s'anaren destriant, ho feren ab recança, romanent en molts esperits alenats per la boy invencible força de la rutina. Llavors se trobaven en un període de transició entre l'època àrabe y juheva, pubilla de l'Escola grega, y l'època crudita que s'era iniciada y que devia esser lo fonament de la Medicina reformada.

Per espay de molts anys la Medicina havia estat ensenyada, com havem dit, en llocs anexas y dependents de les Sèus, com lo pati de *Nôtre Dame* de París; y també, com en lo de Santa Eularia del Camp de Barcelona, se practicava en los Monastirs; y en llurs enfermeries, bastides mercès a la Caritat evangèlica, s'hi donava aculliment y recapte, y s'hi cuydaven ab cristiana devoció los malalts y els ferits y afollats qui tan abundosos eren en aquells temps, en los quals les bandositats de tota mena, ab ses lluytes y bregues, constituïen la normalitat: els monjos pen-

saven les nafres y curaven les malalties del còs ab herbes remeyeres copsades en los boscos propers al Cenobi, y les de l'ànima ab llurs oracions, que, exides del cor, brollaven en llurs llavis resonant com lleu murmuri sota la nau romànica.

Les creuades contribuïren en part principalissimament a organitzar les Ordres de Cavalleria mig religioses, mig militars, com els Templers, els Hospitalers de Sant Joan de Jerusalem, per a defensarse de les agressions, amparar els desvalguts y assistir els malalts, distingintse entre totes elles l'ordre dels Hospitalers de Sant Llätzer, amparadors y protectors dels pobres masells abandonats, perseguits y rebutjats per tothom: y els Hospitalers de Sant Anton, fundats per a cuydar els qui patien la malura nomenada mal dels ardents o foch sagrat, que probablement no era deguda, com molts volen suposar, a l'ergotisme.

Aquestes ordres les composaven individus pertanyents a la noblesa y estaments socials enlayrats; el títol de cavaller era una dignitat cobejada per molts, y sols s'assolia després de moltes proves y d'actes gloriosos y havent jurat previamente esser fidel a l'Ordre, complint abnegadament els molts deures que l'Ordre imposava. Qui mancava aquest jurament era degradat davant sos germans en Cavalleria, declarat deslleal y felló, y l'herald de l'Ordre li rompia les armes, li estripava lo cinell y li arrebastava els esperons. Aquestes Ordres, a l'ensempe que l'austeritat, perderen llur caràcter. L'ur prestigi anà min-

vant, la llur missió fou alterada, y unes per agotament y altres a la força, se vegeren obligades a desaparèixer.

Passà lo període místich de curar còssos ab l'esperança de salvar ànimes, y s'inicià'l període científich, curant pel goig de curar lo pròxim, essent representat aquest període per l'Escola de Salern, exida del Monastir de Monte Cassino reformat per Sant Benet, y en la qual Escola s'hi acoblaven en bona germanor, sota lo mantell de la ciencia, dexebles cristians, sarrahins y juheus.

Ademés de l'hibridisme d'Escoles y de Civilisacions viscut en la xiv^a centuria, fa que no's pugua bornar d'una manera fixa, esscarida, l'estat de la Medicina a Catalunya en temps de l'últim Rey català, el que les èpoques històriques no brollen per generació espontània, ni són xorques. Es opinió d'En Foustel de Coulanges, sostinguda per l'Hanotaux¹ y tots els devots del bon sentit, que «aquell qui limités lo seu estudi a una sola època s'exposaria, sobre aquesta mateixa època, a greus errades. Lo segle en lo qual una institució apareix a plena llum, brillant, potent, dominadora, no es quasi may aquell hont ella s'es formada y d'hont ella ha presa sa força. Les causes a les que ella deu son naxement, les circumstancies d'hont ella ha tret son vigor y sa sava, pertanyen sovint a un segle molt anterior».

***

¹ *Revue des deux Mondes*, 15 setembre 1913.

La primera Escola de Medicina oficialment organitzada que tingué Catalunya, fou compresa en lo Studi general de Lleyda, que ab gran cura y ab la sollicitut que solfa posar en tots sos actes, fundà Jaume II, tan encertadament nomenat lo Just, lo dia 1.er de setembre de l'any 1300, després d'haverlo autorisat lo Sant Pare per a establir-lo *in aliqua civitate vel loco insigni terre tue quem ad hoc magis aptum cognoveris intendas literarum studium instituere generale*; concedintli ensemps, per als mestres y escolars, les matexes indulgencies, llibertats, immunitats y privilegis que gaudien els de l'Estudi general de Tolosa.¹ Així mateix ho fa constar lo Rey en lo document de fundació, per a que sos súbdits no tinguin de demanar almoyna de ciencia en terres estranyes, dirigint als Pahers y Prohomens, confiantlosí la seva governació y ordinació.² L'endemà, o sia'l dia 2, concedeix ordinacions, estatuts y privilegis als doctors, mestres y dexebles y a llurs auxiliars y familiars qui's trobin en lo Studi general que ell ha tingut a bé fundar en la sua ciutat de Lleyda, considerantla centre de tots sos regnes y terres, pròdiga y fèrtil en vitualles, de clima dolç, en aygues abundosa y habitada per bona gent. Entre aquestes ordinacions, estatuts y privilegis, hi ha les següents: al graduarse els metges sols deuen pagar XX sous, essent prohibit que se'n acceptin més; els assistents a l'Es-

¹ Arx. Cor. Aragó: *Bullles Pont.*, Lligall II.

² Arx. Cor. Aragó: r. 197, f. 275.

tudi, mestres y dexebles y els familiars llurs, els llibreters, marxants de pergamins y d'altres coses relacionades ab lo studi, els eximeix de jurisdicció civil y criminal, excepte en los casos de pena de mort o mutilació d'un membre; els oficials reynals no poden entrar en lo domicili dels concorrents a l'estudi, per a registrarlo, ni treuren los delinqüents que s'hi haguessin asilat, sols en cas de molta gravetat y encara deuen procedir ab tota mena de consideració y respecte; per a que la població de lo Studi pugui romandre ab més seguretat y tranquil·litat, castiga l'insult a les persones ab penyora de 100 sous jaquesos o 100 açots, el qui cerqui baralles y els amenaci: si aquesta agressió s'es feta ab violació de domicili, qui ho faci perdi la mà o redimexis ab 100 morabatins d'or: si la violació de domicili va acompanyada de ferida o contusions als estadants, fetes ab gladi o altres armes, 200 sous jaquesos o 200 açots; y el qui tingui la temeritat de capdellar turbes populars, excitantles contra els escolars y lo Studi, sia penjat per la gola. En les causes civils y criminals que puguin tenir, se'ls faculta per a escullir, clergues inclusiu, entre la jurisdicció de la Curia secular, la del Bisbe y la del Rector de l'Universitat, excepte que fossin trobats ab armes quan la comissió del delict. Tenen franquesa de peatge els qui entrin aviram, bestiar, safrà, llibres, pergamins y altres coses convenientes a la població de lo Studi. Els estrangers, adhuc els naturals de nacions enemigues, estan autorisats

per a assistir a l'Universitat, mentres no sien sospitosos.¹

No cal dir l'afluència de forasters que aportarien a la Ciutat de Lleyda les mentades concessions; contribuint també a son increment la prohibició, baix pena de mil morabatins, de fundar, en les terres de la Corona aragonesa, Studis hont s'hi llegexi o ensenyi Jurisprudència, Medicina o Filosofia: autorisant solament l'ensenyança de la Gramàtica y Lògica. Lo Rey ho escriu axí al Veguer de Barcelona, recomanantli publiqui solemniament la constitució de l'esmentat Studi general y la damunt dita prohibició.²

El *Liber Constitutionum et statutorum generalii studii Herdensis: an. MCCC*, ordena, entre altres coses, que l'elecció de Rector se faci anyalment per compromissaris elegits entre'ls estudiants aplegats per nacions; el nomenament dels catedràtics o Lectors de Medicina es facultat dels Pahers, prèvia consulta ab lo Rector y Consiliaris. Els estudiants de Medicina deuen pagar al Mestre tres sous jaquesos o cinch barcelonesos, com a primera paga: hi havia altres dues pagues de 6 diners jaquesos o 10 barcelonesos. Excepció feta d'una gran necessitat, se prohibeix comparèxer a l'Escola cavalcant, sia quina sia la preeminència, condició o dignitat de l'estudiant. No's permetien mimos ni histrions de cap mena, fora les diades de Nadal y abdues Pasqües, o bé

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 197, f. 176.

² Arx. Cor. Aragó: r. 197, f. 180.

quan els mestres ho creguessin oportú. Els físichs, poetes, gramàtics y artistes, excepció dels noys qui no passen de 14 anys, no deuen anar ballant disfressats per la ciutat, ni fer jòchs desonestos, ni vestirse de juheu o sarrahí, los dies de Sant Nicolau y Santa Caterina.

Villanueva, en son *Viaje Literario*, creu que en lo Studi hi anava compresa la Theologia, essent axí que fins molts anys després lo Rey Martí no tractà d'incloureli, «pus los Consellers e consell de Barchinona no han volgut ni volen en aquella ciutat studi general de theologia».¹ Emperò, fins el 1439 no fou establerta a Lleyda per lo Cardenal Pere de Foix, Llegat Pontifici.

Pere III mana que'l Rector de lo Studi general de Lleyda s'elegexi cada quatre mesos, turnant cada any un doctor en Lleys, un doctor en Cànon *vel decretis* y un mestre en Arts o Medicina.² El dia 6 de febrer de 1381 autorisa els doctors, llicenciats y aprovats del dit Studi per a que puguin colegiarse a la faysó dels de Montpeller.³

L'Anatomia humana sols era coneguda dels metges mercès a l'etzar que'ls mostrava les nafres de lluyta y d'accident fortuït per a pensar-les, car per més desitjos que tinguessin de conèxer l'estructura del home, no'ls podien portar a terme per no ferir els sentiments religiosos del poble. Aquests sentiments, que feren que'ls egip-

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2.289, f. 92 g.

² Arx. Cor. Aragó: r. 938, f. 221 g.

³ Arx. Cor. Aragó: r. 941, f. 146.

cis perseguissin a cops de pedres els embalsamadors y que'ls grechs creguessin que l'esperit despullat del còs papellonejava esma-perdut per sobre'l llach Stigi mentres no's procedís a l'enterrament o l'incineració, també obligaren els cristians a abstenir-se de fer estudis anatòmichs. Frederich II de Sicilia, prescindint d'aquests miraments, autorisà la pràctica de l'Anatomia. Mig segle després, per a evitar que'ls creuats trossejessin els cadàvers dels companys que morien en terra d'heretges y portessin els òssos nèts de texits tous a llur país, per a que se'ls dongués terra sagrada en les tombes de les families llurs, Bonifaci VIII publicà una Butlla prohibint les disseccions humanes.

Mundini, a Bolonia, en 1315, y més endavant altres a París y Montpeller, feren disseccions, y encara'l primer respectava l'obrir el cap. A lo Studi de Lleyda li fou concedida, per Johà I, facultat per a dissecar, ordenant als Pahers y als seus oficials qu'entreguin cada tres anys un cadàver d'home, sia qualsevulla la sua lley y estat, condemnat a mort negat: axí no sofrint tant desordre son organisme, queda més a posta per a l'estudi de l'Anatomia. Al ensemps recomana que, després de les mutilacions o incisions fetes, se dongui al cadàver terra sagrada.¹ Aquesta concessió, datada a Aytona'l dia 3 de juny de 1391, ademés del Rey, la firmen com a testimonis N'Ay-

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 1900, f. 28.

merich de Centelles, En Pons de Perelló, majordom, En Bernat Margarit y En Francesch Çagarriga, cavallers, y En Guillem de Vilarnau, cambrer del Rey.

Quan aparegué aquesta disposició, feya més d'una vintena d'anys que'l Clavari del Consell de la Ciutat de Barcelona havia pagades 24 lliures 8 sous «al honrat G. F.¹, conseller de la dita ciutat, que aquells havia bestrets en fer obrir l^a sclava morta e en perfums e altres coses que despareren per obrir la dita sclava e en refecció de l die de menjar e de beure a tots los metges de la dita ciutat, axi cristians com juheus, estigueren lo dit die a la casa dels frares menors, per declarar e interpretar per quina rahó les epidemies qui eren en Barchinona e en altres lochs de Catalunya, venien sobre les persones.» «A mestre Johan, metge de la senyora Reyna², V lliures 10 sous, per trebaylls que ha sostenguts ensemps ab daltros metges, en compilar e posar en scrits algunes rahons sobre lo fet de les infirmitats qui vuy son en la dita Ciutat, ne de que les dites infirmitats pervenen e en ordonar alguns remeys sobre aquelles.» La matexa quantitat y per lo mateix motiu es consignada a «Mestre A Germà, mestre en Medicina». Y al Procurador del Monastir dels frares menors, V lliures «E los quals los dits honrats Consellers han atorgat al dit convent, per amor de Deu e per los trebaylls que han soferts, per

¹ Guillem Ferrer, conseller 5.

² Johan Ameli o Johan Dordas.

ço com se aiustaren a casa lur tots los metges.»¹

També concedí Johan I, desde'l Monastir de Pedralbes, a 17 d'agost de 1392, als Mestres en Medicina y Arts, presents y esdevenidors, de lo Studi general de Lleyda, totes les gracies, favors, honors, prerrogatives, franqueses y immunitats, que gaudien y podien gaudir els juristes, concedits per ell y per sos predecessors.²

Entre'ls dexebles qui foren d'aquest Studi general de Lleyda, cal fer menció de fra Vicens Ferrer, en la Facultat de Filosofia, la qual intervenció en la política tanta trascendència ha tinguda per a Catalunya; y entre'ls Lectors de Medicina, el celebrat Mestre Jacme d'Agramunt, autor de l'Epístola *Regiment de preservació a epidemia o pestilencia e mortaldats*, dedicada «als honrats e discrets senyors pahers e conseyll de la ciutat de Lleyda»³ y en la que demostra possehir un sentit clínic no massa sobrer en aquella època (1348), com faig constar en lo Pròlech de dita obra.⁴

¹ Arx. Mun. Bar.: *Clavaria*, any 1370, f. 178, 178 g. y 179.

² Arx. Cor. Aragó: r. 1904, f. 72.

³ Publicació de n'Enrich Arderiu, Lleyda, 1910; estampa de Joseph A. Pagès.

⁴ «Amich Arderiu: Me demaneu qualques mots de lletra a guisa de caminal que faça més planera al llegidor la possessió intelectual del M. S. de Mestre Jacme d'Agramont, per vós sortosament trobat escorcollant l'arxiu parroquial de Verdú, y que gracies a vostra curiosa sollicitud sorgeix de bell-nou a la llum, per a gloria del Lector de l'històric Studi general de Lleyda y fruició dels devots de les belles y bones coses de la velúria. A la vostra amical requesta sois hi puch respondre escalabor-

En 1350, Pere terç, qui, després d'haverse apoderat avolment de tots los dominis de Jaume II de Mallorca, cedí la Senyoria de Montpeller al Rey

nant un petit viarany, un misso corriol que potser fatigui a qui'l segueixi, fentli bona la dressera: emperò, vós ho voleu, sia.

***

Les epidemies de glànola en los temps de Mestre Jacme sovintejaven en lo món conegut, essent tanta la mortaldat que produhien, que res té d'estrany que'l Professor Lleydatà, tenint ardit cert de la pestilencia regnant en les vehines regions de la Provença y conexas l'impotència del tractament curatiu, escrigués el *Regiment de Preservació* per a «esquivar tof dampnatge a la ciutat damunt dita (Lleyda) e als singulars daquella, hi preservar cascu e cascuna desser malaut ho malaut per temps pestilencial...». El tractat fou termenat el dia 24 d'Abril de 1348 y poch tardà a utilitzar-se, ja que qualques jorns després s'empesaren les poblacions més importants de les nacionalitats confederades, y cal suposar que també Lleyda pagà son tribut a la glànola, complintse la temença del autor.

Segons consta en la Crònica del Rey Pere IV d'Aragó, la gran mortaldat que l'epidemia ocasionà a Valencia, hont ell romanía pels greus afers de l'Unió, «cresque enfant que ans que fos mitjant juny hi moriren tots jorns mes de CCC persones». De Valencia exí'l Rey ab sa muller N'Alianor de Portugal dret a Terol y, trobant la ciutat empestada, fugiren a Caragoça, en tranthi després d'haver retut als de l'Unió en los camps d'Epifa. Hostatjats en la capital aragonesa, també prengué peu la glànola, que s'encomanà la Reyna; y sospeses les Corts generals ja comensades, les Reyalis persones ab llur seguici retornaren a Terol, y no podenthi sojornar, encalçats per la malura que brolià de bell-nou, feren via a Exerica y en est burg s'agreujà y morí de glànola la Reyna, finint axí el Reyal exode.

Com hi entrà la glànola en terres de la Corona aragonesa? Fou importada d'Italia per la via de Gènova, ab la qual guerrejava Pere IV, o per l'Adriàtic mitjançant els vaxells venecians, o potser passà'ls ports del Pirineu provinent de Provença? Jo crech qu'entrà per mar y entrà per terra, ja que un y altra tenien les portes obertes de bat a bat. Lo cert es que les terres totes de la Confederació foren pastura de la gran epidemia de peste negra que tres anys enrera els mongols procedents de

de França, com un premi a la seva neutralitat, funda lo Studi general de Perpinyà, potser per a evitar l'exode a Montpeller d'estudiants rossello-

l'Índia y de la Xina introduhiren a Rússia, y d'allí, ab rapidesa insòlita, s'estengué pel mar Negre y el Bosfor, a Constantinopla y els ports del Mediterrani, y d'aquets s'anà endinsant fins que, com gegantina mortalla, envolcallà l'Europa, que junt ab l'Àsia oferiren en holocauste a la mort més de 42 milions de víctimes.

Johan Boccaccio, en l'introducció del *Decamerone* (traduït al català a començaments del segle xv [Vegis el *Botafin de la R. A. de B. L.* Any VIII, núm 30 (1963)]), es qui millor dona l'impressió esgarrifosa de lo que devia esser aquella pestilència que sembrà a axam la mort y la desolació arreu d'Europa. «E dich axí que ja eren los anys de la fructificant encarnació del fill de Deu pervenguts al nombre de MCCCXXXVIII, com en la egregia Ciutat de Florença, pus noble que neguna altre de Hitalia, pervench la mortal pestilència, la qual per ocasió de corsos superiors, o per les nostres inhiques hores, la justa hira de Deu a tramesa per corechció sobre los mortals; la qual començà alguns anys abans en les parts horientals e aquella de innutmerable cantitat dels vivens privà, e sens restar de un loch en altre continuant enverç occident aplicà...» Descriu els símptomes de la malaltia y dona clara idea del contagi, axí com de la diversitat de medis profilàctichs adoptats pels florentins segons fos llur temperament y sentiments humanitaris: «la ua frare abandonave l'altre e Poncía al nebot, e la germana al frare, e moltes voltes la muller al marit, e encara molt magor cosa increíble quel pare e la mare abandonasen al fill e aquell esquivaven de visitar e de servir». Eren tantes les defuncions que «no bastaba la terra sagrada a les sepultures, e magorment volent donar a cascu loch per sí, e per so faent la acostuma antiga, feren per los sementiris de les esglésies pous, en los quals los metien a centenàs; e en aquels los stibaven axí com los mercadés fan les mercaderies en les naus de sostre en sostre, e ab poqua terra desús; axí's reconplien fins tant que eren venguts en la sumitat de la terra»; «...del mes de març fins en lo juliol après seguent per la força de la mortal infermetat, e per eser los malauts molt mal servits e abandonats en llurs necessitats, per la gran por que avien los sans, trobam que desus cent milia creatures lexaren la present vida dins los murs de Florença;

nesos, y li concedeix tots y cada un dels privilegis, immunitats y llibertats, costums y franqueses que

qui per ventura anans de la present mortandat no fore stimat que tantes gents agués agudes dintre». Se coneix que a Florença foren molts els casos fulminants, sobtats, ja que en ells fixa l'atenció l'eximí escriptor del Renaxement: «...e quants valerosos omens e quantes beles dones, quants plasents e graciosos jovens los quals Hipocras e Galien e Osculapio, si vist los aguesen, agueren jutjats per molt sans, al mati si dinaven ab llurs parents e amichs e companyons e la nit seguent en l'altre mon sopaven ab los altres parents qui pasats eren de aquesta present vida!»

Per a llegir el *Regiment de preservació a epidemia o pestilència e mortaldats*, cal retrogradar mentalment a l'època en que fou escrit y no oblidar l'enfilall de prejudicis, de dogmes científichs y de supersticions que llavors estaven en predicament, sobre tot en Medicina y tractantse de lo que tracta el M. S., ço es, d'Etiologia y Profilaxi. La conjunció d'astres, la generació espontània, la teoria humoral, que sobrevisqueren encara anys y segles a Mestre Jacme, no ens han de fer riure a nosaltres els contemporanis de Pasteur, de Jersin y de Kitasato, perque malgrat esser fill d'aquells temps, el Doctor lleydatà conexia qualques vectors de la glànoja, causes mediate de contagi, y recomanava «que en los focs qui son prop de mar hon les gens han a viure de blat portat de luny, deuen fer son poder de saber ab veritat de qual regio es lo blat aquí aportat. E axí meteix se deuen certificar de la especieria aquí aportada, si per aventura saben que aytal pestilència age regnat en les partides don ha acostumat de venir la especieria. Car mes valrie mengar salsa de bona ayll, que salsa de girofle ho de canella e de non muscada qui fossen corromputs e enverinats»; y no ignorava tampoch les causes immediates de contagi, «car du se pega en altre axí com a foch saluatge, a daquell en altre. E axí sestén als altres si deus misericordios noy tramet la sua sancta gracia».

A la sua manera dona a entendre que coneix l'influença que en lo desenrotllament de l'epidemia exercexen els estats climaterichs y telúrichs, y també la manca d'higiene de l'urb y de l'individu. De què més podien parlar, si tardaren prop de cinch centuries y mitja a entrar en el born de la Biologia els mots Immunitat y Metabolisme?

fruhia lo Studi general de Lleyda¹; demanant al ensemps al Sant Pare, dongués a l'esmentat Studi els privilegis y concessions que de l'Iglesia tenien els Studis de Montpeller y Tolosa.²

***

La serie de privilegis, franqueses, prerrogatives, immunitats y concessions donades als Studis per la Potestat Suprema de l'Iglesia y el respectiu Poder reyal, per a esperonar l'afició a la cultura, es veritat que aportaren als centres d'ensenyança com París, Bolonia, Montpeller, Lleyda y altres, un nombrós estol d'estudiants, desitjosos d'apendre, però també es cert que hi acudien qualques estudiants falsos, els quals ab prou feynes sabien llegir y escriure y àdhuc algun se feya tonsurar per a confondres més ab los verdaders, entre'ls quals n'hi havia que tenien rebudes ordres eclesiàstiques: aquests, si estudiaven Medicina, no podien exercir la Cirurgia, car en lo Concili de Letran se prohibí als capellans, diaques y subdiaques: *Eclessia abhorret a sanguine*. Aquesta disposició, per més que fos escrita, moltes vegades no's complia: Guy de Chauliac, al ensemps que cirurgia, era capellà del Sant Pare.

L'immunitat que donava'l sol fet de pertà-

Y ara, llegidor, jo't faig fermança que no serà debades el temps qu'esmercis llegint el Tractat de Mestre Jacme. — *Joseph M.ª Roca.*

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 890, f. 150.

² Arx. Cor. Aragó: r. 890, f. 150 g.

nyer a un Studi, facilitava les bregues y aldarulls y revoltes de tota lley, car els qui ho feyen sabien que aquella's convertia en impunitat, y's donaren casos en que l'autoritat reyal, havent complert lo seu deure, se vegé obligada a retre satisfacció a la colectivitat escolar. Així s'explica que'ls Consellers de Barcelona, quan lo Rey Martí se'ls dirigí en 23 de janer de 1398, dihentlos que per lo singular zel que portava a la honor de la ciutat, la volia insignar de les coses que iluminen les ànimes e ennobleixen los còssos e decoren la cosa pública, al qual objecte havia proposat suplicar al Sant Pare volgués otorgar privilegi d'haver Studi general de tota facultat y que diguessin lo llur parer a sos missatgers Mossèn P. Pardo y P. dez Pont¹, li contestessin lo dia 1.er de febrer següent, després d'haverho deliberat y «engrunat per menut», que no ho acceptaven, «com fossin més los perills e scandols que sen podien seguir, que los profits ni les honors que sen podrien reportar».² Tenien un concepte massa enlayrat de la llur missió³ y de la dignitat comunal, per a per-

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,240, f. 37.

² Arx. Mun. Bar.: *Deliberacions*, 1395 a 1398; f. 140.

³ «Molt alt e molt excellent princep e senyor.

Hoyda ab affecció la relació dels missatgers a la vostra molt alta senyoria trameses darrerament per aquesta ciutat, deles provisions per vos, senyor, fetes sobreis fets queus han explicat los dits missatgers per part de la dita Ciutat, havem ab gran pler percebudes les magnifiques, justes e pertinents provisions per vos, senyor, fetes, sobre la presó quel noble mossen Rodrigo de luna, comanador del mas deu, del ordre del hospital de Sent Johan de Jerusalem, feu poch temps ha passat,

metre l'introumissió d'un altre Estat, que seria sovint causa de desprestigi de l'autoritat llur. El Govern de Barcelona era tan democràtic, que la Ciutat volia sempre ésser senyora y majora a casa seva. Pere terç alegava, com un dels motius per a no celebrar Corts a Barcelona y sí a Tortosa, que «a cascun dubte volràn haver consell

en les mars de Tunís, duna nau de Genoveses carregada de forment e daltres mercaderies, e sobre altres novitats fetes als dits genoveses per alguns altres sotsmeses vostres, après la Treva fermada entre vos, senyor, e lo duc e comú de Jènova, de les quals presó e novitats lo dit duc per sa letra, e nosaltres ab letra de crehença nostra comanda als dits missatgers, e vos, senyor, havem escrit largament. E de les dites provisions, senyor, erem e som romasos aconsolats fins a la present jornada, que per letra dun mercader de Tortosa som estats avisats com nostre sanct pare o lo qui per ell hi es assignat, ha dada sentència sobre la presó de la dita nau, de la qual sentència la dita nau e lo carrech de aquella, son estats adjudicats axí mateix al dit mossen Rodrigo de Luna e lo patró de la dita nau e tots los altres jenovesos qui en aquella eren, son estats adjudicats axí mateix al dit mossen Rodrigo per esclaus, per vigor de la qual après daquella no contrastants les vostres provisions, senyor, el dit mossen Rodrigo haurie mesos e tendrie en presó, los dits patró e altres jenovesos preses ab la dita nau segons dit es, de que senyor molt excellent, si axí es, som assats meravellats e especialment, quel dit nostre sanct pare hi haie dat loch. Com veiam clarament lo fet de la dita sentència, si alguna es certa, molt pus greu e odiós a nostre parer, parlants ab humil reverència del dit nostre sanct pare, grantment inhumà vers los dits genovesos, que no es lo fet de la presó dela nau dessus dita. E hsiats per cert senyor, quels dits duc e comú de Jènova serán daquella fortment agreujats. En tant senyor, que si donchs per vostra gran magnificència saludablement noy es en altre manera provehit, nosaltres estam molt recelosos que dela dita sentència e execució daquella nos seguesquen grans e greus novitats e dats, per part dels dits jenovesos contra vostres sotsmeses e vassalls qui mal noy merran. Per que senyor molt just e virtuós, com de vostra dig-

de C jurats».¹ Les xies dels Consellers se posaven al mateix nivell de la Corona, y quan se tractava de defensar els drets y privilegis de la Ciutat, llavors per damunt de la Corona, si era aquesta la que'ls vulnerava y per insignificant que fos lo motiu: per haver lo Rey feta una crida y donada al Veguer que la publicàs, imposant un ban als contraventors, ans de publicar-la, els Consellers anaren al Rey² dihentli que, segons los privilegis y costums de la Ciutat, era aquesta la que «habia a ordonar e a statuir los bans e lo vaguer publicar».³ En unes Corts de Perpinyà, presenta-

nitat Reyal se pertanga preservar sos sotsmeses e vassalls de inconvenients e perills, a la vostra excellència molt gran axí afectuosament eo humil com podem suplicam, que executats e faents executar rigorosament les provisions per vos, senyor, en lo fet de la presó dela dita nau ja manades, sobre la sentència dessus dita, si alguna es, e execució daquella, vos placia en tal forma provehir, que per benefici de vostra provisió los dits jenovesos per rahó daquella, o daltres coses dessus dites, per alguna via no romangen agreujats ne mal contents, e singularment durant la dita treva. Car crehem formament, senyor, que provehit per vos degudament en los dits afers, vostra senyoria ne reportará gran honor, e als dits vostres sotsmeses sen seguirá repós e benefici singulars. E nosaltres, senyor, e aquesta Ciutat aquí va molt en los dits afers, per los dits esguards haurem vos ho a gran gracia o mercè. E mantengeus deu, senyor, per molts anys al seu servey, ab victoria de vostres enemics o prosperitat de vostra Reyal persona. Escrita en Barchinona a xviiij dies de Deembre del any MCCCCXIII.

Senyor. Vostres humils servidors e vassalls qui besants vostres mans e peus humilment se comanen e vostra gracia e mercè: los Consellers de la Ciutat de Barchinona.—Arx. Cor. Aragó: *Lletres reials*. Ferrán I. Capsa 717 a 851; núm. 804.

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 1,201, f. 88.

² Jaume II.

³ Arx. Mun. Bar.: Rúbrica d'ordinacions, 1290 a 1472; f. 9.

ren els Consellers y Prohomens de la Ciutat de Barcelona'l Capítol següent: «Item, es agreujada la dita Ciutat, en so que com per Capítols de Corts generals de Catalunya e per privilegi special de la dita Ciutat, negun no dege esser condemnat sens que no hage deffensions: e en P. Vilardell, en altre manera apellat Pericondo, e en Canyer, sien stats condemnats a turments e tortorats, sens que no han haudes deffensions, ho si nan haudes, no han haudes aquelles que de dret haver debien, que placia al senyor Rey que en los dits affers, fassa tals provisions que aytals coses nos fassen, nos assagen e que lo privilegi sia observat a la dita Ciutat. Car poch valrien los privilegis, sino eren tenguts e servats.¹»

Vegis també la lletra següent:

«Molt alt e molt excellent princep e senyor.

Una letra havem rebuda de la vostra molt gran senyoria, en la qual, senyor, vos havets comanada creença a Mossen Ramon Alaman de Cervelló, Governador de Cathalunya, an Julià Garrius tresorer, an Sperandeu Cardona e an Nicholau Morató ardiaque de liminyana en la Seu durgell, consellers vostres: la qual creença, senyor, per los sobredits es estada a nos explicada en aquesta forma, ço es: que penge entre lo sant Pare e vos, senyor, tractament quel sant Pare ab tota la Cort romana, vinga en una de vostres ciutats o viles insignes, lo qual tractament vos, se-

¹ Arx. Mun. Bar.: *Secundus antiquus privilegiorum*, f. 81 g.

nyor, hauda primerament plena deliberació, haviets trobat e vehiets esser molt acceptador e per consegüent, lo voliets acceptar e abraçar, tan be per la oportunitat que hauriets de continuar e perseguir la extirpació del abbominable cisma que exhigents nostres peccats es vuy en la esgleya de Deu, com per la amor e honor del poble vostre natural, e ben avenir de sos fets, com encara per molts e grans aventatges, honors e bens, quen açò vehiets ubertament a vos, senyor, e atots vostres sotmeses. Emprò, per tal com aquest fet importa gran carrech de despeses, sens les quals bonament vos, senyor, nol poriets emprendre, ne aquelles de vos mateix, senyor, haver, de present haviets acordat tenir lo dit fet en sospès, e entretant a emprar vostres sotmeses de bona subvenció, ab la qual açò poguessets complir. E que per açò vos, senyor, pregavets nosaltres, el consell de aquesta Ciutat, que la dita subvenció vos faessin gran e bona, segons requir la qualitat e immensitat daquest tan arduu negoci; perque nos, senyor, reebuda vostra letra ab tota honor o reverencia, oyda e entesa la dita creença, hauda, senyor, ab gran consell de aquesta Ciutat, plena deliberació e acord, ab tota humilitat vos responem. E primerament, al primer cap, senyor, de la dita creença, per la feeltat que a vos, senyor, devem, segons havem de antich e aprovat us, continuant lo Consell a la vostra gran senyoria en lany passat per nosaltres a vostra postulació donat, vos consellam e consellam, senyor, vos

suplicam que com per la venguda del pare sant en vostra terra, se poguessen seguir a vos, senyor, e a vostres Regnes e terres molts perills e escandols, sia vostra mercè, senyor, sobre açò no provehir, ne avansar, sens general consell e acort de tots vostres sotsmeses, vassalls e naturals, dels quals vos, senyor, e vostres predecessors, havets acostumat demanar consell e coses maiorment tan ardues, e que toquen tant fort lestament vostre, senyor, e de tots vostres regnes e terres; car, senyor, haut lo dit consell en tot cas que sen seguesquen, molt se tendràn tots vostres sotsmeses, que pus tinguts e obligats de socorrer a vos, senyor, e de supportar ne tots carrechs, que no farien, senyor, si nols ne haviets demanats. Sobre lo segon cap, senyor, de la dita creença, que tota subvenció a vos, senyor, fahedora per aquest fet, responen a la vostra gran senyoria que com açò, senyor, sapia particulars demandes les quals, senyor, son expressament prohibides per capitol de Cort per vos, senyor, jurat e promès, e sia senyor, com per exprés privilegi daquesta ciutat, fort carament per nostres predecessors comprat e mes avant, senyor, que per los grans e importables carrechs que aquesta ciutat ha per servir a vos, senyor, e a vostres predecessors, com ferho volgués no li seria possible, com coadunats los carrechs ab los esdeveniments sien quasi eguals, aquesta ciutat, senyor, no faria, ne fer poria, la dita subvenció, mas senyor, es presta e aparellada que ensemps ab los altres vassalls e sotsme-

ses vostres, en general vos aiut, senyor, assuportar vostres necessitats, segons ha de antiga he loabla costum. E mantenga deu, senyor, vostre gran senyoria per molts anys al seu servey ab victoria de vostres enemichs. Scrita en Barchinona a VIII dies de Març del any MCCCLXXXVI.

Senyor.

Vostres humils servidors e vassalls que besants vostres mans e peus ne romanen humilment en vostra gracia e mercè. Consellers e prohomens de la ciutat de Barchinona.»¹

Ab el criteri que's desprèn d'aquests documents, es lògich que no fos acceptada la fundació de lo Studi general a Barcelona, proposta pel Rey Martí, a la faysó dels altres similars de dintre y de fóra la terra.

Els no'l rebutjaven lo centre de cultura, car ja'l tenfen instalat ab caràcter privat en la Seu y Convent de frares Predicadors.² Quan los Pahers de Lleyda's dirigiren als Consellers barcelonesos demanantlos que fessin publicar la crida de lo Studi general de Lleyda per virtut del Privilegi a ells concedit per Jaume II, els respongueren que «jatsia que nos ab gran affecció cobeejem de complaurer a vos e als vostres ciutadans e vehins», no podfen accedir a la requesta, perquè seria en perjudici de Barcelona hont abans del Privilegi de Lleyda, lo Studi general s'es «intro-

¹ Arx. Cor. Aragó: *Lletres reials*. Joan I. Capsa 1396, número 874.

² Arx. Cor. Aragó: r. 1,327, f. 188 g.

duhit de tant temps, que no es memoria d'homens en contrari»: en ell s'hi llegien lliçons de Gramàtica, Lògica, Dret Canònic y Civil, Filosofia y «axi mateix en Medicina, ha lest Maestre P. Gavet».¹ Els Consellers volien que l'Universitat o Studis generals servissin per a fer homes de ciència, no ciutadans privilegiats que reguessin llurs actes per lleys especialíssimes que, reconexent-loshi més drets, no'ls exigien deures, y que la majoria de les quals eren antagòniques a les que governaven Barcelona. Y com que aquest antagonisme hauria sigut una deü inestroncable de conflictes, els Consellers volgueren evitarho.

Dèu anys després de la primera indicació, tornà lo Rey Martí a insistir, oferint Estudi general de totes facultats; y el Consell acordà «que per moltes rahons en lo dit Consell planerament discutides, Estudi general, ne altre que hui se te en Barchinona, no es bo, ni profitós a la Ciutat. E dona carrech als Consellers, que fahent moltes gracies al Senyor Rey de la ofrena que habia feta a la Ciutat e que plahia molt a la dita Ciutat, que dit senyor Rey fahes fer lo dit Estudi en qual part li plagués de sos regnes e terres, fora Barchinona. E mes avant, ordona lo dit Consell que per tal cas moltes vegades lo dit Estudi es estat profert a la Ciutat e alguns han fet lur poder que la ciutat l'acceptés e per aço sien tinguts diversos consells de C jurats en los quals tostemps es estat denegat,

¹ Arx. Mun. Bar.: *Delliberacions*, 1345 a 1346; f. 116.

que daquiavant si tal oferta se fa, sia denegada sens que nos calrà tenir consell de C jurats.»¹ Se dedueix d'aquest acord que àdhuc els molestava que'ls ne parlessin ab tanta insistència, malgrat fos lo Rey qui ho fes.

Aquest criteri d'intransigència sostingut per la dignitat, fou enderrocat per la miseria que s'inicià en lo regnat d'Alfons lo Magnànim, ab l'aggravant de no esser los Consellers que hi accedien, sinó qu'eren los Consellers que ho demanaven. En un consell tingut per los honorables Consellers ensemps ab 18 prohomens, en una casa del Consell, qu'era dins lo verger de la Llotja de mar, hont eren los honorables Consellers per a vendre les imposicions, fou manifestat per Mossèn Jacme Ros, un dels dits honorables Consellers en nom de tots, «com experiencia ha mostrat e mostra, que en moltes parts on han ciutats grans e famoses hi han Estudis generals e axi matex que hi han fires en gran benefici de aquelles»², per a augmentació y profit de la Ciutat, disminuïda de població per l'absència continuada del Rey y ab penuria de sos estaments per manca de transaccions en la mercaderia, proposà l'esmentat Jacme Ros l'establiment d'Estudis generals en lo lloch de Natzaret, hont també s'hi podrien celebrar dues fires l'any: la dels safrans y la de les llanes

***

¹ Arx. Mun. Bar.: *Delliberacions*, 1399 a 1412; f. 112 g.

² Arx. Mun. Bar.: *Delliberacions*, 1449 a 1450; f. 101.

No podent fundar lo Rey Martí un Studi general de totes facultats com cobejava, cosa que no's portà a terme complert fins a mitjans del segle XVI, procurà millorar, reorganisar y perfeccionar lo Studi de Medicina, a lo que devien accedir los Consellers, considerant que'l bé que se'n podria reportar superava'ls conflictes possibles. A aquest Estudi dedicà tot lo seu afecte lo bon Rey: els primers dies del segle XV estatueix y ordena qu'en dit Studi puguin donarhi graus y que cada any s'entreguin dos cadàvers de penjats, que no sien oriundes de la ciutat de Barcelona¹, per a l'estudi de l'Anatomia, ab la condició que després s'enterrin les despulles. Que no's pugui ensenyar Medicina fora de lo Studi, en los suburbis, termes y territoris de la Ciutat; concedeix els matexos privilegis, prerrogatives, llibertats,

¹ «Any 1442. Dijous, XV. — Lo dit XV die del mes de Marc fo penjat en aquesta Ciutat un hom valencià appellat G. Lobeck lo qual en lo passat en virtut del privilegi de la dita Ciutat hic fou perpetuament bandeiat per alcavot que si tornava dins la Ciutat o sos termens que fos escobat. E après si hi era trobat que fos penjat pel coll en tal forma que naturalment moris. E dins lo primer bandeiament fou atrobat dins la Ciutat e per ço fou pres e escobat. E despuys dins lo segon bandeiament ço es digmenia proppassat dins la vila de Sant Boy e en lo alou de mossenyor Johan Torrelles senyor de la casa del Puig, qui es dins los dits termens, lo dit home fou trobat e pres per lo honorable mossenyor Bernat Margarit cavaller vagner de Barchinona e lo die de vuy fou penjat sens que noy calgue altre juy de prohomens, car ja eren estats fets per ells los dits bandeiaments segons lo dit privilegi e us daquell. E fou poch après que lo dit home fou penjat e fou lliurat als metges e barbés a sustancia lur per ço que de aquell fahessen nothomia.» (Arx. Mun. Bar.: *Diari de l'antic Consell barceloní.*)

franqueses y immunitats, pels seus predecessors y altres concedits al Studi y Universitat de Montpeller. Permet l'ús de campana y de segell; poden possehir caxa propia y celebrar consells y eleccions. Y tots, mestres, batxillers, llicenciats, estudiants y llurs mullers y familiars, queden sota la salvaguarda y reyal custodia.¹ Aquesta protecció la reitera'l 12 d'abril, ordenant que tots los qui componen lo Studi general de Medicina, presents y futurs, y llurs mullers, fills y familiars que tinguin y puguin tenir, romanen baix la sua protecció, especial custodia, guiatge y comanda, preservantlos de tota ofensa, injuria y violencia.²

Tenint ardit de la constitució del Colegi entre els mestres de lo Studi, elegint Canceller, degà y altres oficis, escriu al Canceller manifestant la seva satisfacció «perque los dits actes e altres qualsevol, fets per vosaltres pertanyents al dit Studi aprovam e ratificam, e grabim a vosaltres la diligencia que havets en lo dit Studi, perque us pregam affectuosament e manam, que daqui avant treballets a profit de la dita universitat con tots los graus dats per vosaltres e daqui avant donadors per auctoritat del sant pare a vos otorgada, e daço complausets a nos sobiranament e si algunes coses haurets necessaries a ratificació e millorament del dit Studi, rescrivets nos en, car de continent hi procehirem segons nos fasets saber».³

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,196, f. 2 g.

² Arx. Cor. Aragó: r. 2,187, f. 149.

³ Arx. Cor. Aragó: r. 2,244, f. 80.

El nomenament de Lectors per a lo Studi devia desvetllar entre'ls confreres les miseries y enveges que en estat latent y ab més o menys intensitat romanen sempre endormiscades dintre molts companys, els quals, veyent ab mals ulls els èxits del pròxim, justifiquen l'axioma: *invidia medicorum pesima*. Es lo que's dedueix llegint la lletra adreçada, ab la mateixa data de l'anterior, «Als feels nostres los maestres del Studi de Medicina dels metges de Barchinona»:

«Lo Rey: axi com sabets nos de certa sciencia havem instituit e ordonat estudi de medicina en la ciutat de Barchinona e havem comanat la lectura e lo regiment del dit estudi a certs de vosaltres maestres, ço es, a mestre Francesch de Granollachs, maestre G. de Miralles, maestre P. Paul, maestre Anthoni Ricart, maestre Gabriel Quintana, maestre P. Coll e maestre Thomas Marquet e alguns altres ab vosaltres ensemps. E com ara novellament sia vengut en oyda nostra que per impugnació d'alguns singulars fisichs e cirurgians de la dita ciutat, los quals segons es presumpció no son graduats, entenets jaquir la lectura, de la qual havets pres carrech de proseguir, per començament del dit estudi, la qual cosa si s seguia tornaria en destrucció del dit Studi per nos instituit e ordonat. en culpa de vosaltres, manam vos, sots pena de nostra ira e indignació, que la dita lectura continuets e per res no la lexets, fins que en loch de vosaltres hi haja altres maestres, sufficients a mantenir lo dit Studi: e si per ventura

per alguns, vos serà feta repugnancia, com açò sia no poch contra la nostra reyal ordinació, de continent nos en certificats, car nos hi provehirem per tal forma, que a ells serà càstich e pena e als altres exempli. — Dada en lo loch de Altura sots nostre segell secret a XXXI dies de octubre de lany MCCCCI. — *Rex Martinus.*»¹

A les nones de març de 1402, autorisa que's puguin donar títols de Batxiller y de Mestre en Medicina.² Més endavant nomena Cancellor de lo Studi al seu fisich Mestre Francesch de Granollachs³, qui ja n'era Lector. Aquest nomenament no devia esser massa ben rebut, o potser Mestre Francesch no tenia condicions abastament pera ferse obehir, que'l Rey en lletra endreçada a N'Antoni Ricart, Pere de Coll, Pere Paul, Tomàs Marcet y Gabriel Quintana, fisichs de l'Universitat, y als batxillers y estudiants de lo Studi de Medicina, els hi adverteix que's faràn acreedors a la sua ira e indignació, incorrent en la penyora de mil florins d'or els qui dexin d'obehir com a Cancellor de lo Studi el seu metge Francesch de Granollachs.⁴

Els Consellers de Barcelona devien romandre quelcom indiferents envers lo Studi de Medicina, que lo Rey se creu obligat a esperonar llur amor propi ab la següent lletra:

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,244, f. 80 g.

² Arx. Cor. Aragó: r. 2,197, f. 165.

³ Arx. Cor. Aragó: r. 2,175, f. 128.

⁴ Arx. Cor. Aragó: r. 1,174, f. 151.

«Lo Rey. Promens: bé que per clara e vera relació sintam la bona e singular affecció que havets, axí com rahonablement haber devets a la prosperitat e augmentació del estudi de medicina de aquexa ciutat, per nos e per nostra Reyal previsió e adjutori fundat, axi per necessitat e utilitat de nostra persona, com per bellesa e conservació de sanitat, singularment de vosaltres e dels habitants de la dita Ciutat: pero encareus manam, pregantvos tan affectuosament com podem, que lo dit Studi, axi en general com en singular, reebats per nostre servir e sguart quius ho grahirerem fort singularment en recomendació especial, perseguint aquell de totes utilitats favors e liberalitats possibles; E per res, si servir nos desitjats, non sintam lo contrari, car part queus ens desplaurets molt, fariets gran dan a vosaltres matexos e al ben públich daquexa ciutat, la qual segons vehets es ara per divinal juhi de pestilencia epidemial vexada. Dada en Valencia sots nostre segell secret a IX dies de abril del any MCCCCII. — *Rex Martinus. — Dominus rex misit signatam. — Dirigitur consiliariis Barchinone.*»¹

Lo mateix dia recomana al Veguer y Subveguer de Barcelona protegixin els habitants de lo Studi:

«Lo Rey: Be creem sapiats com nos axi per conservació e regiment de sanitat, specialment de nostra persona, qui entenem en aquexa Ciutat

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,175. f. 89.

acontinuar molt, volent deu, nostra estada, com encara dels habitants e altres qui convenen a la dita Ciutat, havem ordonat e per nostra Reyal previsió fundat, l'estudi de medicina daquexa ciutat. Per ço, recomanants vos singularment lo dit estudi, vos manam com pus expressament podem, sots incorriment de nostra ira e privació de vosres officis, que lo dit estudi, maestres e studians en aquell, ab lurs families e bens, servets de tots anugs e sinistres, e aquells, aytant com honestament fer puxats, tractets favorablement e benigna. Certificants vos que de açò nos servirets fort specialment, e del contrari nos desplaurets e conexerietes ho en vosres oportunitats e affers. Dada en Valencia sots nostre segell secret a IX dies de abril del any MCCCCII. — *Rex Martinus.* — Als feels mestres los regents la vegueria e sotsvegueria de la Ciutat de Barchinona e acas cun dells.»¹

També des de Valencia, a 15 de setembre de 1402, ratifica la concessió de graus com a lo Studi de Lleyda y al ensemps ab la matexa data se dirigeix als mestres del Colegi de lo Studi de Medicina:

«Lo Rey: Per relació del feel fisich nostre, Mestre Francesch de Granolachs, conseller general daquex estudi, havem entès que lo dit estudi per gracia de nostre senyor e nostre adjutori e axi matex per vostra bona industria e diligencia,

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,175. f. 89.

crex e prospera tots jorns de be en millor. Per-
queus pregam, manant vos expressament e de
certa sciencia, que vers augmentació e utilitat
del dit estudi, a la prosperitat del qual nos havem
affecció singular, entenats axi curiosament e be,
com es necessari, servir unitat e concordia entre
vosaltres sens la qual lo dit estudi no veem puxa
en res profitar. Certificant vos que si farets lo
contrari nos hi provehirem per tal forma, que lo
qui seria en culpa de la deterioració del dit estudi
e discordia de vosaltres, ne hauria sens tardar
duro punició e pena, axí com aquell qui per des-
afrenat atreviment, sesforça a destruir ço que
ab tanta deliberació e sollicitud nostra Reyal pro-
visió ha fundat. Dada en Valencia sots nostre
segell secret a XV dies de setembre del any
MCCCCII.—*Rex Martinus*.

Als amats e feels nostres los Maestres del
collegi del Studi de Medicina de la Ciutat de Bar-
chinona.¹

Lo que prova qu'entre ells se barallaven com
si visquessin en lo segle xx. El 24 demana a Be-
net XIII que concedexi a lo Studi de Medicina
de Barcelona, per ell fundat després de llarga de-
liberació, privilegis y llibertats similars als con-
cedits per altres Pontífexs de bona memoria a
l'Universitat de l'Estudi de Medicina de la vila de
Montpeller.²

Tots aquests documents demostren l'afecte y

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,175, f. 128 g.

² Arx. Cor. Aragó: r. 2,201, f. 138 g.

atenció que portava a la seva obra y també lo molt
que tingué de lluytar per a obtenirla. Emperò,
l'influencia de l'Universitat de Montpeller, fun-
dada quan Jaume I tenia les regnes d'aquella Se-
nyoria, s'havía dexada sentir d'una manera ex-
traordinaria en los metges de Catalunya. Mercès
a la curiosa sollicitud de les seves Institucions co-
munals, Montpeller era un Centre potent de vida
intelectual y científica, de fama mundial per a l'es-
tudi de la Medicina, axí com París ho era per a
l'ensenyança de la Teologia y Filosofia, y Bolo-
nia per a la Jurisprudencia. Molts anaven a sadol-
llarse de ciencia mèdica en les propies fonts, com
l'Arnau de Vilanova, facilitantlos hi la tasca la
relativa proximitat de la vila, l'afinitat ètnica y
les continues relacions entre Barcelona y Mont-
peller, car no debades aquesta vila havia per-
tenescut a la Corona aragonesa y a la de
Mallorques. Tants n'hi anaven de catalans a
Montpeller, que una de les tres nacions de que
constava l'Universitat era la Catalana, essent les
altres la Borgunyona y la Provençal; componen
la Catalana, además dels estudiants catalans, els
de Mallorques.

Els escolars tenen la facultat de nomenar un
Rector d'entre ells; y tant havia d'esser escolar,
que si essent rector li tocava llicenciarse, abans
de ferho devia dimitir lo càrrech: además, calia
que fos clergue y fill de llegítim matrimoni. El
rector era una institució efectiva: sos bedells po-
dien interrompre la lectura dels professors, els

quals, per jurament, s'obligaven a obehir el Rector elegit pels estudiants y no podien allunyar-se sense'l seu permís. Els estudiants fills de cases nobles estaven autorisats per a vestir diferent de la colectivitat, y en les cerimònies oficials podien col·locarse després dels doctors y abans que'ls llicenciats. Els pobres s'hostatjaven en alberchs, *Hospitia*, hont se'ls dava taula y llit: un d'aquests alberchs fou fundat a mitjans del segle XIV per un metge geroní nomenat Bruguera.

Els era terminantment prohibit ballar, jugar a daus y altres jòchs d'etzar; sense permís del Bisbe, no podien portar armes. Feyen festa'l dimecres en honor d'Hipocràs, si no hi havia cap festa religiosa entre setmana; les vacances començaven vuyt dies abans Nadal y termenaven vuyt dies després: també's feya festa'ls tres dies de Carnestoltes y la quinzena de Pasqües.

Viatjant ab lletres d'identitat, eren hostatjats pels Convents: y les temporades que passaven en llurs payrals, mentres eren estudiants, fruhien de tots els privilegis universitaris. Una Assambla celebrada a Montpeller en 1313, acordà que sols podien aspirar a la Llicenciatura o Doctorat en Medicina'ls qui, no tenint manco de 25 anys, fossin fills lligítims.

Quan s'havien graduat, era de consuetut que els companys els esperessin, felicitantlos a cops de puny y a empentes, dihéntloshi: *Vade et occide Cain*. ¿Volia dir aquesta frase: «—Vés, y mata sols els homes dolents»?

A les darreres de la XIV^a centuria, els estudiants y batxillers recorregueren en quexa als delegats de Carles VI de França, exposantlos que la gran nomenada que tenia l'Universitat de Medicina de Montpeller fins els últims límits del món, havia tant minvada que, si no subsistissin qualques vestigis de l'antiga glòria, s'hauria completament oblidada. Les causes d'aquesta ruina són, sobretot, la negligència, la cupiditat, l'avaricia dels professors: cap ordre dintre l'escola: cap deferencia mutua. «Els nostres mestres — diuen els estudiants — àdhuc en presència dels dexebles y del públich, se barallen continuament; l'inferior injuria el superior y ho fa impunement. Cap modestia: rivalitat incessant de dominació: desacort perpetuu: sols s'unexen per a cobrir l'Universitat de vergonya, que acabarà per pèrdrela totalment.» Y segueix la quexa: «encara que savis estatuts hagin procurat als estudiants el medi d'arribar als graus sense empobrirse massa, la avaricia cega talment els professors, quins ab menyspreu de l'honor de l'Universitat y dels juraments que'ls obliguen a respectarse ells mateixos, no temen pas extorquirnos, per a la llicenciatura y el doctorat, quantitats excessives, reglamentariament prohibides. En virtut d'aquesta sòrdida passió de lucre, a despit de la honor que ells deuen a l'Universitat, donen el grau a apotecaris y barbers, subjectes ignorants a tal punt, de fer repugnar els candidats seriosos de pendre llurs graus a Montpeller...»; y acaba el greuge:

«També els estudiants y batxillers d'aquesta Universitat, sentintse pregonament ferits per la previsió de sa decadència, recorren a vosaltres, molt respectables senyors, per a suplicarvos humilment, vullau en nom de l'autoritat reyal, de la qual ne sou dignes mandatariis, arrepassar la nostra Escola de Medicina d'una ruina imminent, imposant als nostres mestres l'estricta deure de exigir de nosaltres, per a la colocació dels graus, sols els drets regularment prescrits, sotmetentlos a la completa obediència dels Statuts universitaris. La nostra escola sols per aquest medi pot revivre. Vosaltres fareu una bona obra y els estudiants y batxillers, presents y futurs, plens de gratitud envers vosaltres, vos comanaràn a Deu.»¹

Els perills devien esser imaginaris o els prechs exaudits, y esmenats los mancaments denunciats, car l'Escola de Medicina de Montpeller segut encara molts anys essent l'escola capdal, competint ab la de París, y, malgrat aquesta, donant archiatres a la casa reyal francesa. D'ella també'n foren dexebls l'Arnau de Vilanova, Rabelais y Mestre Guy de Chauliac, no un dels cirurgians, sinó lo cirurgià de la seva època.

L'influència d'aquesta Escola de Medicina continuà a Catalunya fins a primers del segle passat; y fins aquesta data molts catalans ne foren dexebls, entre ells En Gabriel Miró de Tortosa, son fill Francesch Miró, que intervingueren en la casa

¹ Arx. Man. de Montpeller.

reyal de França¹, y el barceloní Mestre Joseph Prats, cirurgià y colaborador del Dr. Farnés en lo *Tractat de la Peste de Marsella*. A últims del segle XVIII, En Joseph Garriga, de Sant Pere Pescador, estudiant de Medicina, fou elegit per a ocupar una de les becas que la ciutat de Gerona tenia a l'Escola de Montpeller.

***

Com en les Escoles, los metges alternaven lo gentit comú ab la superstició, perque si bé'l clàssich criteri l'Ulpianus, segons el qual no mereix lo titol de metge el qui ha recurs a les invocacions, exorcismes y incautacions, sembla que hauria d'imperar, el lleislador romà no's feu càrrech que'ls metges també eren homes, y com a tals estaven subjectes als vicis, preocupacions y rutines dominants en llur medi ambient, y molt més encara quan la flaqueza humana se nomena superstició, que ha siguda, es y serà lo verdader juheu vagamon que de generació en generació, de poble en poble, de civilització en civilització, anirà cami-

¹ El primer fou metge d'Agna de Bretanya, el segon era l'home de confiança de la reyna Caterina de Mèdicis, y acompanyà lo Duch d'Anjou, abans d'esser Enrich III, a Cracovia, per a possessionarse de la Corona reyal de Polònia. A París perpetuaren la seva memoria, donant lo nom de *François Miron* a un carrer proper a l'iglesia de *Saint Gervais*.

— Els Miró o Miron de Tortosa eren nobles, tenint per armes: Camper en pal; lo primer d'atzur, un cavall d'argent passant, ab sella y guarnicions de sabba; lo segon de güella, una casa d'argent, porta y finestres d'atzur, massona de sabba. (Jaume Ramon Vila: *Tractat d'Armoria*, Ms.)

nant sempre, acompanyant ab sollicitud y cura l'humanitat fins a la consumació dels segles, adaptant-se, però, en son romiatge a les condicions generals de la Cultura y de la Ciència de cada època y de cada lloch.

Aquesta diversitat oportunista d'estats al·lòtròpichs fa que la creença en lo meravellós sia contagiosa àdhuc per a alguns intellectuals de tots los temps; no cal parlar dels grechs y dels romans, mestres en fets de supersticions, entre les quals excellen, en lo que a Medicina fa referència, els temples d'Epidaure y de l'illa Tiberina; Celso y Galien creyen en les virtuts adivinatories dels somnis; Plini era devot de la terapèutica fantàsica; Cató, si considerant la col com remey universal era víctima d'una opinió contrària a la veritat, creyent en los encantaments per al tractament de les fractures era un perfecte supersticiós. El Dante deya de l'autor *De secretis naturæ*, lo filosof escocès Miquel Scott, astròlech y nigromàntich de la Cort de l'Emperador Frederich II, que *veramente delle magiche frode seppe il ginoco*¹; y era el Dante qui ho deya. Molts intellectuals de l'època de Felip II, quan lo mullement d'aquest ab Maria d'Inglaterra, encara creyen que lo Rey Artus havia sobreviscut a les seves ferides y el dia menys pensat ocuparia lo seu trono. Y la prova sintètica d'aquest *esprit de suite* la tenim en que'l *numero deus impare*

¹ *Div. Com.*, «Inferno», CXX, v. 116 y 117.

gaudet del paganisme es arribat fins a nosaltres, rebent de nosaltres los mateixos honors que rebé al nàxer en son país d'origen, com ho demostra la basarda de trobarse tretze a taula y de pendre'ls banys en nombre par, que a través de les centurries es arribada a la nostra època acompanyada d'augurs y nigromàntichs que, com havèm dit, s'anaven modernisant a compàs del viatge: tiradores de cartes, saludadors, bruixes, goges, follets, mals caçadors, *mediums*, dies malestruchs, salers que's vessen, cadires que voltegen, etc. Y com en los temps pretèrits, els amulets y talismans encara preserven de les malalties, dels llamps, dels lladres, fan guanyar a la borsa y a la rifa, ab la mateixa certesa que una castanya a la butxaca goreix les hemorroides.

Per lo tant, en els temps de que parlèm, com en tots, eren supersticiosos metges y plebs, reys y magnats; l'immortal polígraf, honra de Catalunya, l'Arnau de Vilanova, metge del Papa Climent V, l'estimat *físich* de Pere'l Gran y el qui Jaume II qualificava de *venerabile et prudenti viro magistro phisico consiliario et familiari dilecto*, creya y estava convençut que cada hora del dia tenia una virtut particular, y en mig d'obres com *De signis leprosoorum*, *Regimen sanitatis*, dedicada a Jaume II, y *Consilium sive regimen podagræ*, s'hi troba el *Remedia contra maleficia*. Bernat de Gordon, de Montpeller, aconsella, per a activar un part tòrpid, llegir qualques psalms de David.

N'Arnau d'Erill, Governador del Rosselló y Cerdanya, escriu a Pere III, innovantli que per referencies del Senescal de Carcassona y del Veguer de Narbona, «alcunes malycens persones, se son levades e matzinen totes les aygues e la salpassa e la ortalissa e totes les viandes que poden, e encara posen les dites metzines en los banchs on hom seu o ten los peus, per ço que aquells qui aquí seuràn recuyleguen les dites metzines. E açò han trobat per confessió dalguns que han preses, per la qual cosa son mortes gents a Carcassona e la terra part a Narbona una gran infinitat. E encara en la terra de Rossellion, ço es a Salses, ben les dues parts e a Colliure, non han Mill hom romas, sino forts pochis qui sen son exits. E sobre açò, mon senyor, jo he fetes provissions que faç escorcoyar tot hom estrany quich venga, per saber si portarien metzines. Et altres provissions a profit de la terra. E açò, mon senyor, faç saber a la vostra Real Magestat, per ço que vos, mon senyor, hi proveiscats, en aquella manera que ben sia. Maiorment com jo haya entès, que les dites persones malvades sescampen per tota la terra. Aquestes persones, mon senyor, van meses a manera de gent de penitencia e destingament.»¹

Rebuda y llegida la lletra per lo Rey, aquest escriu a N'Anfòs de Castellnou y a Dona Toda Martínez, majordom y ama de l'infanta Dona Constança, que «per ço que segons que havem

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 1,128, f. 178.

entès de cert, en los lochs de les maritimes corra una malaltia appellada Epidemia e encara havem sabut de cert, per letra del governador de Rosselló, que alcunes malvades gents se son levades qui metzinen les aygues, les ortalices e totes les viandes que poden, oc encara los lochs on hom seu e on hom ten los peus, per ço que les metzines e prenen a les persones, volem eus manam que ab les infantès filles nostres molt cares, partiscats de Tarragona eus nanets a la vila de Muntblanch. E aquí estigats ab elles e façats, en vers la guarda de lur salut, tot ço que fer se puga, axi com de vos esperam e confiam».¹ Aquestes metzines a que fan referencia, eren la glànola, l'esgarrifosa epidemia que, ab lo nom de peste negra, produhí en lo mon més de quaranta dos milions de víctimes y de la qual parlen Boccaci en lo pròlech de son *Decameron* y el Petrarca en les seves *Eptstoles Familiars*. Fou l'epidemia que matà la muller de Pere III, N'Alianor de Portugal, y a Laura de Noves, y la que descriu En Guy de Chauliac, qui la sofrí quan se trobava a Avinyó al servey del Sant Pare Climent VI: «El pare no visitava pas el seu fill, ni el fill son pare. La caritat estava morta y l'esperança abatuda.» En aquesta epidemia, com en altres, molts metges desertaren son lloch d'honor, y En Guy de Chauliac també hauría fugit abans de contagiarse y no ho feu perque: *et ego propter infamiam non fasi ausus recedere.*

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 1,128, f. 279.

Havia passat més d'un any, que'l Rey, en una ordinació per a regular els salaris y lloguers, ja confessa, «per relació fidedigna, quen lo Principat de Cathalunya e diverses parts del mon, hi han terribles mortalitats de gent de pestilencia...»¹

El mateix Pere III demana a un mercader de Mallorca «un volum o libre qui fo del Rey en Jacme de Mallorca, lo qual volum es dels secrets d'art sotil: E com nos desigem molt haber lo dit libre, Pregamvos e manam, com pus espessament podem, quel nos trametats per lo portador de la present, totes escusacions foragitades».²

Malalt Johan I, sa muller Violant de Bar fa sabedors als embaxadors en Cort de Roma (Avinyó) de l'estat de salut del Rey: «dissabte prop passat hagué XV dies vench febre al dit senyor, e en lo diumenge entorn hora de vespres a ordinació dels metges, volienli donar un crestiri. E abans que li fos dat, lo dit senyor hagué un fort accident desmortiment, per lo qual vench a fort punt. Aprés, los metges faents vers ell tot ço que fer si podie segons art, també en viandes com en abeuratges e en medecines, ell vench a iiii accidents semblants, en tant que tot hom que res conegués, lo tenia per mort: a tanta flaquea, debilitat de pols e fredor de les extremitats era vengut. E lodoncs fo pernuccià ab consell de la maior partida dels metges. Lo dijous següent començà pendre alcun poc de millorament, lo qual ses con-

¹ Arx. Mun. Bar.: *Secundus antiquus privilegiorum*, f. 70.

² Arx. Cor. Aragó: r. 1.260, f. 189 g.

tinuat, tota vegada en tant quel dit senyor, mercé de Deu, vuy menge be e dorm be, es gira en lo lit ab bona vigor e parla ab viva paraula e bona. Perque speram que si, ço que Deu no vulla, alcun contrari que torn atrás noy sobrevé, del qual a present nos veu senyal, lo dit senyor vendrà de be en mils, obrant principalment la gracia divina, a bon terme e a sanitat de la sua persona...»¹

Anexes a aquesta lletra hi anaven les dues següents:

«Quant es de esser lo senyor Rey maleficiat per construccions e sortilegis de ymagens, es ver que un nigromàntic, lo qual tenim prèss per aquesta rahó, ho ha axi confessat: mas per altres persones, ne en altra manera, no ses trobat nes troba. Pero com nos desijem sobiranament saber daçò la veritat, per tal que també en curar la persona del dit senyor, com en altra manera se pusca a aquest fet provehir segons ques pertany. Pregam vos de cor e volem que descontinet sens tota tarda, haïam la persona de quins havets escrit per vostra cèdula; procurats açò ab sobirana diligencia e fahents hi extrem de poder.»

— «Entrels altres inculpats del malefici comès, segons se diu, en la persona del senyor Rey, es segons appar per lo procès qui sen fa, en Saragoci de Mallorca, lo qual se diu que es aquí (Avinyó). Perque entenets ab sobirana cura en cercar e haver lo e quens sia remés encontinent,

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2.056, f. 97 g.

guardat per tal manera, que per res escapar no puxa...»

No'n tenia prou la Reyna, volia estudiarles ella mateixa les ciències secretes y per açò escriu al Doctor en decrets lleydatà Jordà de Sobra, dientli: «Entès havem que vos tenits un libre que feu en Cigo, bisbe de Lleyda, appellat *Ciginina*, lo qual llibre parla de desfer malefics. Pregam vos e manam que, decontinent vista la present, lons trametats per lo portador de la present. E en açò dilació o excusa no metats, car nos lo havem axi de gran necessitat que no pot esser major. Certificant vos, que de present lo haiam aemprat, per ço que mester lo havem, lous trametrem...»¹

Els conjurs y exorcismes en forma d'oracions y jaculatories per a curar malalts, eren infinits com ho són ara: Per a *mal de caure*, o sia mal caduch (epilepsia), «pendra lo pacient per la mà e dirli a la orella: *Oremus, preceptis salutaribus moniti et divina institutione formati, audeamus dicere: Pater noster qui es in coelis*, etc. E sia dit tres vegades. E après fer lo levar e seure en calcun banch o padris e serà gorit. Item mes, pera persona qui aurà mal de caure, que hom li diga lo vers deus scrit ab bona devoció e no li sera viyares com lo mal l'aurà deixat que stat res. E per semblant es bo a dona qui va de part que'l port ab si ab bona devoció. Item es

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,056, f. 16.

bo contra temptacions del dimoni; e es lo que se-gueix: *Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius predicans preceptum eius.*»¹

En un Receptari del segle xv, ms. per Mestre Johan,² entre moltes altres, hi ha les següents receptes: «Pera guarir mal de gola: Lo pare e la mare serà de aquel, menen lo a la esglesia en la quarta feria, ço es dimecres, e en la VI feria, ço es divendres, e lo dissapte e hoia lo pacient tota la misa e lo diumenge hoia la misa e diga lo capellà sobre lo cap de aquel, lo evangeli en lo qual es dit: *hoc genus non ejiciatur in oratione et ieiunio*, e sis vol sia expulso ho lunatic o endemoniat, de continent serà guarit, e porte ab si escrit, *gaspar, baltasar e melchior*»; aquesta fórmula mateixa, Pere d'Espanya, portugués y archiatra de Gregori X, y qui després fou lo Papa Johan XXI, l'adicionà al formulari *Circa instans*.³ «Recepta pera guarir cux: Donan loy abeure ab aygua o ab vy escrit: *cum apropiant super me nocentes est dat carnes meas qui tribulant me inimici mei, ipsi infirmitati sint et ceciderent.*»

¹ *Revue Hispanique*. Tomo XXVIII. Textes vulgars catalans del segle xv, publicats per E. Molinú y Brasés.

² Colecció E. Molinú y Brasés.

³ *Matheus Platearius*, metge qu'exercia a Salerno en lo segle xii, tenint al davant el tractat de Constantí l'Africà *De gradibus simplicium*, escriguè'l *Liber de simplici medicina*, vulgarment conegut, segons costum de l'època, ab lo nom de *Circa instans*, per esser aquestes les primeres paraules ab que comença l'obra.

Les pedres precioses tenien virtuts sobre naturals, y axí com a l'Infanta Matha d'Armagnach li aconsellaren el safir per a l'equimosi de l'escleròtica, que també servia per a ferides intestinals, lo diamant y el topaci estaven indicats per a malalties de fetge, les perles eren cordials, les esmeragdes afrodisiaques y altres pedres eren apropiades, no sols per a altres lesions y malalties, sino per a foragitar lo diable, fer aborrir o estimar, guanyar batalles, navegar sense perill de naufragi, etc. El coral servia per a hidrofobia y migranya.

La banya d'unicorni tenia gran predicament com antídod en aquella època que tant sovintejaven les morts per intoxicació: axò explica l'insistencia que posa'l Primogènit de Pere III en demanar-ne y la importancia que dóna al regalar-ne a les persones de la seva devoció y intimitat. La pedra betzar tenia les mateixes virtuts que la banya d'unicorni, y una altra pedra, el nom de la qual no diu lo document, facilitava la fecondació.

«Molt car senyor: Perço con sabem quen haurets pler, vos fem saber que som ben sana, ens trobam be en lo camí, deus mercè; pero senyor, as feta una pocha de vermellura en la un ull, e ans nos dit quey serie bona una pedra de safir: perqueus placie senyor que lans trametats tantost. E manats nos senyor ço queus placia. Scrita en lo camí, entre xiprana e statro, a xx de Janer lany M.CCC.LXXV.

Domino Duci Dirigitur.¹

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 1,811, f. 63.

«El primogenito Daragon.

Vuestros messatgeros son estados devant nos e havemos los rogados que nos quisiessen dar una banya dunicorni, la qual es en el vuestro monasterio e ellos han nos respuesto que no lo podrien fazer antes lo havedes afazer vos, ensemble con el convento del vuestro orden. Porque vos rogamos que vos e el deto vuestro convento, la dita Banya nos querades atorgar e dar. E si dar aquella nos queredes, fazet nos lo saber por vuestra letra, porque nos enviariamos alla un escudero nuestro el qual vos dará Cient florines para almoina al dito monesterio e vos liurar ledes la dita Banya; assi mismo vos fazemos saber que nos por la devocion que havemos en tal vuestro orden, havemos madadas dar a los ditos messatgeros vuestros las letras de que nos suplicaron, en favor del dito monasterio vuestro. Sabiendo que de aquesto nos faredes gran plazer el qual muyto vos agradaçeremos e per conseguient obligar nos edes aque quiere que sia proveyto e bien del dito vuestro orden. Dada en Barchinona, sus nuestro siello secreto, a xxx de Março del anyo de la nativitat de nuestro senyor. Mil.CCC.LXXIX.

Primogenitus.

*Fuit directa priori Monasterii de Ronçes valls.*¹

«Lo primogenit.

Cara neboda: sanxo maça, familiar vostre,

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 1,857, f. 11 g.

nos ha pregat de part vostra queus trametessem duna Banya dunicorn que nos havem, la qual val contra veri, per la qual cosa, neboda cara, vosen trametem ./.. troç dins la present, lo qual e la meytat delqual, ha aytal e axi gran virtut, com tota la romanent. Dada en Barchinona, sots nostre segell secret, a xxii. dies Dabril del any M.CCC.LXXIX. *Primogenitus.*

*Fuit directa Infantisse Sicilie.*¹

«Lo primogenit.

Comte: certificam vos que lamat Conseller e Maiordom nostre, mossen francesch sencliment, nos ha feta instancia de part vostra, queus donassem duna banya dunicorn que havem: E que nos quius complauriem volenters de maior cosa, vos tramatem ./.. troç de aquella, dins la present entraclus, lo qual volem partescats ab vostra muller la Comtessa, car per poca peça que sia ha aytanta virtut com una gran. Dada en Barchinona, sots nostre segell secret, a vi. dies de Maig del any M.CCC.LXXIX. *Primogenitus.*

*Fuit directa Comiti Cardone.*²

«Lo Primogenit.

Vescónte: rebuda havem vostra letra. E grahim vos la tramessa, que ab aquella ensemps nos havets feta, duna atxa la qual es bella e bona e fort estranya, volents e pregants vos que tota vegada queus sia avinent, nos certifiquets ab vostres letres de tots los novells que haiats. Quan

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 1,657, f. 24 g.

² Arx. Cor. Aragó: r. 1,657, f. 32.

partits de nos, sabets queus pregam quens haguessets una banya dunicorn que ha en lo Monestir de Ronçesvalles, e no sabem que haiats res fet. E perçous tornam pregar ab la present, que en tot cas lans procurets car de res a ades nons poriets major servey fer. E si a açò son necessaries letres nostres, notificats nos ho per correu cuytat, car nos les vos trametrem aytals com hi facen mester. E encàs quey hage obs diners, bestrets los hi, car nos los vos farem entegrament restituir: part quens enfarets agradable plaer e fort gran. Dada en perpenyà, sots nostre segell secret, a XXV dies de Juny del any M.CCC.LXXIX. *Primogenitus.*

*Fuit directa vice comiti Castriboni.*¹

«Lo Primogenit Daragó.

Mossen Jacme: vostra letra feta en Avinyó a XIX daquest mes havem rebuda. E entesa aquella, vos grahim molt ço que significat nos havets, de nostra cara esposa la Duquessa, e los altres novells en aquella contenguts. Volents e a vos manants, que deles noves que saber porets de la dita esposa nostra e de sa venguda, nos certificats al pus breu que porets e encara de tots los ardots que haiats dementre aqui aturets. Del fet de Tarragona nos aades nons podem nens devem curar, per les rahons queus havem ja escrites. Mas ab una letra, traslat dela qual vos trametem dins aquesta. e conexerets la en una .A. que tro-

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 1,657, f. 66.

barets escrita, sots la coberta del segell, fem aytantes gracies com podem al sant pare del drap istoriat queus ha dat e li escrivim del fet del Confessor. E ab altra, li escrivim del fet del Cabiscor de Barcelona, sots la coberta del segell dela qual, ha escrita una .B., les quals letres vos seran liurades ensemps ab aquesta. Trametemvos ./ anell e ./ troç dela Banya del unicòrn, manants vos que digats al dit sant pare, que pus a ell plau haver dela dita Banya, que nos lin trametem los dits troç e anell e que tota vegada que de metzines hagues dubte o de veri, bevén aygua en que lo dit anell o troç fos banyat, no hauria perill de res: e nos meravell com lanell es axi tort, car aytal es la Banya. E encara li digats, que de tota cosa que nos haiam, pus a ell ne placie, len farem nos volenters aytan bona part com a nos meteixs. E plaunos que façats fer armes del sant pare e nostres en lo dit drap, es assaber: ./ escut o senyal seu ab tiare segons ques pertany, e lo primer e altre tantost en apres nostre, axi que ni haia aytants dels uns com dels altres e dela manera que vos havets escrita a Mossen Johan gener, al qual havem nos fets liurar .C. franchs dor queus tramet per la dita rahó. La camusa queus havets enviada es assats bella, pero volem que en vostra venguda nos aportets dels pus bells camusos e camuses dela forma o granesa maior e dela menor que haver puiscats. Dada en perpenyà, sots nostre segell secret, lo derrer dia de Febrer del any MCCCCLXXX. Mostrats an Domingo

ponç, procurador nostre en Cort de Roma, lo traslat de la letra que trametem al sant pare, ab la qual li suplicam en favor del Confessor nostre. E aço afi que ab vos e sens vos, ell puxa tenir après los affers del dit Confessor. Dada *ut supra Primogenitus*.

*Fuit directa Jacobo Pallaresii.*¹

«Car cosi: una letra vostra reebem daquests jorns, per la qual som certificats, ço quens plach molt, dela vostra salut e ab la qual nos pregavets queus notificassem nostre estament, eus tramessem duna Banya Dunicorn que nos havem, la qual es bona contra veri. On cosi car, vos significam que nos, mercè de deu, som en bona disposició de la nostra persona, e que haurem tos temps plaer que aytal certitud haiam dela vostra, e queus trametem dins la present, ./ petit troç dela dita Banya. Aparellats a tota altra cosa a vos placent. Dada en perpenyà, sots nostre segell secret, a. x. dies de Maig del any M.CCC.LXXX. *Primogenitus*.

*Fuit directa Duci de Brebono.*²

«Lo Rey Daragó.

Molt cara filla; Mossen Jacme, scrivà, sen torna devés vos per lo qual vos trametem una pedra apellada betzar e una lengua de serp, que son bones a metzines e veri. E per relatió sabrets lo bon estat de nostra persona e de nostra molt cara companyona la Reyna e de nostres cares filla

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 1,656, f. 22 g.

² Arx. Cor. Aragó: r. 1,656, f. 134 g.

e sor la Reyna de napols e infanta dona Isabel, pregant vos molt cara filla que de vostra salut haiam sovint vostres ardots e axi matex de totes novelles que saber puxats, car molt nos en complaurets. E sia molt cara filla lo sant esperit vostra guarda tots temps. Dada en barchinona, sots nostre segell secret, a xij de Juny del any MCCCXCV. *Rex Johannes.*

A l'infanta Joana Comtessa de Foix.»¹

«La Duquessa.

Comtessa cara tia: Perço con sabem quen haurets pler, vos certificam quel senyor Duch marit e senyor nostre molt car e nos, som ben sans e en bona disposició de nostres persones, deus mercè: pregantvos que de la vostra salut nos certifiquets, car axi matex naurem pler. Sapiats cara tia, que la vostra pedra quens donats nos ha fet molt de be, e sapiats que som feta prenys de nadal ença, del qual prenyat vos havets part, e del qual nos trobam ens sentim be, placie a nostre senyor deus quel nos aport a be: e nos maravellets con abans nous navem certificada, car per molts accidents e causes que si esdevenen, trossus quen fossem be certa, nou voliem dir. E si res volets daquestes partides, scrivits nosen, car nos ho complirem de bon cor. Dada en Çaragoça a IX de Juyol lany M.CCC.LXXV.

Dirigitur a nostra cara tia la Comtessa Durgell.»²

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 1,968, f. 48 g.

² Arx. Cor. Aragó: r. 1,811, f. 81.

La recerca de la pedra filosofal y l'obtenció de l'or preocupaven a molts, y metges y no metges s'hi dedicaven. Donada la penuria que sempre existia en les arquees reials, se comprèn que adhuc los reys s'aficionessin a les trasmutacions metàliques y distingissin ab la llur protecció els alquimiayres, si bé alguna vegada dubtaven d'ells, com dubta Johan I del Bisbe de *Ciudad Rodrigo*, que no es altre l'aludit en la següent lletra a Mossèn Guerau de Queralt:

«Lo Rey Daragó.

Mossen Guerau: Vostra letra havem reebuda e entes ço ques hi contenia, responem vos, que sil bisbe del qual nos fets menció sap la obra de l'alquimia axi perfetament com deits, a nos plaurà de ferli no solament los avantatges e profits que deits, mas molts maiors. E aço deim per tal com duptam que axi sia lesta la sua obra com deits, car moltes obres havem vistes que eren bones de pes e de color, mas no tenien les de aur a ciment ni les d'argent a cenrada, e nos havem recepta que de argent fi, passat per cenrada, se fa argent qui es de pes dor fi e axi moll com or fi e te a ciment, mas no ha la color, axi que noy fall als per a ferne or fi, sino la color, e si ell lay sabia dar no entenem que pus alta ni millor obra se pogués fer. E per ço si ell ho sab, volriem fort sa venguda, car noresmenys per ventura, ell sab coses que fallen a nos en aquesta art, e nos ne sabem que axi mateix ell ignora. En corlo em que sil dit bisbe sap fer argent qui tinga a cenrada e

or qui puxa tenir a ciment e que vos ne veiats a ulls e nos ne puxam veure clara e certa experiençia, nos som apatellats de procurar li aqueixa dignitat que demana, e la maior sila voltra que sia en nostra senyoria e encara en tota Castella e de ferlo ./ del dels maiors de nostra casa e pus acostats al nostre servey. E daçò li podets donar per nos segurament nostra Reyal paraula. Però guardats que noy siats decebut, axi com son estats molts per les diverses e sotils maneres que tenen en semblants coses. Sobre açò nos li escrivim ab letra de creença a vos comanada e li trametem nostre saut conduyt car en tot cas nos plaurà fort que ell vinga. E si per aventura no volia o no podia axi prestament venir, fets queus trameta alguna pocha dela medicina, pans o polvora, de que ell sab obrar, ab informació sobre quin metall serà gitada e en quina quantitat o pes de cascuna cosa, de guisa quen puxam fer la prova. E si es tal com esser deu, sia cert que de present que ell sia ab nos, li metrem los afers en tal practica e espatxament quen serà consolat e content tots los jorns de sa vida. Dada en Saragoça, sots nostre segell secret, a. xx. dies Dabril del any M.CCC.XCI. *Rex Johannes.*

*Gualdo de Querallto.*¹

Lo Rey Martí, al pendre possessori de la Corona, seguí protegint a l'alquimiayre francès Jacme Lustrach, tramès per Johan I a Mallorca

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 1,958, f. 188.

per a continuar en la torre de l'Angel l'obra major d'alquimia de la pedra filosofal; però la cap de cert temps, convençut lo Rey que tot era «vanitat mesclada ab gran temeritat»¹, mana a En Berenguer de Montagut, Llochtinent de Governador a Mallorca, que li trameti prè a Barcelona.

Ni en viernes ni en martes, no te cases ni te embarques, diu un refran castellà, que ja devia saber lo Primogènit de Pere III, car prohibeix que's faça començar camí en dimars a l'infanteta sa filla:

«Ab altra letra vos havem ja manat que per raho del destemperament que nostra cara filla la Infanta havia haut, que no la faessets partir dela vila Dalcaniç entro quen haguessets altre nostre manament en contrari. E ab la present vos tornam a manar que axi o servets. E com haïam entes que la faes partir en dimarts dela Ciutat de Çaragoça vos manam espressament que daqui adevant guardets be que no li façats pendre o començar camí en aquell dia, ne en festa que sie de colre, e que daço assabentets totes les persones que en son servey son. Noresmenys vos manam que façats mudar la dessusdita Infanta en lo Castell dela dita vila per son estatge, sius es semblant que mils hi deia estar que aquí on es ara. Dada en lo Monestir de Montserrat, sots nostre segell secret, a xviii dies Dabril del any M.CCC.LXXIX. *Primogenitus.*

*Fuit directa Andree... escrivà Militi.*²

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,243, f. 63.

² Arx. Cor. Aragó: r. 1,657, f. 21 g.

Ab los documents citats n'hi ha abastament per a formarse un concepte del tribut que a la superstició (que no s'ha de confondre ab errada científica) pagaven aquelles generacions, y de la similitut de la llur terapèutica supersticiosa ab la nostra, y ab la de temps pretèrits a ells, com per exemple, les fórmules contingudes en l'obra *De Medicamentis*, de Marcel, nomenat l'Empírich, de Burdeus, físich del segle v, aconsellen per a copsar tal herba o tal altra, fer ús de la mà esquerra; per a treure una brossa de l'ull, s'obren les parpelles ab tres dits de la mà esquerra, sense anell: s'escup tres vegades, dihent també tres vegades les paraules cabalístiques: *rica, rica, soro*.

Y l'humanitat l'ha pagat y el pagarà perdurablement el tribut a aquest atavisme, car els trastorns funcionals d'origen nerviós, susceptibles d'esser curats per la sugestió, són les vestals que alimenten el foch sagrat de la superstició a través de les centuries.

***

Malgrat lo exposat, el bon sentit no abandonava els seus drets; vegis, si no, l'obra esmentada d'En Jacme d'Agramunt referent a Pestilencia, y la recomanació que fa'l Rey Martí a son Primogènit: «totes les aigues que beurets sien ben cuites e après refredades, e que aiets de les pilloles

queus trametem dins una capsa, prenent daquelles en les jornades e forma que us fa saber lo feel metge nostre Maestre Pere Soler, que axi es necessari per lo destemprat temps que acostuma fer aqui.»¹

El rey intervenia en tot lo que directa o indirectament se relacionés ab la sanitat de la casa reyal siciliana, y lo mateix li proporcionava metges que una dida que fos molt lletera per a alletar l'infant son nét, que li nombrava un specier, li trametia remeys y consells y's molestava si les seves indicacions eren contrariades.

«Lo Rey Daragó.

Mestre Pere: per los amats nostres mossen Loys de rajadell, Camarlench de nostre molt car fill lo Rey de Sicilia, e micer Çelimbene de Merquissa, jutge de la gran Cort daquex Regne, havem reebuda vostra letra dela qual havem haut gran plaer, com per aquella havem sabuda la bona convalescencia e sanitat del dit Rey. Pregants e encarregants vos, axi estretament con podem, que en lo bon regiment de sanitat del dit Rey ab gran pensa e cura verlable vos haiats, segons tro açi havets ben acostumat, e de vos confiants singularment vos en donam carrech. Nos entenem haver vos e vostres fets axi com es rasonable en les parts daçà, en special recomenació. E part açò, ab creença comenada als dits mossen Luys e micer Celimbene, scrivim al dit Rey que vos e vos-

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,252, f. 30 g.

tres fets haie per recomenats, ens faça presta justícia daçò que levat vos es stat, eus don manera per vostre passament quel puxats servir. Dada en Çaragoça, sots nostre segell secret, a vj de Noembre del any dela nativitat de nostre senyor MCCCXCVIJ.—*Rex Martinus.*

Dirigitur magistro Petro garçia.»¹

«Lo Rey

Mestre Pere: laltre jorn vos scrivim ab altre letra nostrá com nos havíem deliberat trametre al Rey de Sicilia, nostre molt car Primogenit, dos metges: la un metge en medicina e laltre en sirurgia, de quens maravellam molt com resposta no havem hauda. Perqueus pregam afectuosament, eus manam, que en continent dejats procurar e cerguar bons metges qui vagin en servey del dit Rey. E nos ferlos hem assignar en valencia lur provisió, segons queus havindrets ab ells per cascun any. E daçò hajam vostra resposta en continent. Data en Seragoça, sots nostre segell secret, a xxij dies de Juny del any M.CCCXCVIJ.

Rex Martinus.

Dirigitur Magistro Petro Solerij.

Item Similis Magistro Raimundo Queroli.»²

«Lo Rey.

Reyna: Trametem vos dins la present intercluses dues letres: la una nostra, laltra vostra, que Maestre Blasco Descamaça, metge de Catha-

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,230, f. 79 g.

² Arx. Cor. Aragó: r. 2,240, f. 117.

nia, nos ha trameses per lo prenyat de nostra e vostra cara filla la Reyna de Sicilia, ab les quals letres demana e volria fos tramesa ala dita Reyna una madrina. E per çò volriem fort quey fos tramesa, si a vos paria quey fos bona, la Alcaydessa de paterna e si ella nous paria bona o no la podiets haver, que haguessets, sius paria bona, na Johaneta; tot açò Reyna, lexiam nos a vostra bona e industriosa saviesa. E pregam vos quen parlats ab Maestre Bernat Oriol, al qual daçò scrivim e li mostrets les letres del dit Maestre Blasco e ab consell del dit Maestre Bernat procehits en lo fet, per manera, que si acordats de metreni, ho façats con pus cuytosament fer se puxa, per tal que puxa esser ab temps al infantar dela dita Reyna. Dada en lo loch de Tonet, sots nostre segell secret, a xx dies de Octubre del any M.CCCXCVIJ.
Rex Martinus.»¹

«Lo Rey Daragó.

Rey molt car primogenit: Lo feel nostre en Barthomeu Urgellès, Maestre en medicina, va en aqueix Regne per servir avos, per tal com havets aqui fretura de metges quan non havets sino un. Perqueus pregam afectuosament, Rey molt car primogenit, quel haiats per recomanat en sos afers, e que tengats bon regiment en vostra persona segons quels metges vos consellaràn. E sia lo sant sperit, Rey molt car primogenit, vostra continua protecció. Dada en Barchinona, sots

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,240, f. 145 g.

nostre segell secret, a xx dies dabril del any Mil CCCC Nou.—*Rex Martinus*.

Dirigitur al Rey de Sicilia.»¹

«La Reyna daragó. Rey molt car fill: Recordeus per altra letra haver vos scrit com lo senyor Rey vostre pare, estant en Valencia nostra molt cara filla la Reyna muller vostra, havia provehit e manat quen pasqual ledós, specier de casa del dit senyor e nostra, fos specier de casa de la dita Reyna muller vostra e de fet lo feu scriure en carta de ració, segons que en la dita letra era largament contengut. E segons se diu, vos, a supplicació de alguns, havets provehit aquí a altre del dit offici, removent de aquell lo dit pasqual o huguet vinyogol, que aquell tenia e regia per lo dit pasqual, de la qual cosa, Rey molt car fill, som fort meravellada, com sapiats los bons e continuats serveys que lo dit pasqual ha fets al dit senyor e a vos en aquex Regne e ara fa e fer no cesa asi al dit senyor e a nos; perque Rey molt car fill vos pregam tan affectuosament com podem, que havent per agradable la provisió per lo dit senyor Rey, pare vostre, feta del dit offici al dit pasqual, axí com aquell qui be ho merex, vullats fer regir lo dit offici per lo dit pasqual o per lo dit huguet vinyogol, en nom seu. Certificant vos Rey molt car fill, que serà cosa de que al dit senyor e a nos complaurets grantment. E sia, Rey molt car fill, tots temps vostra guarda lesprit

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,187, f. 109 g.

sant. Dada en Altura, sots nostre segell secret, a iiij dies de Juliol del any de la nativitat de nostre senyor MCCCCIII.»¹

Entre'ls encàrrechs diplomàtics continguts en lo «Memorial de ço que diran de part del senyor Rey, al senyor Rey de Sicilia, lo noble mossen Bernat de Cabrera e Mossen Gil roiç de liori, Governador Daragó», s'hi troba aquest paragraf: «...Item li diran quel senyor Rey lo prega que tenga en bon regiment sa persona. E que dues o tres vegades en cascuna setmana, prenga de les pillules de Rasis.»²

— «...Sobre totes coses vos pregam rey molt car primogenit, axí cordialment com podem, que tengats bon regiment en vostra persona e queus guardets de mals ayres e usets de ço queus ordonà laltre dia Maestre P. Soler...»³, escriu al seu fill, lo Rey Martí.

A últims de decembre de l'any 1403, el Rey disposa una inspecció sanitaria a un poble que en lo document no s'indica: «Lo Rey: Promens: nos trametem aquí lo feel metge de casa nostra maestre P. Miquel, portador de la present, per haver verdadera informació dela sanitat daquexa vila e dels lochs circumvehins a aquella, per queus mianam expressament, que donats fe e creença a tot ço e quant lo dit maestre pere vos dirà sobrel dit fet, de part nostra, e complint ho per obra, nos

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,339, f. 18.

² Arx. Cor. Aragó: r. 2,252, f. 67.

³ Arx. Cor. Aragó: r. 2,252, f. 84.

certifiquets per vostres lletres e encara per lo dit maestre pere, de la sanitat dela vila e altres lochs damundits. Dada en Valencia, sots nostre segell secret, a xxviiij dies de Desembre del any MCCCCIII.¹

Probablement se tractava de glànola, que era l'epidemia en predicament, car estava flagellant l'humanitat ab continues brotades.

També era glànola la malaltia que ocasionava les mortaldats aludides per lo Rey en la lletra que des de Maella dirigeix a la sua muller, y que, com totes les que li escrivia, podria servir de model epistolar conjugal, per l'afecte y al ensemps el carinyós respecte que envers l'esposa respira:

«Reyna molt cara muller: letra vostra havem rebuda de la qual havem haut gran plaer e consolació, com per aquella havem sabuda la bona sanitat de la vostra persona, pregant vos afectuosament que continuament nosen certifiquets. E per tal que stan certs quen haureu plaer e consolació, vos certificam que per la gracia de deus som sans e en bona disposició de nostra persona; ffentnos saber en la dita vostra lletra com aqui en la ciutat si comencen morir, de la qual cosa havem sab deus gran desplaer, car no volriem per res que fousse en loch que vostra persona pogues encorrer algun perill, perque volem eus pregam, Reyna molt cara muller, que si aqui si moren segons dehits, vos en llunyets anant vos a Burjaçot

¹ Arx. Cor. Aragó: *Lletres reials*. Martí. Capsa 1402 a 1404, núm. 577.

o en altre loch hont haie sanitat, axi com a vos serà ben vist...»¹

Aquest era el criteri dominant y el que ell sempre aconsellava: havent sabut que a Sicília tenien mortandat de glànola, escriu al seu fill que se'n vagi, «car havem vist e veyem per experientia que lo major remey quen semblants cassos se troba, es luyarse dels lochs o partides ont tals epidemies son».

«Lo Rey Daragó. Rey molt car primogenit vostra letra havem reebuda per lo feel Conseller nostre en francesch de casasaia, e entesa la creença a nostra serenitat, en virtut dela dita letra explicada, vos responem que havem sabuda vostra bona sanitat e stament e de la Reyna nostra molt cara filla vostra muller, com sia cosa que desijam fort singularment e sovint saber e majorment en aquest temps en lo qual, per juhi divinal, ha maleltias epidemials en aqueix Regna. Perque Rey molt car primogenit vos pregam, axi afectuosament com podem, que per satisfer a nostres cordials e afectuoses vots, qui de vostra bona sanitat e personal stament e dela dita Reyna som fort solícits, nosen certifiquets com pus sovint porets per vostres lletres e aximateix del stament daqueix Regna, eus gardets sobre totes coses que no aturets o passets per lochs o parts on haie de les dites malelties, ne encare per altres circumvehins a aquells, com no puxa esser sens notori perill

² Arx. Cor. Aragó: r. 2,248, f. 1.

e anug. Encareus pregam, Rey molt car primogenit, que les hores que cavalcarets o irets acaça, be que hauriem pler e satisfariets fort specialment a nostre voler sino sovintejavets la dita caça tant com fets, anets e stians axi be acompanyat com es necessari e pertany a vostra Reyal dignitat, eus havem fet saber per altres letres. Significants vos a vostra consolació e pler, que nos e nostra molt cara muller, la Reyna vostra mare, som ben sans e en bona disposició, per gracia de deu, de nostres persones. E entenem, migençan lajuda divinal, partir tantost desta Ciutat per anar en Regna de Valencia e tenir corts als valencians e posar en pacifich e segur stament lo dit Regna e aximateix provehir e donar fort prestament recapte atot ço que per lo dit francesch nos havets tramès adir. E sia, Rey molt car primogenit, tots temps la sancta divinitat vostra guarda. Data en Barchinona, sots nostre segell secret, lo primer die de Maig del any dela nativitat de nostre senyor M.CCCCI. — *Rex Martinus.*

Dirigitur Regi Sicilie.»¹

A continuació recomana, ab sengles lletres, a En Bernat de Cabrera y a En Johan Ferrándiz de Heredia, familiars del Rey de Sicília, que procurin que'l seu fill no's posi en perill de contagi y que quan vagi d'excursió o cacera estigui ben acompanyat.

La salut del seu fill constituïa per a lo nostre

¹ Arx. Cor. Aragó: f. 2,241, f. 90.

Rey Martí una preocupació constant, una obsessió, car li anava no sols com a pare amantíssim d'un fill únich, sí que també com a Rey qui vol assegurar la successió a la corona per linia directa y masculina en la seva niçaga. Perçò s'alegra que l'hereu, obehint les amonestacions paternes, li prometi que procurarà fer més cas de sa muller.

«Lo Rey Daragó. Rey molt car Primogenit: vostra letra havem reebuda dela qual havem haut sobiran plaer com per aquella havem sabut vostra bona sanitat e de nostra molt cara filla la Reyna. Pregants vos, Rey molt car primogenit, que continuament nosen vullats certificar a nostra consolació per vostres letres, car de res al present nons podets fer maior plaer. E car sabem, Rey molt car primogenit, que semblantment haurets plaer de nostra sanitat, vos certificam que nos e nostra molt cara muller la Reyna, som sans e en bona disposició de nostres persones per gracia de nostre senyor deu. E som vengut açí, en Regne de Valencia, per fer jurar a nos e a vos, pero encara no som entrats en la Ciutat de Valencia e açò per tal com per rahó de nostra entrada, nos aparellen gran e notable festa e covens aturar ason defora, xij o xiiij jorns. E après hi siam entrats, nos covendrà aturar aquí fort poch, per tal com les mortalitats hi començen haver gran desplaer, com les dites mortalitats no son encara passades en aqueix Regne, don vos pregam, Rey molt car primogenit, que per res del mon no vullats aturar en loch on les dites mortalitats sien; pero en los

lochets petits hon serets, fets per manera de esser ben acompanyat. En ço quens fets saber que ho-behirets nostres manaments en lo fet de la Reyna vostra muller ey trabellarets per tal forma que nos naurem plaer, vos responem molt car fill, que daçons farets tant gran plaer que maior no poriets, que vullats treballar en haver hereus e successors, qui sien a honor e gloria de nostre senyor deu e e plaer e consolació nostra. E lo consell quens demanats, si passariets a Malta, vos responem que en veritat, molt car fill, nous hu podem bonament a consellar car en aqueix afany mateix som nos aci e aço per tal com en Barchinona, Valencia e Saragoça e per tot nostre Regne, començen les dites mortalitats en guisa que no sabem on nos anem. E sie tots temps, Rey molt car primogenit, guarda e protecció vostra la santa divinitat. Dada en Burjaçot, sots nostre segell secret, a xiiij dies de juny del any dela nativitat de nostre senyor MCCCCI. — *Rex Martinus.*

*Dirigitur Domino Regi Sicilie.*¹

La lletra que segueix, com l'anterior, demostra que'l Rey predicava ab l'exemple:

«Reyna molt cara muller: vostra lletra havem reebuda. E responem vos que nos nosich espatxàn, tant com podem, e creem que dins fort breus dies nos hic partirem e axi com jaus havem fet saber per altres letres irem nosen, deus volent, per mar, ho a Canet o colliure e daqui fins aper-

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,241, f. 127 g.

penyà e puys continuarem nostre cami per terra fins en Barchinona, per que trametets nos aperpenyà un lit de cami e totes les nostres cavalcadures, exceptat lo cosser que trametem de Sicilia, lo qual vos pregam façats be pensar. E no dup-tets, ab la ajuda de deu, de nos, per la enfermetat que ses mesa en les gents de nostres galees, car nos irem en altra fusta e no pujarem en aquelles. Dada en Avinyó, a xj. dabrill del any MCCCXCVII. — *Rex Martinus.*¹

En lo regnat de Ferràn I persistia lo mateix criteri:

«Molt alt e molt excellent príncep e poderós senyor.

A la vostra gran senyoria notifich, com per gracia de deu la senyora Reyna sta molt be e quítia de febre, segons per altre letra he scrit a vostra senyoria. Mas anant senyor la dita senyora, vehent que per gracia de deu es ben garida, hauria plaer lunyar se daquesta Ciutat, majorment que trobarets, senyor, que dins la Aljafaria son malalts de febre la ama dela dita senyora, la muller de Gonsalvo María Sanxez, les dues mores que encara no son del tot guarides e ara en special leonor martinez, qui ha gran febra e fort accident e tal, que dien los metges que es pestilencial e pus fort que glànoles car trobarets, senyor, que ses tota sobra de sanch, e ala hora dara los metges dien que es fort peryllosa de morir, e v o vj daltres

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,239, f. 9.

de casa de la dita senyora, so es scrivà de ració e son lochtinent e altres qui jaen de febre en la Ciutat. E per aquesta rahó, senyor, la dita senyora vehent que la infecció es en la aljafaria, desige molt esser fora daçi, e ha donat ami carrech que daquestas coses consultàs vostra gran senyoria, però que sobre aquelles proveescha segons ben vist que serà. E man ami vostra senyoria tot ço que plasen li sia. Scrita en Saragosa a xxj dia dagost (*no hi ha l'any*).

Senyor. Vostre humil vassall qui besant vostres peus e mans se recomana en vostra gracia e mercè, Berenguer de Vilaragut.¹

Estaven tan acostumats a l'epidemia, que tractaven de glànola com d'un negoci qualsevol.

«Molt alt, molt excellent e molt poderós senyor.

Trametvos, ab lo portador de la present, una poca de fruyta.

En aquesta ciutat se començen a agreujar les morts fins en nombre de v, vi, vij lo jorn: y en altres jornades, fort poques, x, xi, xij, perque molta gent hic fug dela ciutat, pero per gracia de Jesucrist e dela verge maria, la major part del Regne esta be de sanitat e tots dessigen veure la vostra excellent senyoria, la qual nostre senyor, per sa clemencia, prosper ab molta honor e longa vida, amen. — Scrita en Valencia a xij de juny 1414.

Molt alt senyor: Vostre vassall e servidor,

¹ Arx. Cor. Aragó: *Lletres reials*. Ferràn I. Capsa 1030-1272, núm. 1089.

qui besant vostres mans humilment me recoman en vostra gracia e mercè. Johan mercader, vostre batle general.»¹

«Molt alt, molt excellent e molt poderós senyor.

Efortuny johan me ha presentada una proveció vostra, ab la qual me manats que li don CC florins per al arbre de la nau: e senyor molt excellent, yo son estat avisat que vos havets ordonat, que no sia presa en compte cautela alcuna, si noy ha certa subscripció en lo dors, la qual subscripció no es en la dita proveció, perque, senyor molt excellent, jatssia d açò yo no haia dit res al dit fortuný johan, pero e li respost, que al present yo no tinch diners, nen trobaria a manllevar per rahó del temps, car per rahó de les morts, cascú vol tenir ço del seu ab ssi, e axi senyor molt excellent, si vos havets acor que yo don aquets diners a ell, o quels trameta a vos, trametets me sufficient cautela.

...lo temps en aquesta Ciutat està en tal punt, que cascun jorn hic moren de glànola, entorn x o xij, fort poch mes o menys.

...Après he rehebuda letra vostra, ab la qual me manats que lliure an fferrando Davila, aquelles adzembles que haurà mester, e yo loy he ja dit, e o faré axi com ell les demanarà, segons lo manament de vostra excellent senyoria, la qual nostre senyor prosper ab molta honor e longa

¹ Arx. Cor. Aragó: *Lletres reials*. Ferràn I. Capsa 717-851, núm. 718.

vida, amen. Escrita en Valencia a xxviii de juny 1414.

Molt alt senyor: Vostre vassall e servidor, qui besant vostres mans, humilment me comàn en vostra gracia e mercè. Johan Mercader, batle general.»¹

«Molt alt, molt excellent e molt poderós senyor.

Vostres letres he rebudes sobre la demanda per lo subssidi de cerdenya, e responch vos a les coses quem demanats. = Primerament, que yo jamés viu ne hoy dir que en aquest Regne se fessen demandes als locs Reyals, que nos fessen semblantment als locs dela ecclesia, e fer o en altre manera, seria despoblar los locs Reyals, per poblar los locs dela ecclesia, e stats cert senyor, que si altra excusa los fallia, aquexa sola totria queles Ciutats e viles Reyals no darien sino daven los dela ecclesia; bem pens, senyor molt excellent, que tot hom se excusarà com lo titol es per cerdenya, pero yo faré ço que vos manarets, mas no daré aquestes letres, nin faré menció, fino haia altre manament vostre per saber ço que ordenarets del locs de la ecclesia.

— Aprés he rehebut altre correu vostre, ab lo qual me demanats diversses ffruytes e coses de les quals, ab la ajuda de Jesucrist e de la Verge Maria, haurets recapte dins lo temps segons la letra del vostre scrivà de ració, e segons tenor de la letra de vostra excellent senyoria, la qual nos-

¹ Arx. Cor. Aragó: *Lietres repals*. Ferràn I. Capsa 717-851, núm. 719.

tre senyor prosper ab molta honor e longa vida, amen. Escrita en Valencia a xxx de juny 1414.

Senyor molt poderós, les morts per pietat de Jesucrist, començen molt a declinar, car de tres jorns ançà, no han passat de viij a viiiij.

Molt alt senyor: vostre vassall e servidor, qui besant vostres mans humilment me comàn en vostra gracia e mercè. Johan Mercader, vostre batle general.»¹

«Molt alt e molt excellent princep e victoriós senyor.

Senyor a vostra magnificencia e senyoria creu. Recort be com per mossen Johan carriello e per mi vos fou dit, que per rahó de la tarda de mon espatxament, vostra senyoria me faria navegar en temps que hauria mester quants sants ha en paradís. Per que senyor molt excellent, vos notifich que per obra ses axi seguit. Com divendres a vij del mes de Deembre devant la dragonera ab molta mar e vent fortunal, discorreghem la major part de la Illa e lo dit jorn a la nit entram ab salvament dins lo port dalcudia, faent laos e gracies a nostre senyor deus e a tots los sants, a pregaries dels quals de tant peril som deliurats. He trobat senyor la ciutat e tota la Illa en bon estament deus mercè, e molt bon temps que ha la terra, per la qual rahó, senyor, tota la Illa ses molt ben culturada e sembrada lo present any. Jatsia, senyor, que en la ciutat e en algunes de

¹ Arx. Cor. Aragó: *Lietres repals*. Ferràn I. Capsa 717-851, núm. 733.

les perroquies de fora se muyran alguns de pestilencia, de la qual nostre senyor vulla preservar aquest regne e tots los altres de cristians, en special aquells qui son de vostra senyoria, la qual la divinal potencia conserve lonch temps en sanitat e bon estament a vostra alta e Reyal corona, ab victoria dels enemichs. Scrita en Mallorques primer dia de Janer any MCCCC quinze.

Senyor de vostra gran senyoria humil vasall, qui besant vostres mans e peus se recomana en vostra gracia e mercè. P. de Casaldaguila.¹

Les poblacions se defensaven procurant evitar l'entrada de gent procedent de llocs empestats. «A present fonch feta ordinació que algú qui venques de les partides de Terragona e altres lochs, hont se morien de pestilencia, no gosàs entrar en aquesta ciutat termens e territori de aquella.»² «Item perque en lo Regne de Mallorques se morien de pestilencia, fonch ordenat e ab crida prohibit, que algun nols gosàs respectar, e que los qui cren, dins XV jorns sen haguessen exir, sots pena desser stobats e pagar C lliures, com los de aquesta Ciutat en semblant cas per los dits mallorquins, fossen stats molt pus cruelment en lur dia tractats.»³ Aquesta ordinació, més que d'una disposició profilàctica, té tot l'ayre d'unes repressalies.

Lo Rey Martí tenia perfecte conexement dels

¹ Arx. Cor. Aragó: *Lletres reials*. Ferrán I. Capsa 852-1029, núm. 923.

² Arx. Mun. Bar.: Rúbrica d'ordinacions, 1290 a 1472; f. 9 g.

³ Arx. Mun. Bar.: Rúbrica d'ordinacions, 1290 a 1472; f. 9.

perills de l'aygua com vector d'elements de contagi. Aconsella al seu fill que no begui aygua sense bullirla, y ell, per a son ús, se fa trametre de Mallorques un destilador.

«Lo Rey.

Manam vos, que per la primera fusta, nos trametats un destilador de uns xij cantes ab son grifo de coure; dos capells migançes per destillar aygua e per res noy haia falla, car nos ab la present manam a nostre Maestre Racional e aqualsevol altre de vos hoydor compte, que nos restituint la present ab apoques dels preus de les coses dessusdites, aquells admeten en vostre compte. Dada en Çaragoça, sots nostre segell secret, a xj. dies de febrer del any M.CCCXCVI. — *Rex Martinus*.

*Dirigitur Matheo de loscos procuratori Regio Maiorice.*¹

L'Arnau de Vilanova ens indica en lo «Rabonament fet a Avinyó», com preparaven los cadàvers de persones riques, per a ésser soterrats a llarga distancia del lloch hont morien: «... — en Urgell e en Penedés, si volen portar en estiu .I. cors de ric home a Poblet o a Sentés Creus, cové quell encalcinen e quell empegunten, car altrament nol porien portar per la pudor, e si .I. mariner o .I. laurador hi han a portar, nols cal fer allò.» Ab aquest contrast no s'ha de dir lo criteri social del gran metge català: es evident.

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,240, f. 50.

A petició de Bernat Ricart y Francesch Stanyol, ciutadans geronins, ordena Don Martí la construcció de *cloaques foramines, seu* albollons, per a la conducció d'aygtes pluvials y materies estercoràcies que, en detriment de la ciutat de Geron y sobretot dels vehins de la Plaça de les Cols y del mur de la *Galea*, romanien estanyades.¹

Escriu enutjat als jurats de Vilafranca perquè no acaben la conducció d'aygues potables a la vila y els commina ab penes que ara, en alguns països civilisats, estàn en predicament:

«Lo Rey.

Promens: per la gran fretura daygues dolces que aquexa vila ha, si es començada, temps es passat, una bona obra de fer venir e menar dins la dita vila algunes fonts daygues dolces e segons havem entès, per gran negligencia e culpa de vosaltres e per contrastos o impugnacions que alguns daquexa vila hi han fetes e fan, la obra demunt dita es cessada e cessa en gran vergonya e confusió e en dan evident de la cosa pública dela dita vila, qui per perfecció dela dita obra pendria gran augmentació ennobliment e bellea. E per reprements vos daçò, tan asprament com podem vos manam espressament e de certa sciencia, que la obra començada continuets e acabets tro a deguda conclusió e fi. Certificantvos, que si nou començàrets de present e continuàrets incessament, ço que no creem, nos hi trametrem una

¹ Arx. Cor. Aragó: *Lletres reials*. Martí. Capsa 1396 a 1399, núm 44.

persona, a la qual constituïrem son salari sobre vosaltres e vostres bens, qui a vostres messions e despeses la farà continuar e finalment acabar. Dada en Valencia, sots nostre segell secret, a xx dies de Deembre del any MCCCCIIJ.—
*Rex Martinus.*¹

Passats deu anys, a Barcelona «comensa a servir ab l'ase de la ciutat per scobar et tirar a mar tots cans et gats morts e altres legeses, en Francesch Basart».²

Semblant higiene urbana rudimentaria ens faria somriure, si per associació d'idees no comparéssim la policia pretèrita ab la present, havent de reconèixer que, malgrat l'avenç de civilisació y l'augment de riquesa que permet llençar diners a aixam, Barcelona es avuy més sutze que no era en lo temps del Rey Martí, car llavors s'aplegaven les despulles dels animals domèstichs y altres lletgeses, y ara's dexen en mig dels carrers per a estigma afrontós de governants y governats. Aquells Consellers, ab tot y llurs defectes, estimaven la Ciutat y vetllaven per son decor; els nostres, la majoria d'ells sobrevinguts y desarrellats, posen la Ciutat al servey llur, car sols per axò són rigidors. Lo deplorable es que l'actual estat no porta camí d'esmena, puix els ciutadans de Barcelona han baixat tant de nivell, que sols ho són de nom y ni tenen esma per a portar llurs

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,247, f. 32.

² Arx. Mun. Bar.: *Manual Nov. Ard.*, 1407. Agost, disabte xx.

administradors a la barra per ineptes y malversadors, conscients els uns, inconscients els altres, dels cabals de la Ciutat.

* * *

He fet un petit recull de lletres familiars que donen idea d'algunes indisposicions y malalties egregies y de llur tractament, explicades ab ingenua senzillesa y sinceritat.

Les lletres que no porten firma són de l'Infanta Matha d'Armagnach, segona muller de Johan I, que no arribà a ésser Reyna, car la sobrevisqué el seu sogre lo Rey En Pere III.

«... Es ver senyor que lo divenres prop passat a la nit lo dit senyor duch hagué algun accident, ço es senyor ques pensa que li sie sdevengut com dejunà lo dijous que ere vespre de Sent Martí, e menjà pex e aquell divenres menjà ous. E con hagué sopat se sentí indisposit de sa persona e exí a cambra mes que no solie e no dormí la nit axi com solia e per lo treball de no dormir, lo disabte matí ell se sentí que acom hujat e scalfat e no isqué de cambra, e ab consell dels metges menjà solament dun pollet petit en aygua ab juyvert e al vespre una pera ab sucre, e mercè de deus trobàs be e lo diumenge menjà cabrit en ast e en olla ab spinachs a asi be trobat. Perque senyor, nos pensa lo dit senyor ne jo que sia stat sino lo pex que menjà lo dit dijous e los ous lo divenres e que sia stada replecció de ventrell. E jatsia senyor que aquests iij dies ell no sia

exit de cambra, però mercè de deus ell se sente be e vuy ha menjat convenientment e sentse be...»

Scrita en Valencia a xv de Novembre en lany dela nativitat de nostre senyor M.CCC setanta tres.

*Dirigitur Domino Regi.*¹

«Molt alt e molt excellent princep e senyor, pare e senyor ami molt car: Sapia la vostra magnificencia e gran senyoria, que dilluns prop passat vench al senyor duch, marit e senyor ami molt car, gran dolor en lo costat squerre e en lo ventre devant, e ades se mudava en un loch e ades en un altre; los metges senyor, de continent faherenli un crestiri e no obrà e apres altre e obrà convenientment, e apres los crestiris, ordenarenli bany e banyàs e la dolor senyor passali en hora dalba e stech be tot lo dia tro lo dimarts segtient a hora de vespres. E a hora de vespres tornali la dolor e hac ne fort pocha, tro a miga nit e de miga nit avant, tro en lalba, hagué gran dolor a los metges senyor, donareuli un crestiri e la dolor passali e stech be tot lo dia e tramès homs senyor, a un bon hom desta Ciutat que ha nom flovià, e ordonali /. empastre e posal li la un ere la dolor e mercè de deu, dupuys no ha hauda dolor, sino un petit quen hac lo dimecres anit, hora del seny, depuys senyor non ha hauda mica: alscons dels metges senyor dehien, que ere dolor de renyons, los altres

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 1809, f. 86 g.

que era còlica passió. Mes tots se acorden senyor, que fos indigestió e fredor e maiorment con lo dit senyor duch, de viij o x dies ençà, havie costum de menjar pintada e brull e axi que aquella vianda noli hagues feta indigestió e engendrada fredor, pero sempre, mercè de nostre senyor deus, nulla vegada ha haut scalfament. E les dites coses senyor notifich ala vostra gran altesa, perço que vos senyor ne sapiats la veritat. Man me molt alt senyor e car pare meu la vostra molt gran altesa e senyoria, ço que li placia, Car jo axi com a humil e devota filla vostra, me ofrir aparellada de complir vostres manaments. Scrita en Valencia a xxvij dies d'abril lany M.CCC.LXXIIIJ.

*Dirigitur Domino Regi.*¹

«Molt alt e molt excellent princep e senyor, pare e senyor meu molt car: Sapie la vostra molt gran altesa que jo he haut cadarn ab un poch descalfament. Perqueus placia a vos molt alt senyor, de licenciar e manar a Maestre Barthomeu de tres bens que, vista la present, vengue ami: E tendreus ho senyor en gracia e mercè. Man me molt alt senyor la vostra molt gran altesa, ço quel placie, car jo axi com a humil e devota filla vostra, me ofrir aparellada de complir tots vostres manaments. Scrita en Leyda a X de deembre lany de M.CCC.LXXIIIJ.

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 1.809, f. 95 g.

Senyor la vostra humil filla, etc.

*Dirigitur Domino Regi.*¹

«La Duquessa.

Com nos haiam haut e haiam cadarn ab un poch descalfament, Perçous pregam e avos dehim e manam, que vista la present vingats anos lexats tots afers. Certificants vos que nos scrivim al senyor Rey, pare e senyor nostre molt car, queus don licencia de venir, perque falla ne tarda alguna no haie la dita vostra partida. Data en leyda a X de Deembre del any M.CCC.LXXIIIJ.

*Dirigitur Magistro Bartholomeo de tribus bonis.*²

«La Duquessa.

Sapiats que disapte prop passat haguem una pocha de febre e ara navem mes avant e sentim nos molt piyor. Perqueus pregam afectuosament, que si jamés entenets res afer a honor e a pler nostre, vingats a nos vista la present e lexats tots e qualsevol afers. E aço per res no haye falla si anos entenets jamés servir ne complaure. Dat en Leyda a xij de Deembre En lany de M.CCC.LXXIIIJ.

*Dirigitur Magistro Bartholomeo de tribus bonis médico.*³

«Molt car senyor: una letra havem reebuda dela vostra senyoria, dela qual havem haut lo millor pler que haver poguessem. Perçò com havem

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 1.811, f. 59 g.

² Arx. Cor. Aragó: r. 1.809, f. 105.

³ Arx. Cor. Aragó: r. 1.809, f. 105.

entès lo bon stament dela vostra persona, placia a nostro senyor deus quel vos prest per molts anys e bons. De nos sapiats senyor, que disapta prop passat haguem un poch descalfament, pero mercè de nostre senyor deus mellorada som e entenem, deus volent, que als no sie: Ir senyor trametem a Mestre Barthomeu de tres beus, que vingue a nos, pero encara no es vengut, perçò senyor vosen certificam, que no entenats ne creegats que als sie; les letres senyor que trametiets a frare Guíllem Dabella e a Mossen Johan de gorrea, no les los havem dades, ans les havem squinçades, e açò senyor, pertal com vos volets que romangam açí; nous maravellets senyor com nos nous scrivim, car madona Besatriu sa trenchat lo peu, e nos que jahfem. Manats nos senyor ço queus plaçia. Scrita en Leyda dilluns ora tarda a. xi. de Deembre En lany de M.CCC.LXXIIIIJ.

Humil companyona vostra la Duquessa.

*Domino Duci Dirigitur.*¹

«Molt alt e molt excelent princep e senyor, pare e senyor meu molt car: notifich ala vostra molt gran excellencia e senyoria que digmenge pus pròp passat en la nit, vench flux de ventre al senyor duch, marit e senyor meu molt car: axi senyor, que exi en cambra, parlant ab reverencia de la vostra molt gran altesa, xij o xiiij vegades, les dues en gran quantitat e les altres en pocha

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 1.811, f. 60.

quantitat. E ir senyor, que fou diluns, exi iiij vegades, aximetex en pocha quantitat e la nit prop passada, xj o xij vegades e en pocha quantitat; pero senyor, gracies a nostro senyor deus, nonha haut scalfament de febre, ne gran enuig que hom haie pogut conexer; ço que daqui avant seguirà, senyör, jou notificaré ala vostra gran altesa per ses jornades, mas fiu en deu que serà tot be. Manats me Senyor e car pare, ço queus plaçie. Scrita en Saragoça dimarts ora de mige tercia a xij de Juny lany M.CCC.LXXV.

Senyor la vostra humil filla, etc.

*Dirigitur Domino Regi.*¹

«Molt alt e molt excellent princep e senyor, pare e senyor meu molt car: Ja per altre letra he notificat ala vostra gran altesa lo accident que ha haut lo senyor duch, marit e senyor meu molt car; ara senyor, perço com se quen haurets pler, notifich ala senyoria vostra quel dit senyor duch, la nit prop passade, no ha exit sino dues vegades en fort pocha quantitat e ara senyor sta be, deus mercè, e dien los metges que als no serà daqui avant, sino tot be. Manats me senyor ço queus plaçia. Scrita en Çaragoça dimecres ora de mig jorn a xiiij de Juny. lany M.CCC.LXXV.

*Dirigitur Domino Regi.*²

«...notifich a la vostra senyoria, quello senyor duch, marit e senyor meu molt car e jo, som be sans e en bona convalescencia de nostres persones,

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 1.811, f. 78 g.

² Arx. Cor. Aragó: r. 1.811, f. 78 g.

deus mercè; e lo dit senyor duch enten anar vers rosselló, segons que per sa letra certifique la vostra senyoria. Jo senyor, me trob be del meu prenyat. Aximetex senyor, en aquesta Ciutat es la pidemia e dia es stat que nich ha mortes xv persones...

Scrita en Saragoça a xxvij de juny lany M.CCC.LXXV.

Senyor la vostra humil, etc.

*Dirigitur Domino Regi.*¹

«Molt alt et, etc. Sapia la vostra magnificencia que lo senyor duch, marit e senyor meu molt car, ha haut de dicmenge ensà dissinteri fort poch e es li continuat no molt. E Maestre Johan Dordas ha fets justar tots los metges daquesta Ciutat, e ha[n] concordat ab ell, que no si façe res, con lo dit accident sie sanitat dela persona del dit senyor. E per tal, que si alscons parlaven ala vostra altesa del dit accident, Jo acordí de notificar vos ho, perque la vostra excellencia ne fos certificada. Jo senyor e la infanta vostra neta, som be sans, mercè de deu, ens comanam en la vostra gracia e mercè; man me senyor la vostra senyoria, ço quel placia. Scrita en Çaragoça a xxiiij dagost lany M.CCC.LXXV.

Senyor la vostra, etc.

*Domino Regi Dirigitur.*²

«Molt alt et etc. daquets dies notifiquí ala vostra magnificencia la malaltia del senyor duch,

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 1811, f. 79 g.

² Arx. Cor. Aragó: r. 1811, f. 83.

marit e senyor meu molt car: ara senyor, gracies aden, al dit senyor ha cessat de tot lexir e sta be e menge be, axí que es be garit; per tal senyor, notificho ala vostra altea, perque vos senyor ne siats cert si alcu ne dehia alcuna cosa. Jo senyor son sana e levada del part e la Infanta vostra neta sta be e mellora tots dies. Scrita en Çaragoça a xxviiij dagost lany M.CCC.LXX cinch.¹

Va dirigida al Rey En Pere III, encara que no hi ha adressa.

«Molt alt e molt excellent princep e senyor, pare e senyor meu molt car: Sapia la vostra senyoria que he reebuda vostra letra ala qual vos respon senyor ab humil e deguda reverencia, quel senyor duch es ben sans del accident que ha haut e jo aximetex senyor, son ben mellorada, deus mercè, del accident que haut havia, sino quelo cavalcar ma fet afany quela barra meva inflada e perçò lo senyor duch volie que vuy romangués açi: mas perçò senyor, com ne son mellorada, hic partiré vuy ab lo dit senyor duch e irem nosen a Martorell e demà, deus volent, entrarem en Barcinona. Manats me senyor ço queus placia. Scrita en Vilafrancha de penades a xiiij de noembre lany M.CCC.LXXV.

Senyor la vostra humil filla, besant vostres peus e mans, se comana en vostra gracia e benedició, la Duquesa.

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 1811, f. 83.

*Domino Regi Dirigitur.*¹

«Molt alt et, etc.: Ja per altra letra he notificat a la vostra molt gran altesa, l'accident que ha haut lo senyor duch. E ara senyor, notifici a la vostra altesa que apres dela dita letra, lo dit senyor duch ha haut vòmit e ha reebuts dos cristiris, segons senyor que Mossen Ramon de planella scriu largament ala vostra senyoria. Scrita en Vilafrancha de penedès a xiiij de noembre lany M.CCC.LXXV.»²

Sense adressa, però lo començament indica que va dirigida al Rey En Pere.

«Molt alt et, etc.: Perçò com se quen haurets gran pler, notifici a la vostra molt gran altesa, quel senyor duch es ben mellorat del accident que ha haut, deus mercè; e daçò senyor, scriu ala vostra altesa largament, Mossen Ramon de planella. Manats me senyor ço queus placia. Scrita en Martorell a xv de noembre lany M.CCC.LXXV

*Domino Regi Dirigitur.*³

«Molt alt et, etc.: per altra letra he vuy notificat ala vostra molt gran altesa, en quin stament ere lo senyor duch del accident que haut ha perque molt alt senyor, notifici ara ala vostra molt gran senyoria, quel dit senyor duch, ora de vespres, pres alcuna medecina quel ordonaren los metges e puy pres se adormir e con fou desperatat se trobà senyor, sens tota dolor, gracies a

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 1811, f. 84.

² Arx. Cor. Aragó: r. 1811, f. 84.

³ Arx. Cor. Aragó: r. 1811, f. 84.

nostro senyor deus; e enten senyor que ab deu, no serà als daqui avant, sino tot be; daçò senyor, scriu largament ala vostra senyoria, Mossen Ramon de planella. Manats me senyor ço queus placia. Scrita ora de completa en Martorell divendres a xiiij de noembre lany M.CCC.LXXV.

*Domino Regi Dirigitur.*¹

«Molt alt et, etc.: Ja yr per mes lettres notifici a la vostra gran altesa, com lo senyor duch ere ben mellorat del accident que haut ha; ara senyor, notifici a la vostra senyoria, quel dit senyor duch, ja après mengar, se trobà molt be, e stech fort alegre e janglà molt ab mon car frare linfant en Martí e ab tots quants eren devant ell. E après senyor, con vench vers ora de miga nit, lo dit senyor duch hagué, es senti, alcuna dolor, no emprò tanta ab be molt com la primera vegada. E los metges senyor faérenli alsunes coses, segons senyor, que Mossen Ramon de planella ne certifique largament la vostra altesa E aximetex ara com stà. Manats me senyor ço queus placia. Scrita en Martorell a xiiij de noembre lany M.CCC.LXXV.

*Domino Regi Dirigitur.*²

«Molt alt et, etc.: a ora de mige nit passada, he reebuda una letra dela vostra senyoria, per la qual senyor, me fahiets saber que certificàs la vostra altesa com stava lo senyor duch del accident que ha haut; perque molt alt senyor vos res-

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 1811, f. 84 g.

² Arx. Cor. Aragó: r. 1811, f. 84 g.

pon, que yr vos certifiqué com lo dit senyor, ora entre despertada e completa, près alcuna medecina apres de la qual dormi es trobà be. E ara senyor vos certifich, que aquesta nit prop passada, lo dit senyor ha ben dormit seus tot mal e dolor que haut no ha, gracies a nostro senyor deus. E enten ab deu senyor, que serà del tot garit. E sapiats senyor que un hom desta vila li ordonà una pocha de medecina, qui no cre sino daygua, la qual près e es si tan ben trobat, que de tot es romàs sens dolor e sens tot afany e en veritat senyor, tots stavem duptants que nole prenguès, pensants nos que res no valgués e gracies adeu hali feta bona obra; daço senyor vos scriu largament Mossen Ramon de planella. Scrita disapte ora del sol exit a xvij de noembre lany M.CCC.LXXV.»¹

També dirigida al Rey.

«Molt alt et, etc.: Sapie la vostra molt gran altesa, que vuy ora del sol exit, he reebuda una letra dela vostra senyoria. E respon vos senyor, quel senyor duch ha ben dormit e stat la nit passada; es ver senyor que a ora de mige nit hagué una pocha de dolor, la qual li durà aytant com hom trigarie a dir v o vj paternostres: e après senyor, près dela aygua del bon hom desta vila e pasali e ha stat be despuys, e creu senyor que serà guarit si adeu plau. al als senyor, respon quel hom ha promès al senyor duch, queli mostrarà laygua de

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 1811, f. 84 g.

ques fa, e lo dit senyor, per la dita rahó, entenli a fer gracia e mercè e al pres de casa sua. Item senyor ha acordat lo dit senyor duch, de consell dels metges, de partir hic demà, con lo sol sie calent e que sen vage a Molins de reig e que sestigue aqui tot lo dia e lo dimarts seguent que sen vage ala dita ora al mas den berenguer vives Perçò senyor, com lo passeyar del sol dien los metges queli es bo; e après senyor entrar sen ha en la Ciutat con ora sie, ne vos senyor consellets; de totes aquestes coses vos scriu largament senyor, Mossen Ramon de planella. Scrita en Martorell dicmenge ans de miga tercia a xvij de noembre lany M.CCC.LXXV.

Domino Regi Dirigitur.»¹

«Molt alt et, etc.: Sapia la vostra molt gran altesa, quel senyor duch es vuy partit de Martorell e mercè de nostro senyor deus, es se trobat covinentment en son cavalcar. Vuy senyor no partirà daci de Molins de reig. Dema mati senyor, partirà daçi con la ora sie scalfada e tindrà son camí senyor, en aquella manera que vos senyor manarets. Manats me senyor ço queus placia. Scrita en Molins de Reig a xix de noembre lany M.CCC.LXXV.»²

Al Rey En Pere.

«Molt alt, et etc.: Sapia la vostra magnificencia que ir en hora tarda, lo senyor duch, marit e

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 1811, f. 85.

² Arx. Cor. Aragó: r. 1811, f. 85 g.

senyor meu molt car, hac qualque refredament de que sen seguí algun scalfament. E en après a suat e al faquit en bona disposició e segons que dien los metges, no haurà res, deus volent, sino tot be. Man me senyor la vostra molt gran altesa ço que li placia. Scrita en Gerona a xxj de febrer en ora de mitx jorn lany M.CCC.LXXVI.

*Dirigitur Domino Regi.*¹

«Lo Rey.

Reyna molt cara muller: Per tal car per lo caminar se es quelcom moguda nostra cama, havem deliberat romandre aci vuy e car demà es lo dia dela nostra accessió, havem deliberat romandre axi mateix lo dit dia. Divendres per lo matí, deus volent, partirem daci e irem dormir a Cabanes e dissapte seguent serem ab vos, mijançant la divinal ajuda, sens tota falla. Nos scrivim a mossen Galceran de rosanes e a micer Domingo mascó, que ab lo procés fet dela mort del justicia de la vila de castelló venguen a nos en lo camí, perqueus pregam que tantost los façats partir. E tengueus, Reyna molt cara muller, en sa curosa guarda la santa divinitat. Dada en la vila de Sent Matheu, sots nostre segell secret, a xv dies de febrer del any M.CCCC.II. — *Rex Martiinus.*²

«Lo Rey.

Reyna molt cara muller: vostra letra havem reebuda e responem vos que havem haut goig e

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 1,811, f. 89 g.

² Arx. Cor. Aragó: r. 2,244, f. 132.

plaer e gran, car estats be de vostre accident e sots daquell, per gracia de deu, en perfeta convalecencia, placia adeu que sie terme e fi de vostre mal; de nos vos certificam a vostra consolació e plaer, que som arribats anit ales coves en som be trobats en lo caminar, ab gran millorament e aleujament del accident dela cama. Demà per lo matí, deus volent, partirem e serem ab vos. Dada en lo loch de les coves, sots nostre segell secret, a xvij dies de febrer del any M.CCCC.II. — *Rex Martinus.*¹

Escriu a sa nòra Blanca de Navarra, segona muller del Rey de Sicilia, perque, si bé lo matrimoni no era consumat, les esposalles s'havien portat a terme: perxò li dóna lo tractament de reyalesa. Es d'observar, en la lletra, la galania del Rey atribuhint a l'anyorança l'agreujament de l'accés de les intermitents que sofría.

«Lo Rey Daragó. Reyna molt cara filla: vostra letra havem reebuda. E responem vos que per ço, car sabem quey trobarets consolació e plaer gran, vos certificam que nos nos som molt be trobats en lo caminar e havem hauda la accessió assats leugera e poch enujosa e no molt durable. E jassia no puxa esser estada nostra accessió demunt dita sens congoxa alguna, Emperò encara la havem hauda e lans ha dada maior e mes congoxosa, lo anyorament que havem haut e pres de vostra persona com nous haiam poguda veure e

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,244, f. 127.

visitar, segons havíem acostumat e solíem. E havem haut sobirà plaer alegria e goig, car nos havets certificat dela salut sanitat e bon estament de nostra molt cara muller la Reyna. Pregants vos, tan cordialment com podem, que del stament e salut seva e vostra nos certifiqueu de jorn e jorn, car serà cosa en que trobarem plaer e consolació sobirana. E téngeus, Reyna molt cara filla, tots temps en sa curosa guarda la santa divinitat. Dada en la vila de Burriana, sots nostre segell secret, a xvj dies de Març del any MCCCCII. — *Rex Martinus.*¹

«Lo Rey.

Reyna molt cara muller: Sabents certament queus tornarà en consolació e plaer, vos certificam que per gracia de Deu som ben sans e en bona disposició de nostra persona. Axi matex vos certificam, Reyna molt cara muller, que per conservació dela sanitat de nostra persona havem proposat de purgar nostre cors e ja de fet segons ordinació dels metges, continuant cascun dia pendre exarop: per avant, Reyna molt cara muller, nos vos farem saber com nos serem trobats ab la purga. Pregants vos, Reyna molt cara muller, que dela sanitat e bon stament de la vostra persona nos certifiqueu con pus sovin porets, per vostres letres e enaltre manera, car plaer nos en farets molt gran. E tngueus, Reyna molt cara muller,

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,244, f. 147.

enla su guarda lesperit sant. Dada en Valldaura, sots nostre segell secret, a xvij dies de Setembre del any Mil CCCCIII. — *Rex Martinus.*¹

«Lo Rey.

Reyna molt cara muller: del monestir de sent cugat vos scrivim, notificant vos com per la gracia de nostre senyor deus erem perfectament e ben gorits e com nos entornavem hir, que som divendres, açi en Valldaura: Perqueus notificam, Reyna molt cara muller, que apres que som venguts açi nos som fort ben trobats e de be en mellor de nostra persona, mercè de nostre senyor deus. Pregants vos que del vostre bon estament e sanitat nos certifiqueu a nostre plaer e consolació. Iespirit sant, Reyna molt cara muller, sia tots temps vostra guarda. Dada en Valldaura, sots nostre segell secret, a iiij dies Doctubre del any Mil CCCCIII. — *Rex Martinus.*²

«Lo Rey.

Reyna molt cara muller: Per letra que havem reebuda sus ara den jacme pastor, havem sabut com apres que haguets laccident de reuma en les ginxives, per lo qual vos convench aturar en lo de Triguera lo disapte prop passat, partis del dich loch lo dicmenge prop passat eus venguets jaure a Valdecona e lo dilluns seguent sou venguda jaure en lo Castell de Tortosa ab gran melloria del dit accident, Dela qual cosa sab deus havem

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,248, f. 33 g.

² Arx. Cor. Aragó: r. 2,248, f. 44.

haud gran plaer e consolació. Certificants vos que hir qui fon dimecres, fem partir ab naguiló mestre Guillem çagarriga, lo qual ab grans jornades tremetem avos. E pregam vos que continuament nos scriscats de vostra bona convalecencia e serà anos subiran plaer. E axi matex vos pregam, emprò sens algun dan o greuge de vostra persona, deguessets venir a nos quius esperam ab gran desig, en manera que ala festa o abans que festes fossen passades, fossets a nos. Enlendemig e per tostemps, guard vos eus faça viure longament aquell quius ha creat. Dada en Barchinona, sots nostre segell secret, a xvij dies de Deembre del any M.CCCCIII. — *Rex Martinus.*»¹

«Lo Rey.

Reyna molt cara muller: per letres dalguns daqui de vostre consell, havem sabut laccident vostre. E com après que nos som partits daqui vos es lo mal encrustat, de que havem haut gran desplaer, Pregam vos, Reyna molt cara muller, que vullats pendre en vos matexa gran esforç, car es cosa de gran remey atot accident e vullats axi matex esser al regiment de Mestre Domingo ros, al qual nos scrívim e manam que ab sobiran estudi e diligencia entena en vostra cura e sanitat E certificant nos continuament dela convalecencia de vostra persona a nostre plaer e consolació, car en saber aquella starem continuament en gran ansia,

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,248, f. 89 g.

notificant vos que nos vos entenem enviar, con pus prestament porem, mestre pere soler lo qual, ensemps ab lo dit Mestre Domingo, entena en la dita vostra cura e sanitat, la qual la divinal clemencia vos vulla atorgar prestament, segons vostres desigs, eus tinga tots temps en sa sancta guarda. Dada en Valencia, sots nostre segell secret, a xvij dies del mes de Juny del any M.CCCC.VI. — *Rex Martinus.*»¹

Escriu a Mestre Domingo Ros sobre lo mateix, afegint: «E si tenits per bo e consellats que la dita Reyna per mudar de ayre isqués daqui de Barchinona e sen anàs a Terraça o en altre loch pres de Barchinona, plau a nos en som consents queu faça.»²

En altra lletra a la Reyna li repeteix que li enviarà Mestre Soler, «lo qual, segons sabets, sab mils que altre vostra complexió e qualitat. Reyna molt cara muller, lo dit Maestre pere nos ha dit que aquexa cambra vostra, on stats, es pestilencial e fort mala, contraria al vostre accident e per conseguint queus en deuriets mudar. Perque Reyna molt cara muller, si los metges nous consellen exir del tot fóra daqui, ço es a Terraça o en altre partida, par nos que vos deiats mudar devall en les nostres cambres.»³

Però Mestre Soler fa alguns dies que està «distresiat en la sua persona» y además està delicat,

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,249, f. 58.

² Arx. Cor. Aragó: r. 2,249, f. 58 g.

³ Arx. Cor. Aragó: r. 2,249, f. 66.

y en temps calorós, sobre tot, ha de viatjar ab calma; no obstant, lo trametrà junt ab un cirurgià que hi ha a Valencia, y qual nom se calla, «lo qual segons nos han dit es fort abte en curar semblants malalties que ha la dita Reyna».

En la següent lletra a Maestre Domingo li recomana que cuydi la Reyna, «cercantli tant com porets tots sos plaers e delits». Altra lletra a la Reyna que ohehesca a Mestre Ros, y el 26 de juliol innova a la sua esposa que fa «aturar açí (Valencia) en Johan de sent feliu, pertant que sen men maestre pere soler, lo qual farem partir daçi prestament».

Un xich recelós, prega el dia 29 a la Reyna que signi les lletres de sa mà.¹

Té ardit que sa muller vol sortir de Barcelona per anar a Valencia, y li prohibeix que ho faci:

«Reyna molt cara muller: Entès havem que vos havets deliberat venir aci anos, e de fet vos disposats ja de partir prestament. E com, segons opinió e informació que nos havem hauda de Maestre Pere Soler e dels altres meges de casa nostra, la vostra venguda seria avos fort dannosa e metriets vostra persona a gran risch e perill, axi per ocasió de accident de vostra persona, com de les grans calors que encara fa, Perçò, Reyna molt cara muller, volem, pregam, eus manam, axi afectuosament com podem, queus guardets que per res al present no partiats, ans

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,249, f. 68-75-89 y 90 g.

en vostra partença sobreseets del tot, fins que tot lo mes de Setembre primervinent o almenys la mitat de aquell sie passat, en lo qual lo temps serà ja millor e pus dispost e placent a vostre caminar E açò per res no mudets si enres nos desigats servir ni complaure. E certificants vos que del contrari hauriem gran desplaer e nou pendriem ab paciència alguna, E pregam vos que com vindrets enlo dit temps nos amenets nostres e vostres nets. E tingaus en sa guarda, Reyna molt cara muller, lesperit sant. Dada en Valencia, sots nostre segell secret, a xiiij dies Dagost del any Mil CCCCVI. — *Rex Martinus.*¹

Lo dia 28 insisteix en la prohibició:

«Lo Rey.

Reyna molt cara muller: pertal que som certs quen haurets plaer, vos certificam que per gracia de nostre senyor deus som sans e en bona disposició de nostra persona, pregantvos, Reyna molt cara muller, que dela convalecencia de vostra persona nos certifiquets *continuum* ent per vostres letres. Reyna molt cara muller, per letra vostra havem sabuda la partença que volets fer daquí per venir a nos, perqueus certificam que Maestre Pere soler no loa en res, ans desconsella, que vos, axi novellament curada, vos metats en camí, de que si ho fets es dubte que nous torn lo mal; car diu lo dit Maestre Pere, que lla on han acostumat destar los humors, per lo moviment acorren on

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,249, f. 99 g.

son les partides pus flagues e sius metets en lo camí, es dubte que no haiats romanir en qualque loch e deuriaus ben recordar com vos prèa a Tras-higuera com partís daçi per anar aquí a Barchinona, qui no haviets haut semblant accident que ara que ha prop dun any queus dura...»¹

A 19 novembre de 1406 escriu lo Rey als del Consell de la Reyna, estranyantse que puguin donarli semblant consell (el de marxar), «car vosaltres sabets be la malaltia dela dita Reyna e mètrela en camí tan larch com es daço aquí, en la entrada del ivern, açò no porie passar sens grandan e perill de sa persona.»²

Molt delicada devía estar Dona Maria, quan ara per la calor, ara pel fret, no li permetien fer lo viatge. Però ella acaba per imposarse y acorda el ferlo, y Don Martí hi accedeix:

«Reyna molt cara muller: Pregam vos que en cas que vos acordets axi del tot de venir vosen, menats Don Frederich e dona yolant e complaurets ne molt a nostra afecció e plaer. E sia, Regina molt cara muller, lesperit sant vostra guarda. Dada en Valencia, sots nostre segell secret, a iij dies de deembre del any de la nativitat de nostre Senyor MCCCCVJ. — *Rex Martinus.*»³

Y comença lo viatge dirigintse a Valencia: al arribar a Vilareal, se posa malalta y s'agreuja, fins al punt que Mestre Domingo Ros, qui

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,249, f. 109 g.

² Arx. Cor. Aragó: r. 2,250, f. 57 g.

³ Arx. Cor. Aragó: r. 2,249, f. 142.

l'acompanya, ho innova al Rey ab lletres cuytades.

«Lo Rey.

Maestre Domingo: vostra letra havem reebuda significant nos l'acció de nostra molt cara muller-la Reyna, de que havem haut gran desplaer. Perqueus certificam que nos trametem ala dita Reyna Maestre Pere Soler, lo qual partirà daçi demà, perque ab ell ensemps entenets ab gran diligencia en l'acció dela dita Reyna; e scrivits nosen continuament per vostres letres sins desijats servir. Dada en Valencia, sots nostre segell, a xxvj dies de Deembre del any Mil CCCCVIJ. — *Rex Martinus.*

Dirigitur Dominico vos medico Domini Regis.»¹

A l'ensemps envia a Vilareal altres metges y especiers y recomana a Mestre Ros que li escriga de hora en hora l'estat de la malaltia. Y a la Reyna li diu que, si s'agreuja, ell mateix anirà a vèurela: li recomana qu'estiga a regiment y ordinació dels metges.

La Reyna segueix malament y els metges escriuen al Rey que han fet avisar un confessor.

«Lo Rey.

Vostra letra havem reebuda huy entre xi. e xij. hores prop mig jorn, laqual fou feta aquest dia mateix iij hores apres miga nit, significants nos com apres sopar, ço es vij hores apres mig

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,249, f. 153.

jorn, se agreujà fort nostra molt cara muller la Reyna, dela febra com dela dificultat delalè, que vosaltres nous altats en res ans ho tenits en queacom de perill e perçò havets tramès a Mestre Francesch Ximenez pertal que la dita Reyna pogués proveir al fet dela sua ànima. E vista la dita letra responem vos que sab deus havem subiran desplaer del accident dela dita Reyna e pregam nostre senyor, que per sa mercè, la vulla restituir en sa plena sanitat. E manam e encarregam a vosaltres tant com podem, que tant com per natura serà possible, entenats nit e jorn en la cura e bon regiment dela dita Reyna segons que de vosaltres fermament confiam. E scrivits nos continuament de hora en hora com se trobarà la dita Reyna e dela successió del seu accident. E en açò per res no haia falla; loam e tenim per bo com havets trames per lo dit mestre Francesch Ximenez, car no pot sino molt valer, e en semblants cassos deu hom primerament ab gran confiança recórrer a nostre senyor Deus, lo qual es sobre tots los metges. Dada en Valencia, sots nostre segell secret, a xxviii de Deembre del any MCCCCVIJ. — *Rex Martinus.*

*Dirigitur Petro Solerij de Domino rex fisicus.*¹

Fa fer processó y pregaries per la salut de la Reyna en la ciutat de Valencia, y el dia 29 de decembre de l'any 1407,² segons escriu lo Rey

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,249, f. 155.

² Els anys començaven per la Nativitat.

Martí a la Reyna de Xipre, mor a Vilareal Dona Maria de Luna:

«Molt alta Reyna e molt cara tia: A nostre senyor deus ha plagut tocar nos ab la sua ma, e ab greu dolor visitar les parts intrínseques de nostre cors, en la dolorosa separació quens ha feta dela Reyna dona Maria, muller nostra, la qual, vinent de les parts de Cathalunya e continuant son camí vers nos, fou lo divendres propassat que fou vigilia de Nadal en Vilareal, en lo dit dia li sobrevench accident de pleusesis, lo qual ab continua febre no ses partit del cors dela dita Reyna entant que ella, axi com de Deu es estat ordenat, huy dimecres dada dela present, ij hores apres miga nit e rebuts primerament per ella los sants sacraments ab gran contrició, pagant lo deute a natura, ha retut lesperit al seu creador...»¹

«Senyora e molt cara sor: ab gran dolor e desplaer de cor vos significam que la infanta dona Johana neboda nostra es estada en los dies passats axi fort congoxada e agreuiada del accident seu acostumat del ventre, que hir dimarts a x. hores e miga après mig dia, confessada e combregada primerament, e fet per ella son testament axi com de bona cristiana se pertanyia, reté lesperit a nostre senyor deus axi com per disposició divinal era ja ordenat e finà axi com si fos un albat, faent

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,249, f. 156 g.

fort notable e maravellosa fi, de que havem haut gran plaer, pux axi dela sua mort era per nostre senyor deu ordonat, alqual suplicam humilment que vulla l'anima de la dita infanta entrels sants seus collocar; es es se jaguda al monestir de poble, on jaen son pare e sa mare. Pregants vos senyora e molt cara sor, que vullats ab paciencia virinosa pendre la dita mort, attenent que axi es estat per nostre senyor deus ordonat segons es dit: E serà cosa de la qual nos complaurets singularment. E tingaus en sa guarda lesperit sant. Dada en Valencia, sots nostre segell secret, a xiiij de Setembre del any MCCCCVII. — *Rex Martinus.*

*Dirigitur Regina yolande: lo Rey Daragó vostre frare.**¹

La morta era la Comtessa de Foix.

***

Els metges de la Casa Reyala d'Aragó moltes vegades no següen la Cort en sos viatges, malgrat les hiperbòliques ordenacions de Pere III: romanfen a Barcelona o Valencia per a atendre llurs clients ciutadans, car la puntualitat en la paga dels honoraris de metge de cambra y àdhuc els matexos honoraris, dexaven molt que desitjar.

Mestre Bernat Oriol tenia la confiança dels fills de Pere III, y era sempre cridat a la més lleu indisposició que pogués sofrir un dels membres de la Reyala familia.

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,251, f. 78.

«Lo Rey.

Mestre Bernat: Com nostre molt car frare lo Duch (se refereix al Duch de Montblanch, qui després havia d'ésser Martí l'Humà) sie malalt per accident de febre que ha hauda e ha encara, per çous dehim volem eus manam, que tots afers lexats, vinguts tantost açi per la dita rahó. Dada en perpenyà, sots nostre segell secret, a iij dies de Maig del any M.CCC.LXXXX. — *Rex Johannes.*

*Dirigitur Bernat Orioli Magistro in medicina.**¹

«Lo Rey.

Maestre Bernat: Sapiats que nostra molt cara companyona la Reyna, hac ir algun escalfament de febre e huy, depuys que fo aci entrada, ne ha haud aximatex. Perqueus manam, com pus espressament podem, que vista la present letra partiscats e vengats continuades jornades, car nos havem proveit quen Johan garrius vos faia aqui en barchinona pagar C florins, en paga per rata, de ço que degut vos es. E axi no tardets dia ni hora, si ja mes desitjats servir e complaure a nos e ala dita Reyna. Dada en Ceret, sots nostre segell secret, a xx dies de Mayg del any M.CCCXC. — *Rex Johannes.*

*Fuit missa Magistro Bernardo Oriol.**²

L'endemà, dia 21, marxava la Reyna Dona Violant als banys d'Arles (ara Arles-sur-Tech) ab

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 1,959, f. 36 g.

² Arx. Cor. Aragó: r. 1,958, f. 70 g.

lo seu cunyat lo infant Martí, Duch de Montblanch.¹

«Lo Rey.

Nos, ab altres letres nostres, havem provehít e manat que donets e paguets encontinent al feel metge nostre, mestre Bernat Oriol, cccc florins dor daragó, e no sabem si ho havets complit. E con vullam entot cas que paguets, si pagats nols havets, encontinent, aldit maestre Bernat o a son procurador, los dits cccc florins, Manam vos, tan espressament con podem, que axi ho compliscats per obra, sens tarda alguna. E daçons farets tan gran plaer e servey, que maior no poriets. Com nos pertal, car per accident de nostra persona, retengam açi en nostre servey lo dit Maestre Bernat, del qual si nols havia se partiria tantost e fariens gran fretura, e seriets ne vos en causa e tornar vos hia a carrech massa gran, e dar vos ho hem be aconexer per obra encontinent. Dada en Çaragoça, sots nostre segell secret, a xij. dies Dargest del any M.CCCXCVIIJ. — *Rex Martinus.*

*Dirigitur Berengario Martini.*²

Els palacians, els nobles, els personatges d'alta posició social, també's feyen visitar pels metges de la Casa Reyal, tant per la llur vàlua científica, com per instint d'imitació, car de tots temps la reialesa ha estat font inestroncable de mimetisme.

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 1,958, f. 69 g.

² Arx. Cor. Aragó: r. 2,166, f. 184.

«Lo Rey.

Mestre Bernat: com haiam entès que mossen Berenguer de Pau es malalt en lo loch de Valls e cobeig fort vostra visitació, anos plau que vos lo anets visitar e administrarli ço que per la sua malaltia haie necessari. Axi emprò, que demà siats ab nos aci en lo Monestir de Santes Creus. Sots nostre segell secret, a xxxj dies de Octubre del any MCCCXC. — *Rex Johannes.*

*Dirigitur Magistro Bernardo Orioli.*¹

Quan la distancia era molta, o era molta l'urgencia, llavors se valien de les eminencies mèdiques més properes que tenien del lloch hont estaven. Perxò quan Anequí, un dels ministrers predilectes de Johan I, se posa malalt a Alagon, el Rey en persona mana als juheus Fimez y Salomó que hi acudixin per a tractarlo.

«El Rey.

Fimez. Como por algunos aferes te hayamos menester, Mandamos te que de continent tu e tu hermano Salomon, siats assi en Alagon por metjar e guardar anequis. E en esto no haia falla. Dada en Çaragoça, dius nuestro siello secreto, a xxx dias de Janero del anyo MCCCXC. — *Rex Johannes.*²

Tement lo Rey Johan que's pogués trobar malalt ell o un dels seus, lluny del metge acostumat, disposà un torn de guardia per a que la Cort tingués sempre la deguda assistència facultativa. El

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 1,959, f. 133 g.

² Arx. Cor. Aragó: r. 1,959, f. 142 g.

torn s'establí entre Mestre Bernat Oriol y Mestre Ramon Querol, que's partiren l'any. Es de creure que'ls emoluments consignats devien estar en relació ab les perdues que'ls suposava les freqüents ausències de Barcelona.

«Lo Rey.

Maestre Ramon: Nos havem ordonat que maestre Bernat Oriol servescha e seguesca nostra cort dela festa de *omnium sanctorum*, fins a pascha de resurrecció, e vos de pasqua a *omnium sanctorum*, ordinariament cascun any, de guisa quel carrech del servey de cascú sia compartit entre vos e ell. Perqueus manam, que vista la present, vingats a nos, passat sens pus atendre, lo jorn de pasqua, car lo dit maestre Bernat, quins mou raonablement basca de tornar a sa casa, no pod partir daçi, ni lin dariem licencia, fins que vos hic siats. E axi no triguets per res, nin sperets altre manament. Dada en Saragoça, sots nostre segell secret, a xix dies de Març del any M.CCCXCI.—*Rex Johannes*.

Al fael fisich de casa nostra Maestre Ramon Querol.»¹

«Lo Rey.

Maestre Ramon: Com nos be ha tres o quatre dies haiam haut flux de ventre, manam vos que decontinent vistes les presents e no sperets altre manament nostre e tots altres afers per arduus

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 1,958, f. 172 g.

que sien apart posats, vingats a nos açi en lo loch daytona e tenits lo camí de Muntblanch, per tal que si era cas que lendemig nos passaba, ço que creem deus volent, queus poscam scriure queusen tornets afer vostres afers E açò per res no mudets, ni alleguets, sia nos cobejats servir e complaure, certificant vos que del contrari nos feriets deservey e donar vos ho hiem a conexer. Dada en lo loch Daytona, sots nostre segell secret, lo primer dia de Maig del any MCCCXCI.—*Rex Johannes*.

Dirigitur Raymundo Querol.»²

El sol fet d'escriure aquesta lletra demostra que no's devia portar a terme l'acort de tenir metge fixo a la Cort, com lo mateix Rey indicava a Mestre Ramon, ab data 19 de març, encarregantli lo torn de Pasqua de Resurrecció a Tots Sants.

Sabuda l'afició a la bona xera, que, com se dedueix de la seva correspondencia privada, tenia l'Aymador de la gentilesa, l'indisposició de de què's plany fa tres o quatre dies, segons diu en la lletra endressada al seu fisich Mestre Ramon Querol, fou una lleugera irritació intestinal deguda a l'ingesta. Ho fou tant de lleugera, que l'endemà passat escrivia de bell nou al metge de cambra, dihentli que podia desfer lo camí fet, car ja li havia passada la molestia, com preveya en sa primera missiva.

² Arx. Cor. Aragó: r. 1959, f. 191.

«Lo Rey.

Maestre Ramon: jatsia queus haguessem manat expressament, que per lo destrempament que havem haut de flux de ventre, vinguessets açi a nos, tinent lo camí de Montblanch; Emprò ara, mercè de nostre senyor deus, som ben guarits ens es tot passat, perque la vostra venguda apresent pot cessar. E axi tornar vosen podets afer vostres faenes car quant obs nos haurem, nos per vostres [nostres] letres, vos scriurem. Dada en lo loch Daytona, sots nostre segell secret, a iij dies de Maig del any MCCCXCI. — *Rex Johannes.*

*Dirigitur Raymundo Querol.*¹

Aquesta lletra acaba de confirmar que l'acort de tenir metge de cambra fixo no passà de projecte.

Les cartes dirigides a la Reyna detallen fil per randa lo procés de l'indisposició ab ingenua franquesa y ab frases que'ls actuals protocols de les poques Corts reials que avuy romanen, no dexarien passar, considerantles, al menys, impertinents.

«Molt cara companyona: Mossen Huc de Cervelló vos deu haber dit l'accident nostre que havem haut, del alargament de ventre; despuxs que ell nes partit havem ben dormit quatre hores per lo matí e com haguem dormit, isquem una vegada E quan foren xi hores dinam nos be e alegrement e ab bona sabor, E isquem a cambra una vegada,

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 1959, f. 193 g.

E après trigam nos adormir, E havem dormit dues hores, E despuxs tota vegada nos havem sentit be, ens sentim de present; haviem una pocha de dolor al ventre e al cors e es nos passada, despuxs havem be stat tro a hora de sopar e stam be encara. E ab lajuda de deu serem be daciavant, car fort nos sentim be; vuy matí trametem una letra a maestre ramon querol que vingues de continent E aximateix enviem a dos metges de Leyda, ço es, a maestre nadal embri e a maestre ramon falgas, los quals foren açi a dues hores après mig jorn, es tenen fort per pagats de nostre stament Per que no volem que maestre Bernat sen partesque, Guillem quens havets trames, nos lo fem romandre per que vege una caça que volem fer...» «...Dada en lo loch Daytona, lo dia primer de maig, a viij hores après mig jorn de lany MCCCXCI.»¹

«Lo Rey.

Molt cara companyona: vostra letra reebem ir que fou dimarts, hora del seny: tocant lo fet ela tarda que en pere de flori fahia aqui, ala qual vos responem, que ja per mossen huc de cervelló, lo qual ja ne degue esser ab vos, hi havem provehit e creem que lo fet haurà bon recapte. Quant es de nos, molt cara companyona, vos certificam que som be del tot gorits, mercè de nostre senyor deus, car de diluns a ençà no havem exit, ens sab fort bo lo menyar, car los metges nos manen tor-

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 1959, f. 192.

nar a les viandes primeres e demà entenem a menjar vedell e lo divendres anar a fraga. tinent nostre dret camí aquí, segons per altres letres vos havem fet saber. Lo sant sperit sia en vostra guarda. Dada en lo loch Daytona, sots nostre segell secret, a iij dies de Maig a X hores apres mig jorn del any de nostre senyor MCCCXCI.—
Rex Johannes.

De les turmes nos ne havem fetes cercar, en fem cercar de present, car non vaguen de cercar. Emperò han nos dit que a Mallen o apadrola o alurtermes, ne ha prou e axi tremetets hi de continent, que nos ne hajam, car nos les vos trame-trem. Dada axi com dessus.»¹

El mot «turmes» porta en aquest cas la significació de «tòfones», o sien turmes de la terra.

***

Els reys y les autoritats locals amparaven els metges en llurs drets, no tolerant l'intrusisme dintre la professió medical.

Alfons segon, en la Cort de Muntsó, Capítol XVII: «Item ordenam e statuhim que algú savi en dret, no us en alguna cort, de inquisicions, ni de advocacions, ne de jutjaments, entro serà examinat per los prohombres de quiscun loch, ensemps ab los altres savis en dret: e aquells qui seràn elets, juren que se hauràn feelment en advocacions e en altres coses, en poder del veguer

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 1959, f. 193.

o del batle e dels dits prohombres daquell loch.»

Idem Capítol XVIII: «Item ordenam e statuhim que allò matex se faça en los metges e cirurgians.»

Pere terç, en la Cort de Cervera, Capítol XII: «Confirmants encare lo capítol en la dita cort de Muntsó fet, qui comença: Item ordenam e statuhim, etc. E aquell anadint, statuhim que negú savi en dret en les ciutats, viles, ne encare altres insignes lochs, no puxen advocar, ne ofici de jutge o de assessor regir, si tost los V llibres ordinaris de dret civil no ha: o aldemeny, los llibres ordinaris de dret canònich. E que aquells aldemeny haja hoits per cinch anys en estudi general, de la qual cosa per sacrament, sia tengut fer fe. E açomateix en los metges dart de phisica volem esser observat. Saul que bast aquell, en general estudi per tres anys tant solament haver hoit.»

Idem en la Cort de Muntsó, Capítol XVII:

«E a les ciutats e viles de perpenyà, de cervera e de puigcerdà e de vilafranca de panadès, com en aquestes sia copia de savis en dret declarant la constitució per nos feta en la cort de cervera qui comença: Confirmats encare, etc. Statuhim e ordenam que negú savi, qui doctor o aprovat no sia, ofici de assessor, de jutge e de advocat, daquiavant regir o pendre no gòs o presumesca, si donchs primerament ell en poder del official ordinaris no haurà fet publicament en la Cort sacrament que per cinch anys en estudi general, dret canònich hage hoit o civil. E per dos savis de les

dites ciutats o viles, si dos ni haurà, o almenys hu, en presència del dit oficial examinat serà e aprovat. E perçò que tota favor de tot en tot, en açò sia extirpada e foragitada dels dits examinats les ànimes en açò en quant podem encarregam que segons lur bona consciencia la dita examinació e aprovació facen. E encare lavors davant aquells examinadors, sia tengut de fer fe que envers sia, xicom a seus propis hage tots los libres ordinaris daquell dret, lo qual haurà hoit. E si lo contrari per algú serà fet, aytal savi qui les coses dessus dites no farà o complirà, de tots los dits officis per dos anys *ipso jure* sie privat e pena de L morabattins dor noresmenys encorregue. E açò mateix, sots les dites penes, sia observat en los metges christians de art de fisicha, en los quals emperò abast aquells per tres anys en general studi haver studiat e hoit los libres ordinaris de la sciencia de medecina. Los juheus emperò e sarrahins metges, hagen esser examinats per metges de lur ley o secta, si algú ni haurà. Emperò, hu metge christià aiustat en lo examen de aquells e metges de aquella ley o secta no havents, hagen esser examinats per dos metges christians, la qual examinació feta, si sufficients seràn trobats, hagen a jurar publicament bé e leyalment practicar, ans que a la pràctica sien admesos.»

Aquestes disposicions són ratificades lo dia 14 de març de 1369 per lo mateix Rey En Pere.¹

¹ *Llibre de les Constitucions y altres àreus de Catalunya.*

Els Consellers barcelonins, en 1370, ordenaven que algun metge no gòs usar dart de medicina o de cirurgia, tro que sia examinat», y en 1456 «que algun metge phisich agreduat, no puxe usar de metgia sens que primer no sia stat en la casa de la ciutat, per tenir un acte o collació ab los metges de la ciutat».²

El Rey Martí dóna potestat omnímoda al Mestre en Medicina Pere de Torrelles, per a que perseguexi y castigui uns metges y apotecaris intrusos, que visiten y administren medicaments als malalts, y que residexen en viles y llochs del Comtat de Luna y també en lo lloch de Biel, pertanyents a la Reyna dòna Maria.³

Aquesta actitud de Don Martí contrasta ab la recomanació que endressa al seu consogre lo Rey de Navarra, qui curandejava, per a que visiti un seu familiar malalt que se li dirigia a sollicitar els serveys de l'intrusisme exercit per una testa coronada que agençava el *curandero* ab la honor que robava a la Reyalesa.

«Rey muyt caro e muyt amado hermano. Por que somos ciertos quede [llo] hauredes plazer vos significamos que nos e nuestra muyt cara muger la Reyna e lo Rey de Sicilia segund ciertos ardi-des quede [llo] havemos nuevamente havidos e nuestra e vuestra muyt cara fiya la Reyna de Sicilia, somos grado a Dios bien sanos e en buena

¹ Arx. Mun. Bar.: Rúbrica d'ordinacions, 1280 a 1472; f. 125.

² Arx. Cor. Aragó: *Lletres reynals*. Martí. Capsa 1396 a 1399, núm 72.

disposicion de nuestras personas. Rogando vos Rey muyt caro e muy amado hermano que de la buena sanidat e stamiento de vos e de nuestra muyt cara hermana la Reyna mullar e delas Infantas fijas vuestras nos querades certificar cada [vez] quede [llo] hayades azina per vuestras letras a nuestra consolacion e plazer. Rey muyt caro e muyt amado hermano: Como el fiel natural nuestro francesch sant martin scudero haya proposada de present ahir en ca vuestra presencia porque ha entendido que vos mediant la gracia de Dios lo guariredes ol sanaredes de alguna malaltia dela qual assin como a Dios plaze es pasionado en su cuerpo, Rogamos vos Rey muyt caro e muyt amado hermano que, por reverencia de Dios e amor nuestra, hayades el dicto ffrancisco portal forma recomen[da]do en su gran necessario que, mediant la ayuda de Dios e vuestras buenas obras. ell pueda guarir e sanar del dito mal; E sera cosa dela qual nos faseades plazer muyt agradable. E si algunas cosas, Rey muyt caro e muyt amado hermano, son a vos plazientes de nostros Regnos e Tierras, rescrivid nosen car nos las compliremos de buen corazon. E sea, Rey muyt caro e muyt amado hermano, todos tiempos vuestra guarda la Santa Trinidad. Dada en Valencia, dius nostro sigillo secreto, a xxviii dias de Abril del anyo de la natividat de nuestro senyor MCCCCII. — *Rex Martinus*. El Rey de Aragon vuestro hermano.»¹

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,175, f. 90 g.

Haventli demanat un juheu de la vila del Burgo, apellat Vidal Senyoret, expert en l'art de Medicina, llicencia per a usar y exercir en los llochs y terres del Rey d'Aragó, aquest li concedeix, mitjançant la demostració de la seva suficiencia y aptitut davant de mestre Pomer, en Arts y Medicina mestre.¹

Sols s'exceptuà d'aquest rigorisme saludable, per la sua habilitat en curar malalts, Madona Gracia, muller qui fou del metge barceloní Pere Moliner. Lo Rey Martí, a suplicació dels seus familiars y domèstichs, li concedeix *licentiam plenariam* perquè lliurement y impunement pugui exercir l'art de física, en qualsevulla part de sos regnes, sense l'examen previ que exigexen les ordinacions y constitucions, eximintla al ensemps de les penes que imposa lo llur mancament; manant al Governador general y altres autoritats, batlles, vicaris, justicies, zalmedines, merinos, jurats, etc., y a cada un dels seus oficials y súbdits, presents y futurs, sots pena de mil florins d'or d'Aragó, que permetin exercir sense obstacle a l'esmentada Gracia, en les ciutats, viles y llochs, dintre dels dominis reials.²

Tots els metges habitants en la ciutat de Girona (y com ells n'hi devia haver molts d'altres) eren franchs, quitis y immunes del dret de talles,

¹ Arx. Cor. Aragó: *Lletres reials*. Martí. Capsa 1407 a 1408, núm. 1063.

² Arx. Cor. Aragó: *Lletres reials*. Martí. Capsa 1400 a 1401, núm. 396.

com se desprèn d'una ordre del Rey Martí¹ al Batlle y Veguer ordinari y jurats de la dita ciutat, disposant la nulitat de la reclamació feta a Mestre Bernat Cavalleria, en la persona del seu pare Nicolau.

Als drets que als metges se'ls reconeixien, hi anaven inherents devers que no havien d'esquivar. Pere III els obliga a visitar de franch els malalts y asilats acullits en els hospitals de la Ciutat, manant al seu vicari resident a Barcelona, present y als esdevenidors, que'ls facin complir lo statuhit y que'ls metges y cirurgians presents y futurs que no complexin, poden ésser privats d'exercir llur ofici.² Y els Consellers ordenen que tot metge y cirurgia qui a requesta del veguer dega dessuspitar algun nafrat o ferit, ans d'examinarlo ha de jurar que farà la dessuspitiació bé y leyalment, sens acceptar per ella, abans o després, ni diners ni dinades; y el qui en axò faci frau, sia tingut per infami y per falsari, y jutjat per prohomens, que se li apliqui la pena merescuda. Ordenen també los Consellers que les dessuspitiacions no poden ésser fetes per menys de dos metges.³

Els documents que seguexen demostren el bon

¹ Arx. Cor. Aragó: *Lletres reials*, Martí. Capsa 1407 a 1408, núm. 1146.

² Arx. Mun. Bar.: *Primo vermillo*, f. 69.

³ Arx. Mun. Bar.: Rúbrica d'ordinacions, 1290 a 1472; f. 125.

concepte que'ls metges merexfen com homes de ciencia.

«Lo Rey. Molt car fill: entès havem laccident de febre que havets haut, de que havem haut gran desplaer e estamne ab gran ansia et starem, tro sapiam vostre millorament: perqueus preguam volem e manam, que soven nos en certificets per correus cuytats, car fort nos farets gran plaer per la ansia en quen estam: et estats a regiment dels metges, eus guardats de coses contraries. E sapiats que nos havem fetes tres cobles: cavallers de qui, ne on, se deuen fer: et per tal com en aqueix regne ha molt hom jove de qui aços pertany, trametemvosen translat enterclus en la present, afin quen prengucu eximpli. Dada en Barchinona, sots nostre segell secret, a xiiij dies dagost del any mil CCCLXXXVIII. — *Rex Petrus.*»¹

—«Ordinacions fetes per lo molt alt senyor en Pere terç, Rey daragó, sobra lo regiment de tots los oficials de la sua Cort.

Dels meges de phisica. «Aquels qui la varietat dretament pensan, de humana fragilitat deveixen, per qual ço es assaber discurriment de infirmitat, sens entermessió de falla o per cauta, continua greugesesa, denfermetat en estremetat de corrupció se de corre encontinent, regonexeràn quina es la utilitat dels metges e quina sia la necessitat de aquells demanada per lart dels quals

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 1,261, f. 165.

e per la industria, moltes vegades la sanitat ja hauda es conservada, e encara la perduda es restaurada. E donchs ordonam que en la cort nostra, ordinariament sien dos metges instruyts e provats en medicina o phisica, qui diligentment insisten per la conservació de la nostra salut, e a nos parlen e diguen sens dupte que proceesquam e usem daquelles coses que seràn a nostra salut profitoses e encara aquelles que nocives seràn, esquivem; e cascun dia de matí la urina nostra esguarden per tal que la disposició de nostre cors regonegen, e si hauràn vist en nostre cors algun piyorament, decontinent curen de remey salutari proveyr; e encara si per alguna corporal necessitat e per qualque altre infirmitat, lo cors nostre agreviat esser veuràn, de la nostra curació ab no enujada e curosa diligencia, curar facen. E si per aventura alsunes coses medicinals reebedores a nos hauràn ministrades, primerament daquelles tast facen, devant nos. En après encara als metges nostres injungim, que com alsuns dels domesticchs nostres o familiars seràn cahuts en alguna malaltia, daquets encara cura hagen diligent e aquells per restauració de salut proveesquen segons que mils poràn, segons esperiencia de la sua art e mayorment de les persones a nos acostades per sanch o per algun grau de parentesch. E encara nos en la taula menjants, los nostros metges a qui appareyladament manam devant estar, e que nos diligentment encauten, per guardar de menjars incompetents o nocius: e si en

qualque manera alcuna cosa davant nos veninosa posar o en altre qualque manera present esser vegem, aquella tantost gitar facen daqui e remoure. Si emperò, ço que Deu no vuyla, en alcun cas o per fet sinistre aquella cosa veninosa no previsament e soptosa preniem, de continent remeys prenen segons que hauràn vist expedient. En après, un dels metges dins la casa nostra faer deurà, per tal que si per aventura aquella hora a nos o a qual se vulla dels nostres domesticchs algun acciden sesdevenia, lo metge sia appareylat no de luny remey covinable donar. En après, si dels metges nostres la un tan solament serà mestre en medecina, aquell en prerogativa donar al altre serà davant anant: si emperò, amdos maestres o en altre manera de per condició seràn, lavors aquell deurà esser en la honor pus poderós qui primerament al nostre servey serà appellat. Conseguentment emperò, sapien quel apothecari nostre e son coadjutor, a ells obeyrà en quant aquelles coses les quals a ells faedors hauràn manades los dits metges, pero sotsmeses seràn als camarlenchs, los quals camarlenchs a la cura de totes coses que sesguarden a la custodia de nostra persona, pus especialment son roebuts. En après, con los metges primerament a nostre servey seràn reebuts, sagrament a nos e homenatge prestaràn que bé e lialment lur offici exerciràn, esquivàn totes coses les quals a nostra salut contraries e perillooses veuràn; e si sabien alcun a la nostra salut insidiar, a nos açò

al pus tost que podran revelaràn, e nostres malleties secretes a alcun no manifestaran sino de nostra licencia special: encara que res no han fet ne faràn perque los damunt dits sagrament e homenatge no pusquen observar.

Dels Metges de cirurgia. — «Per tal en medicina dues parts haver, no es no coneguda cosa, la qual una phisica e laltre sirurgia es apellada, e ja sobre la primera hajam provehit ordonants quels metges de phisica sien en nostra cort: sobre la segona part de present en los casos que a nos o als nostres familiars esdevenir porien, proveer duem ordonador que dos en sirurgia experts en la nostra cort hajam, e ells aquelles coses que necessaries han segons lur art, ab si tenguen per tal que del offici a ells injunt a nos si cas, lo qual Deu no vuyla, sesdevenia e als familiars nostres servir mils pusquen. E si en temps de pau engir daquestes coses per ells diligencia haver volem, molt pus fort en temps de guerra con nos en host serem, cura e ells esser deu. Ajustants que prop les tendes nostres o el loch en lo qual nos estarem, lavors faguen et romanguen e encara totes coses que degudament tastar poràn, abans que a la nostra persona posen, tasten feelment. Als camarlencs con los phisicians sotmeses seràn: e açò per tal con en nostra persona obrar han segons lur offici, sagrament e homenatge axi con los phisicians presten a nos.

Del Apothecari. — «Qualsque coses per manera de medicina o de menjar por nos prenedores

o devant nos posadores sesdeventrà presentar, deguda cosa es no per no coneguda persona, mas per feel et provada, sien confites et contrastades per la qual, ço es assaber, mes nedeament et honesta sien confites per tal que alguna cosa nos pusca aqui notar suspició, ne alguna occasió no sia donada a algun estrany de mesclar aqui alguna cosa nociva et no nede. E axi ordenam que en la nostra cort, sia tots temps un bo et feel apothecari principal, lo qual qualsque quals confits per la persona nostra ell personalment confesca: e si per alguna necessitat de nostra persona freturavem dalscuns letouaris et de axarops o de qualsque altres medicines, lo dit apothecari aquelles personalment faça et secretament et tast daquelles faça, si son coses tastables abans que a nos prenedors o per altra qualque manera sien presentades. Encara provehir deurà lapothecari que ell confesca et faça o de alloure procur confits o especies per les altres persones e aquelles als nostres camarlencs o als escuders de la cambra deja liurar e encara de illuminació de cera, tortes et tortices et de candeles serva ordenació nostra, la qual sobre açò havem feta et la qual ordinació haja en escrit, per tal que aquella mils sens violació quart et observar haja et aquelles als rebosters do et liure. Quartse encara lo dit apothecari, a la cura del qual specialment açò pertanyer sapia, que de les damunt dites confecions et luminaris algun defalliment en nostra cort no sia. En après con caminàn en alcun loch

irem, deurà lapothecari lo coadjutor seu davant trametre, per tal que en lo loch don partirem ne en lo loch destinat al qual irem, de confits et illuminaris fretura et defalliment no sia trobat: ne encara volem que aquestes coses o altres, les quals a son offici pertanyen, cometa a altres sino a aquell qui serà reebut a ell coadjutor. En après ordenam quel principal apothecari o son coadjutor, tots temps en la casa nostra jague aparellats, si algun cas sesdevenia de son offici en totes coses exercir. En après deurà obehir lapothecari als meges en aquelles coses que per ell seràn faedores concernents medecina, mas serà sotsmès als camarlenchs: emperò daquelles coses que aministrarà compràn o distribuén al mayordom o al escrivà de ració de la nostra cort, sia tengut de retre rahon e del tresorer, con mester hi serà, reebre moneda per les damunt dites coses necessaria. Sagrament emperò e homenatge a nos faça aixi com larmador: ajustat que si per raho de son offici enfermetat secreta en nostra persona sabia, aquella a negun no revelarà. En après volem quel apothecari un coadjutor haja per nos elegidor en loffici de la sua apothecaria intelligent o en alcuna manera scient qui a ell en confegir si necessari serà o altres coses faen, ajut al qual encara en la sua absència cometa aquelles coses que a son offici son incumbents o comeses: lo qual coadjutor deja ajudar als altres officials, con en son offici propi ell entendre no caldrà: e aquest coadjutor jurarà et homenatge farà als camar-

lenchs e a ells obeyrà, axi con lo dit apothecari fer e obeir es estret.»¹

Els metges, per a la llur indumentaria, en les ordinacions que regien, estaven considerats com si fossin cavallers: «Ordinació publicada en tot servadora del Rey En Pere III... Item ordenam que null hom qui sia de casa o de mercè nostra o de la dita reyna o del dit duch o tenga offici o benefici o mercè nostra o de qualsevol de la dita reyna et duch, no gos portar correja despasa, ni de cinyer, dargent sobredaurada, ni çabates trancades o esflorades, ni esperons ab aur, ni estreps, ni ensellaments sobredaurats, si cavaller no es. Entenem emperò que les dites coses puguen portar doctors licenciats en leys, maestres en medicina...»² Aquesta distinció no era privativa de la Corona Aragonesa: segons l'*Statuto del Capitano* (1321) a Florencia *nullus masculus vel femina portet aliquam cinturam de filis de argento, exceptis militibus, iudicibus et medicis phisicis, sub pena etc.... Item quod nullus ferat ad suam vestem vel vestes aliquod pavimentum, perlas aut lapidem pretiosum exceptis quam ad ornamentum armorum, et exceptis militibus, iudicibus et medicis varium ferentibus, sub pena, etc.*

Apart axò, són poques les referencies que d'indumentaria especial dels metges d'aquells temps poden trobarse: lo més probable es que no'n tin-

¹ Arx. Cor. Aragó: *Col. doc. ined.*, t. V.

² Arx. Cor. Aragó: r. 1,529, f. 42.

guessin d'especial y que vestissin com els nobles de l'època llur, excepció feta dels colors de les robes, si es que havèm de donar crèdit a les pintures de l'escola florentina dels segles XIV y XV.

Bicci di Lorenzo pinta els Sants Cosme y Damià ab gonella blava y gires de vays a les mànegues, portant damunt, capa vermella folrada de vays l'un, y l'altre una toga, també vermella, que tapa lo bras esquerre y en la part dreta està oberta desde'l muscle. Abdues imatges porten lo cap cobert ab una estofa ab gires de vays que, cenyint lo front, cau damunt l'espatlla. Lo calçat es vermell.

Els diferents Sants Cosme y Damià de Fra Angèlich, ab lleugeres variants, vestexen com els de Bicci di Lorenzo, y lo mateix s'observa en els de Botticelli: la diferencia més manifesta consisteix en lo capell, que's pla y rodó.

La suficiencia científica, els honors y prerrogatives de la classe mèdica, no foren abastament per a convèncer al successor oficial del Rey Martí, lo castellà en Ferràn d'Antequera, qui trobantse a Perpinyà per a tractar *sobre algunas cosas toquantes muyto al servicio de dios e salud delas animas*¹ y de les quals *habemos faulado largamente con el venerable padre en Cristo amado nuestro el vispo de Leon*,² com escriu ell a la Reyna de Castella,³ s'agreujà la litiasis que sofria y havèntseli parlat d'un *curandero* mallorquí

¹ Fa referencia a l'unió de l'Església llavors en cisma.

² D. Alvaro d'Isorna.

³ Arx. Cor. Aragó: r. 2,408, f. 84.

molt entès, l'esperit de conservació se dexondí y, prescindint del bon sentit y de la missió educadora dels prínceps, a tota pressa tramet a Mallorca lo Mestre de la Mercè, «per hauer un hom quell diu que coneix en aqueixa illa lo qual es per dar remey a nostra malaltia e infirmitat»¹ escriu lo Rey, per mà de son primogènit, al jurats de la Ciutat y Regne de Mallorca: y la lletra al *curandero* diu així: «Lo Rey. — Sobre lo accident e malaltia de que som agreujats, trametem aqui per vos, lamat e Religiós conseller nostre, lo Mestre de la Mercè, pregam e encarregam vos, axi afectuosament com podem, quem donats plena fe e creença, atot ço que lo dit mestre vos dirà de ma part sobre les dites coses, aquelles compliats per obre, si jamás nos entenets servir e complaure. Dada en la vila de Perpinyà, sots nostre segell secret, a vj dies de ottobre del any MCCCCXV. E per nostre accident signada de ma de nostre primogènit. *A Primogenitus.*»²

Val a dir que demanà socors a l'intrusisme quan vegé que la malaltia anava seguint fatalment son curs, malgrat els tractaments dels metges experts, l'auxili dels quals havia ja sollicitat com se desprèn de les següents lletres:

«Lo Rey. Maestre pere: certificam vos que som stats açí, som estats molt agreujats de nostres accidents e malaltia, en tant, que som vençuts quasi en tant fort article com vinguem en

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,408, f. 68 g.

² Arx. Cor. Aragó: r. 2,408, f. 68 g.

aqueixa ciutat, per que com en lo remey dels dits nostres accidents haia gran confiança, ab laiuda de Deu, en vos, vos pregam e manam sots la fe e naturalesa aque nos sots tenguts e axi affectuosament com podem, que de continent partiscats o vingats a nos. E si per vostra vellesa cavalgar no podiets, per mar o en andes o axi com millor porets. Certificant vos que en açò nos farets lo maior servey e plaer que porets. E sobre les dites coses donets fe e creença a tot ço que micer Joan mercader, batlle general daquex Regne, vos dirà de ma part. Dada en la vila de Perpignà, sots nostre segell secret, a viij dies de Setembre del any MCCCCXV. E per nostre accident signada de nostre primogenit. *A Primogenitus.* — Al feel nostre mestre Pere soler.¹

Escrita aquesta lletra se repensa y, per no estar a les contingencies de la senectut de Mestre Soler, qui era molt vell, car ja havem vist qu'en 1408 el Rey Martí no'l podia enviar a la Comtessa d'Urgell per jornades precipitades a causa de la sua antiquitat, escriu a un altre metge de la Casa Rey al y desisteix de que hi vagi Mestre Soler.

«Lo Rey. Mestre Domingo: Certificant vos que desde que som estats açí, som stats molt agreujats de nostres accidents e malaltia, en tant, que som vinguts quasi en tant fort article com vinguérem en aqueixa ciutat: per queus manam que

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2.408, f. 62.

lexant lo Maestre de Sant yago,¹ de la cura del qual Maestre Pere Soler pendrà carrech, partiscats e vingats de continent a nos tots affers a part posats. E en açò no haia dilació ne falta alguna, sins entenets servir e complaure. Dada en la vila de Perpignà, sots nostre segell secret, a viij dies de Setembre del any MCCCCXV. E per accident de nostra persona signada de ma de nostre primogenit. *A Primogenitus.* — Al feel nostre mestre Domingo Ros.²

Vuyt dies després demana a corre-cuyta que hi vagi Mestre Ricart, qui no devia tenir fama d'opulent, car li fa anticipar, per lo juheu Jacob Xatantí, les despeses del viatge.

«Lo Rey. Mestre Anthoni: Com per l'acció de nostra persona vos haíam necessari, pregam e manam vos que de continent partiats e vingats açí a nos, a les majors jornades que porets. E donats aquestes letres qui van ab aquesta, a Jacobo xatantí, mercader daquexa ciutat, queus bestraurà per lo despens que farets en lo camí. E en açò no haia falta o scusa alguna, sins entenets servir e complaure. Dada en la vila de Perpignà, sots nostre segell secret, a xvj dies de Setembre del any MCCCCXV. E per accident de nostra persona signada de ma de nostre primogenit. *A Primogenitus.* — Al feel metge nostre Maestre Anthoni Ricart.³

¹ L'Infant Don Enrich, Comte d'Albuquerque y Senyor de Ledesma.

² Arx. Cor. Aragó: r. 2.408, f. 62 g.

³ Arx. Cor. Aragó: r. 2.409, f. 97.

La lletra a En Xatantí prega y mana que faci lo possible per a que Mestre Antoni «partesca prestament» «a les maiors e pus tirades jornades que porà com laiam molt necessari per lo dit nostre accident».¹

Les «arenas de ronyons», com ell escrivia a son fill Johan el 9 d'abril de 1415,² anaven destruint aquell organisme, malgrat els serveys de metges y d'empírichs, els exorcismes y les oracions:³ tot fou debades. La malaltia esdevenia una justificada obsessió y calia distreure el malalt tot lo possible, y a aquest fi obeheix una lletra en-

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,409, f. 97.

² Arx. Cor. Aragó: r. 2,408, f. 45.

³ «Molt alt e excellent princep e senyor. Ab humil reverencia faç asaber a la vostra alta senyoria, que su sabuda la malaltia enque vostra persona es stada posada, laqual, reservat lo voler de nostre senyor Deu, es stada ami molt desplaent, pero Senyor yo he confiança en nostre senyor Deu, per los afers del qual treballa la vostra senyoria, queus conservarà en vida e salut. Senyor, nous paix dir si fou lo Rey loís de França, o qual Rey fo, emprès viatge de pasar ultramar e exaltar allí la fe catòlica, e en sa pariença ell anà a la sèu de paris, e estants los bisbe e canonges davant ell, recomanals e encarregals que pregassen Deu per lo benavenir dela sua persona e de sa gent. E estant senyor en la mar, preso fortuna valida e fort perillosa, tant que lo Rey e los qui eren ab ell, fallia tota esperança de salvetat. Emperò lo Rey estant en aquell perill e tribulació dins la galera ab sos camarlenchs e cavallers, incesantment demanava quina hora era dela nit, e los camarlenchs e cavallers li responien segons la hora que era. E ell fou interrogat perque demanava tant sovent quina hora era, ell respòs quell havia ferma sperança, que si les matines de dehien aparís, quell seria reservat daquell perill, car tots pregaven per ell. E en aquell punt e en aquella hora segons ques troba, una veu cridant, desperta lo bisbe e tots los canonges de paris, dient: scorreu a la sgleya a pregar a Deu per lo Rey qui està per perir. De conti-

dressada al Batlle general del Regne de Valencia:

«Lo Rey. Batlle general: manam vos queus trametats la mora balladora de mizlata ensemps ab son sposat, dehint los que vingan cuytats, e donets los diners per messions tro açi. Car tot ço qui per aquesta rahó los bistraurets, mostrant ni emprò apocha lur de paga, volem queus sia admès e compte hoydor. E en açò noy haya falta alguna. Dada en la vila de Perpignà, sots nostre segell secret, a xvij dies de Setembre del any MCCCCXV. E per nostre accident signada de ma de nostre Primogenit. *Alfonsus primogenitus.*»¹

«... nent lo bisbe e los canonges començaren les matines, e la fortuna cessa e la mar sabonança, e lavors dix lo dit Rey que les matines se devien dir aparís, e dix: *verbum Dei mihi custodia est.* Dich ho per ço, senyor, que quant vos devalàs dela cadira quant teniets la cort açi, vos, senyor, per vostra gran benignitat, me manàs em encarregàs, que volgués pregar e fes Deu pregar, per la vostra salut, yo senyor de continent fiu ordenar una oració, laqual continuament se diu en la sèu, e per totes les sgleyes parroquials de Valencia, a matines, a missa, e a vespres, per la vostra salut, e incesantment aquellas continua e ses continuada, dela hora ençà quela vostra senyoria partí de Valencia, es continua de present. Esper en Deu e en la Verge Maria que vos, senyor, direts: *Verbum Dei mihi custodia est,* e perçò, senyor, hi he induhida la istoria sobredita. Als digne descriure a la vostra molt excellent senyoria, e present nom sovè, ia qual nostre senyor Deu conserve en sanitat longament e prosperada. Scrita en Valencia a xviiiij de Noembre (*no hi ha any*). — De la vostra gran senyoria humil servidor, huc bisbe de Valencia, qui humilment se recomana en vostra gracia e mercè.»

Arx. Cor. Aragó: *Litres royals*. Ferrán I. Capsa 1030-1272, núm. 1108.

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,408, f. 67 g.

Lo seu oncle era més modest: per a apaybar l'accés de febre intermitent, se distreya ab un papagall.

«Lo Rey Daragó.

Nos l'altre jorn, per no recordar dela molestia e anug del nostre accident dela guartana, nos faem portar un vostre papagall, lo qual era en casa de Frosino mercader desta Ciutat. E con nos haiam haut e prengam plaer gran en lo dit papagall, Pregam vos, tan afectuosament con podem, que si de res nos desijats servir, nos consintats lo dit papagall car nos vos farem liberalment pagar per aquell, tot ço e quant vos conexerets e direts esser raonable. E per res nonsen digats de no, cor siats cert que daçons servirets fort singularment e conexerets ho en vostres oportunitats e afers. Dada en Barchinona, sots nostre segell secret, a xviii dies del mes de octubre lany dela nativitat de nostre senyor MCCCC. — *Rex Martinus.*

*Dirigitur dilecto et devoto nostro G^o begat mercatori Montispesullani.*¹

***

Respecte a honoraris, ja s'ha vist lo que's cobrava per una autopsia.

El Rey Alfons III ordena que'ls cirurgians sols poden cobrar per a dessuspitar en casos de mort o mutilació de membres, a requesta dels seus vi-

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,243, f. 148 g.

caris, deû sous barcelonesos, y els contraventors de dita disposició pagaràn cent sous de penyora.¹

«Capitols quel senyor Rey mana e vol que sien observats per los scrivans de les taules reysals d'acordar deçà e dellà mar, fets e ordonats en Barcelona a X dies de Maig en lany de la nativitat de nostre senyor MCCCL nou.

...Metge o barber.—Metge o barber I per galea: deu metre forniment de son offici e ha de salari a III meses XV llibres barchinonenses.»
Lo mateix que'ls joglars:

«Juglar de la armada —

—Juglars qui tocaràn ala taula a metre e aleva, ço es dos trompades, una trompeta, una cornamusa e j tabaler han cascú XII diners barchinonesos mentre estàn en terra e serviràn a la dita taula en la dita forma. E après del dia que les galees saludaràn a avant, si van en lo viatge, han de salari cascú a IIII meses XV llibres barchinoneses. E ultra açò han cascú per vestir IIII llibres barchinoneses e de provisió cascun dia I sou, en cas que no mengén en Cort. Emprò es acostumat que si fan crides per les ciutats o lochs per rahó de les armades, que ultra los dits salaris e drets ha cascú per cascuna crida II sous.»²

«Al honrat en P. Bos, clavari dels drets de les imposicions de la ciutat de Barchinona, de part den G. Oliver, den G. Romeu, den Ffrancesch Sentcliment e den Johan Pera consellers aquest

¹ Arx. Mun. Bar.: *Secundo virido*, f. 250.

² Arx. Cor. Aragó: r. 1,402, f. 154.

any de la ciutat de Barchinona, ensemps ab lonrat e discret Mestre Ramon de Restrach, mestre en arts e en medecina, Viginti quinque lliures barchinoneses, qui li deuen esser pagades lo primer die del present mes de febrer, daquelles cent lliures anyals, les quals la dita ciutat li es tenguda pagar e donar cascun any, entre quatre pagues per X anys e per les quals dit Mestre Ramon de Restrach deu servir a la dita ciutat per tot lo dament dit temps de X anys, metjant e pensant les gens de la dita ciutat, segons que en la carta de la convinença feyta entre la ciutat de la una part e lo dit maestre Ramon de Restrach de la altre, pus largament es contengut. En testimoni de la qual cosa, fem vós lo present albarà sagellat ab lo sagell de la dita ciutat...¹ Porta la data de febrer de 1350.

Idèntich document se reproduex en maig, agost y novembre del mateix any.

Els serveys mèdichs a la Casa Reyala eren sempre difícils de cobrar, no per falta de voluntat, sinó per manca de diners. Los oficials reyal encarragats de pagar havien de fer una serie de combinacions per a complir les apremians ordres del Rey, inspirades, no sols per l'esperit de justícia, mes també per la temença de que'ls metges se cansessin de treballar debades.

«Lo Rey.

En Pere Brunet: Nos ab altre letra nostra

¹ Arx. Mun. Bar.: *Delliberacions*, 1350-1351, f. 33-41-53-59.

dada axi com deus, havem assignats al fael Cirurgich nostre, Maestre Guillem ça garriga, sobre les monedes deles demandes quis fan per rao de nostra benaventurada coronació en los principats de Cathalunya e Regne de Mallorques, les quals per ordinació nostre se deposen en la vostra taula vij milia DCCC solidos Barchinonesos a ells restants a pagar per lany present daquells deu milia solidos qui per son salari li havem promesos donar cascun any ell estant en nostre servey. E com lo dit Maestre Guillem, de licencia e voluntat nostra, seu vage de present aqui per haver la dita quantitat, la qual volem en tot cas li sia pagada abans de tots altres. Pregam vos afectuosament e manan que, totes dilacions apart posades, façats ensemps ab en Pere Pallarés, al qual axi matex ne scrivim, que lo dit Maestre Guillem, hage en continent la dita quantitat, de guisa que prestament seu puxe tornar e estar en nostre servey, com en altre manera segons som ben certs noych torneria. Dada en Çaragoça, sots nostre segell secret, a xxvj dies de Noembre del Any MCCCXCVIIJ. — *Rex Martinus.*¹

Lo mateix escriu a En Pere Pallarés.

«Lo Rey.

En Pere Brunet: Entes havem quel feel metge nostre, Maestre Guillem ça garriga, no ha haut compliment dels diners que nos li havem assignats sobre les monedes de les demandes de nostra

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,171, f. 41.

benaventurada coronació, de que som molt mara-
vellats, car lo dit Maestre Guillem no puxa venir
a nos tro haia los dits diners. E com lo dit Mestre
Guillem nos faça açi gran fretura e lo haiam de
molt gran necessitat, **pregam** vos tan afectuosa-
ment com podem, que pagnets al dit Maestre
Guillem o aqui ell volrà, la quantitat damunt dita,
per manera que tantost seu puxa venir a nos quil
havem de gran necessitat, **segons** que damunt es
dit. E daçons fasets plaer e servey gran, lo qual
molt vos grahirem. Dada en Çaragoça, sots nos-
tre segell secret, a xiiij dies de Janer del Any
MCCCXCVIIIJ. — *Rex Martinus.*¹

(Lo mateix escriu a En Pere Pallarès.)

«Lo Rey.

Escrit vos havem molt afectuosament que es-
petxassets al feel metge de casa nostra Maestre
Guillem ça garriga, de ço queli manavem donar,
segons en nostres letres havets pogut veure.
E açò pertal que lo dit Maestre Guillem pogués
esser retornat a nos prestament. E segons havem
entès, no es encara espetxat, on com nos haiam
aquell molt necessari per sanitat de nostra per-
sona, volem eus manam altre vegada, tant expres-
sament com podem, que **decontinent** vista la pre-
sent, no esperat altre manament nostre, spetxets
lo dit Maestre Guillem totes dilacions apart posa-
des. E açò per res no mudets, si a nos desijats
servir e complaure. Dada en Çaragoça, sots

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,170, f. 68.

nostre segell secret, a xxix de janer del Any
M.CCCXCVIIIJ.

*Dirigitur Petro pallaresii.*¹

«Lo Rey.

En Pere pallarès: Entès havem per letres del
feel Metge nostre, Maestre Guillem ça garriga,
que vos noli havets pagats sino la meytat de
ço que nos li havem assignat, sobre los diners
de les demandes fetes per nostra benaventurada
coronació, dient quels li havem assignats sobre
les demandes de Cathalunya e de Mallorca:
E com no haiats res rebut de les demandes de
Mallorques, noli havets volgut pagar sino la dita
meytat. E jassia nos li haguessem feta la dita as-
signació sobre les dites demandes. Emprò no era
nostra intenció quelin haguessets pagar la meytat
de cascurra, mas tota la quantitat dessusdita de la
primera que reebessets, e si be haguessets guar-
dades nostres letres, haguesets vist clarament
per aquelles que no era tal nostra intenció, com
vos la havets compresa, ans feem la assignació
sobre les dites dues demandes, pertal que hagués
abans lo dit Maestre Guillem la assignació da-
munt dita. Perqueus manam que, deles monedes
qualsevol qui son vengudes o vendran en vostres
mans, paguets encontinent aldit Maestre Guillem
la meytat de la dita assignació, restantlia pagar
pertal que **encontinent** puxa venir a nos quil ha-
vem mester per nostre servey. E guardats vos

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,170, f. 76.

que açò no laguiets o mudets. Dada en Çaragoça, sots nostre segell secret, a xvij dies de Març del any M.CCCXCVIII. — *Rex Martinus.*¹

«Lo Rey.

Mossen Guillem: manam vos que de qualsevol diners que tingats, per virtut de qualsevol comissions nostres, paguets tantost al fecl nostre Maestre Pere miquel Cinquante florins dor daragó E recobrets ne alberà o albarans de scrivà de ració, a ell fets per rahó de sa quitació ab àpoca. Car nos manam a nostre Maestre racional e a qualsevol altre de vos hoidor compte, que vos posant en Data los dits .L. florins, E restituhint lo albarà o albarans ab la àpoca dessus dita, aquells admeta en vostre compte, tota dificultat cessant. E guardats vos que per res noy haia falla, de manera que lo dit Maestre Pere, lo qual sen deu anos tantost de nostre manament retornar, per necessitat de nostra persona, noy haia aquí inutilment aturar per vostra culpa. Dada en la Torra de Bellesguard, sots nostre segell secret, a xij dies de Deembre, lany de la nativitat de nostre senyor Mil.CCCC.VIII. — *Rex Martinus.*

*Dirigitur a Mossen G. martorell.*²

De companyerisme no tenim en nostres mans cap document que'n parli, a excepció de les indicacions que's fan en les ordinacions de la Casa Reyala, ja conegudes. D'una manera directa, sols podèm ferne referencia per deducció dels següents

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,171, f. 96.

² Arx. Cor. Aragó: r. 2,185, f. 80.

capítols de la Confraria de barbers y cirurgians, instituhida per lo Rey Martí en 10 de juliol de 1408. Dits capítols els firma lo Rey y els refrenda En Bernat Metge.

«Capítol XI. — E lla on algun dels dits confreres sapia laltre confrare haver algun defalliment o vici, tocant loffici de la cirurgia, sie tengut de amonestarlo secretament ques vulla corregir, car assò es una specie de paternitat e de gran caritat.

Capítol XV. — Item, que negun barber e cirurgià que sie de la dita Confraria, no deja pensar negun nafrat o altre accident, que altre de la dita Confraria hage pensat primer de tres dies avant, fins que aquell qui primer lo haurà pensat sie pagat, si donchs pobre no era lo pacient e si era cas que no u fes aquell, ho hage a pagar deçò que ell naurà a coneguda dels levadors.»¹

En los escriptors de l'època es allà hont s'ha de cercar l'apreciació justa del concepte que merexia als contemporanis un determinat estament social, referent a serietat, bon sentit, prohibitat, car l'han viscut y no parlen per referencies, boy sempre equivocades, quan se tracta de judicar condicions o defectes personals y colectius.

Fra Francesch Eximeniç, confessor de l'Infant En Johan, en lo terç llibre de l'obra que considera lo Rey En Pere «que serà gran salut de ànima a tot chrestia que en aquella volrà entendre...»²

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 1,297, f. 91.

² Arx. Cor. Aragó: r. 1,272, f. 54 g.

y que fou acabat a 16 de juny de 1339, quan l'Infant Martí era encara Duch de Montblanch, hi escriví dos capítols interessantíssims de bo de bo. El primer, dexant apart les exageracions necessaries a la caricatura que's proposa fer l'autor per a que la sátira resulti y que té més mèrit per ésser aquest, eximi sacerdot, descriu la vida que feya un suposat clergue cínich d'aquells temps, y es ademés curiós per les costums que s'hi entreveuen y el lèxich que s'hi esmerça; el segon capítol calca el bon sentit y excelent criteri d'un metge psicòlech a ran de terra, qui, cantant les veritats al clergue per lo que fa, diu a la colectivitat dels clergues, sense dirlos hi, lo que no deuen fer. Es una lliçó que Fra Eximeniç, quan l'escrigué, deví ferho considerant que fóra saludable y convenient a molts dexebles.

«Capítol qui posa una letra que un gran go-lafre eclesiastich, tramès a un metge per demanarli consell sobre lo regiment de sa vida.

Sapiats senyor que no visch ben sa ne puch guaire res menjar, car jamés no he fam; tremetvos a dir tot mon regiment de viure, per tal que vejats si es bo, ne sà, ami: Senyor yo cant me leu meng duna fogaça calda un poch, ab una tasa de vin cuyt o de grech, el dinar meng tot temps pa de floret e variég les carns segons lo temps, car en estiu meng poyls tenres en diverses maneres, ço es en ast ab ayguarós, e en olla ab salsa de agraç e en pa; cabrits e vedella de llet, moltons

primals e perdiganes. En yvern gallines grosses, polles prenys, capons gorts, moltons de past, perdius, colomins e guatlles; en lautupnt, torts grassos, todons, fotges, e carn de caça, ço es cervos, cabirols, cabra muntés, lebres e conills. En la primavera, pagós, faysans, grues e oques e nadedes en lo pascual. No us de totes salses sino les espeses bollides o salsa de pagó e luxell e mitg raust, mesclat ab giroffe e ab gíngebre; vers a la fi de taula flaons e formaiades o formatge feit am mantega o fus al foch, damunt cubert de çucre e posat en pa torrat. Si meng peix, tostemp le ab dents e de tall, frit e en caçola o en greylles e en pa. Si meng res de cullera, he ginestada, avellanat o pinyonada, celiandrat o arroç ab çucre e ab let damettes, après ab fruyta secca e ala fi demàn dragea per reheembre los fums e per confortar lestomech e per gitar de mi mateix ventositat ques solen levar dins lom; après taula encara us la dita dragea per ferme bon alè. Mon beure quant al vyn blanch es aquest: bech grech destiu, e divern cuyt o moscatell, malvesia, tribia, corçerch o candia o vernaça, e ala fi clarea ab neules o piment per tota la hivernada: vull emprò que les neules sien cuytes ab çucre e sien polpudes e espessetes; que com dels vermells de la terra no puix beure, per tal bech d'estiu calabresch, de sent honoxet, crespia o trilla, picapol de mallorque rosset o dels clarets davinyó. Divern he del de Madrit de Castella o daquells fins espanyols o del de Gascunya o del monastrell

de empurdà. A les collations, prenh de mos letovaris diverses, segons lo temps o aloses ençucrades per refrescar lo fetge a a vegades mang xepi an espongea o endiana fina, amb qualque gingebrada per fer digestió; per refrescar les venes, hus dalcuns exarops cant sent que fa calor, axí com dels joleps e dels violats: assopar bech de beuna o de sent porça e façme refrescar les camies ab aygues precioses e puy cant vinc del bany, ans que meng altre cosa, bech uns xxx.^{ta} mujols dous freschs, mesclats ab pols de maris e de cubebes fines. Jach tostemp fins atercia e tENCH mon lit ornat ab dues coteres franceses e ab set matalass e amb iiij coxins sobrer e ab tapits per terra e ab cortines entorn e ans quem git, juch a taules e açò après sopar. Ans que dedies dorma, hoig mos auçells cantar engabiats en cambra, e façme tocar esturments, per trobar plaer alcun aperlongar ma vida; vest comunament a la carn alcandora prima e après jubet prim e dessus de ma escarlata, ab daltres preciosos draps folrats de penes vays. Jatsia que en lestiu hus de chamellots tots folrats de cendat, ton mon vestir tinch perfumat de mosquet e de aneta e dayguarós de la qual en lestiu me lav les mans e ma cara: posantme a taula a levant de dormir e per guardarme de escaldadura, man me ventar sovint en estiu e jatsia sovint reeba crestiris, no puch lo ventre buydar e desig fort esser delgat per tal que cant vaig per la ciutat, em veen les dones que nom escarnesquen, veent lo ventre que

tinch gros. E per conservar sanitat hus ab fembres sovint e per tal que no faça a negun injuria, faç les me çercar fadrines e trobo que mils men sent. Per anar net e alegre, entre sovint en banys e tot jorn renovell mes rasures, car pus bella cara men fa lo mirall: guarme de tot desplaer axi com de mort e bayl avegades en cambra ab los meus goliarts. Veiats sius part aquest, bon regiment, car si açò no basta yo hi ajustaré mes, e prech vos que haia vostra resposta per lo portador de la present.»

«Capitol qui posa la resposta que lo metge feu al dit capellà.

Respòs lo dit metge al capellà axi: Vostre folla letra he reebuda que resposta no mereix, car havets perdut lo seny e no sabets on vos sots. Lo regiment de vostra vida es tal, que us portarà a greu confusió e vergonya, davant homens e deu. E cant primerament demanats que volrriets que us donàs manera de trobar fam, yous responch e us dich que us ne anets a casa de vostre pare e de vostres parents, e aqui trobarets prou fam e set; can dehits que gosats aytals e aytals viandes e beuets aytals vins, dit vos que les coses aqueixes, totes dos son mortals, mas de mon consell que tornets a aquelles en que fos nodrit, ço es a pa dordí e a menjar cebes e aylls e a vegades un poch de carn salada e que beguats de l'aygua, axi com lavors feyets e del vinagre be amarat; lo vestit que dehiets vos es a gran vergonya, pus vostre pare vist sarzil e avegades una peliça

de ovelles, cant se vol a les festes honrar; lo bon lit que tenits, vos empatxa quel ventre no pot fer son labor, mas si jahiets axi com vostre pare, no hauriets mèster metge ne porga ne crestiri, ço es que jaguesets en terra e aqui mal cubert, lavos lo fret vos faria temprar, mas yo hi se altra medecina que abans vos hauria porguat: ço es per lo ventre bona lançada qui fos de part a part qui tot vos buydaria ney calria altra art e lavors amar vos hien les dones car seriets guallart; los esturments e auzells que hoyts en cambra nos concorden ab los porchs e bous e cabres que soliets hoir en la casa pagesa on fos nat e nodrit, perque tornats a aquella si volets pus viure, sino hirets a pigor per les clamors dels pobres de qui mengats la vida a gran dagnació de vostra mala via e agran confusió de la vostra casa, de vos qui us afartats eus engrexats daçò que no es vostre, ans es de Jesucrist, com aquest ab grans penes als pobres sos amichs e sos fills; fartats vos puig de fembres e sots prevere mal e sutzeu e desastruch; si cantats sovint, fets a deu gran irreverencia e peccats fort greument, sius ne abstenits no satisfets a les almoynes que reebets, ne al vostre beniffet, e mengats pa de dolor qui us portara a diables, als quals vos recoman; aquest es mon consell si volets longament viure e pus plaurà a peu; e ajustvos hi açò que daqui avant si mal fets e corregir nol volets, amagats lo e nous en jactets, car quis jacta de viltats e de oradures o es orat o ha la vergonya perduda e ha en si poch de

be e dona mal eximpli a tots quants lo hoen parlar.»¹

***

Les especialitats de Medicina y de Cirurgia ja existien, com se dedueix de les Rúbriques *Meges de física y Meges de cirurgia*, en les ordinations de Pere terç, referents al regiment dels oficials de la sua Cort, y de la lletra del Rey Martí a son tresorer y conseller Johan dez Pla, doctor en lleys, manantli pagui al cirurgià de la Casa reyal, Aparici Agustí, Mestre en Medicina, C florins d'or d'Aragó pel viatge fet a Sicilia en servey d'aquell Rey y Primogènit d'Aragó.²

La mateixa divisió demostra la lletra que segueix referent a Mestre Guillem Çagarriga, del qual ja'ns n'havèm ocupat parlant d'honoraris, y la que més endavant transcrivim demanant que s'escullexin un metge de física y un metge cirurgià per anar al servey de la Casa reyal siciliana:

«Lo Rey.

Maestre Guillem: Pregam vos que per servir nostre, haiats per recomanat Colí, ministrer de casa nostra, qui sen va avos per rahó que, migencàn adivinal ajuda, lo curets de certa plaga que ha en lo braç. Dada en lo loch dela Garriga, sots

¹ Bibl. Univ. Bar.: Francesch Eximenç, *Lo terç llibre del Crestià*, ms.

² Arx. Cor. Aragó: *Lletres reials*. Martí. Capaa 1396 a 1399, núm. 146.

nostre segell secret, a ij dies de Maig del any M.CCCC. — *Rex Martinus.*

*Dirigitur Magistro G. ça garriga.*¹

Ademés dels metges qui exercien la cirurgia, hi havia els barbers cirurgians sangradors: o sia cirurgians de roba llarga y cirurgians de roba curta.

Entre'ls sarrahins existien metgesses, que devien dedicarse especialment a la Ginecologia: «La Reyna: Alami. Com nos haiam mester una metgessa mora daqui, manam te tan expressament com podem, que vista la present, nos trametes e faces venir a nos la dita metgessa mora, sens dilació alguna. Dada en Valencia a ix dies de Juny del any MCCCCIII. La Reyna. *Dirigitur Alamino di Castro.*» Hi ha la següent nota marginal: *non bene hic.*²

Per a los nostres metges cirurgians, la consulta obligada en la pràctica de la Cirurgia era En Guy de Chauliac, y en la de la Medicina s'ho compartien Galien, Avicena y Arnau de Vilanova.

L'examen ocular de l'orina constituïa l'adjutori prínceps de la clínica, com ara ho es lo Laboratori, y d'entre la gamma de sos colors y àdhuc de llurs matisos, n'exfa el pronòstich lleu o greu o mortal de necessitat: «Totes les malalties naxen de aquests quatre humós de la orina, es exugament de les humós segons dit es, e qui axò

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,173, f. 80 g.

² Arx. Cor. Aragó: r. 2,247, f. 88.

non departeix o raona, no es metge ni sab de fisica.»¹ Així tal com sona: més clar, ni l'aygua.

Si en la pràctica rudimentaria de la Medicina legal regia alguna vegada el sentit estrictament científich, en molts era la superstició que imperrava y en poch la pietat exercia la seva missió.

Són notables els sengles peritatges empírichs dels dos germans Johan y Martí; el primer peritatge fou objecte de la següent Nota històrica, que varem publicar en una Revista medical:

«Lo matrimoni de Johan I d'Aragó y Violant de Bar fou un model de matrimonis d'ençà de les esposalles, fins que la mort en los boscos de Foxà trencà l'idili.

Quan los negocis d'Estat obligaven a l'egregia parella, àdhuc quan sols eren Duchs de Geron, a allunyarse l'un del altre, sovintejaven les lletres y en elles s'ho explicaven tot, des dels actes d'alta diplomacia a la descripció per menut de lo que havien menjat per dinar o per sopar.

No es donchs estrany l'acabament que copièm d'una lletra del Rey Johan, qual motiu principal era explicar l'arribada d'uns missatgers del Regne d'Aragó; està datada a Vilafranca del Pedrès a 16 d'octubre de l'any 1390.

...«Part açò sapiats molt cara companyona que huy ses esdevengut aci que .I. hom ha mort un altre ab colp de punyal e si be ses dia feriat e solemne, tantost pus pres lo malfeytor ne ma-

¹ Receptari MS. per Mestre Johan. Segle xv. Col. E. Moliné y Brasés.

nam reebre enquesta de la qual mantinent volguem oir relació presents los savis qui finalment conclogueren que per justícia nol podiem dampnar a mort, mas que los judicis eren tan violents que demà per lo matí podia esser covidat de turmens entant com en sa deposició negava expressament ço que mols li havien vist cometre: e nos desijants brevitat d'execusió quita, manam que fos assajat ço que moltes vegades havem oit dir. És saber, que sil omeyer es amenat devant lo mort per nafra o nafres, encara que sien exutes. al hom fret si esclaten o revenen en sanch sintents e denotant per juhi de deu llur perpetrador e jassia que hagués pus de VI hores que aquesta mort era feta e que la nafra fos del tot exuta, pero de continent en la venguda del dit malfeytor quan fo prop lo mort, la nafra se obrí e brollà en sanch per la qual cosa de que tota ses sien es merevellat e ho han tingut en miracle nos lo havem fet penjar en forques noves lla on la mort ses feta»...¹

Les «VI hores que aquesta mort era feta», segons diu lo Rey, esvaexen tota idea d'hemos-tasia espontània, transitoria y momentània, deguda al síncope y aquest acabat, represa de bell nou l'hemorragia ab els últims batechs del cor: fenòmen que podria donar cert caràcter de realitat fisiològica a l'experiència judicial.

La matexa rahó impossibilita acceptar que *in extremis* vingués el desprendiment de coàguls

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 1,958, f. 117.

obliterants o bé la separació circumstancial dels llavis previament juntats de la ferida o l'esllanegament de les contraccions arterials.

No trobantse una lògica explicació fisio-patològica, s'ha de creure que fou una falsetat que'ls testimonis presencials trameteren al Rey, ab mirres més o menys interessades, car no's pot suposar que sofrissin una ilusió sensorial colectiva.»¹

Aquest es un cas de superstició en los ausents; lo que segueix es un exemple de pietat:

«Lo Rey.

Entès havem que vosaltres no considerat ni atès quen Bernat segon, habitador de aquexa vila, es assats defectiu de enteniment, havets aquell exellat o bandejat de la dita vila, per raó de dos parells de gallines que havie preses. Perqueus manam de certa sciencia, que si axi es, lo dit exili o bandejament e tots altres procehiments que contra lo dit bernat, per aquesta raó haiats fets, cancellets e anullets vista la present, sens dilació alguna, car nos, atès lo defalliment de son seny, volem que axis faça. Dada sots nostre segell secret, en Valencia a xx dies de Març del any MCCCCIII. — *Rex Martinus.*

*Dirigitur vicario e batulo ville Montisalbi.»*²

En periode de glànola se verificaven les defuncions posant una filagarça de llana prop la boca y les fosses nasals, y observaven si's movia:

¹ «Anals de l'Academia y Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya».—Any XII, n.º 19.

² Arx. Cor. Aragó: r. 2,175, f. 181.

y també un gobell ple a vessar d'aygua damunt lo pit en la regió precordial, y axí, si el cor encara batejava, feya moure l'aygua. «E si per aventura nos mou, liurar pots lo pacient als capelans», diu Mestre Jacme. Aquests procediments s'aconsellaven especialment en temps d'epidemia de glanola, car molts infectats «se cuyden los vulgàs que sien morts, e molts ne sotarren qui son vius. Perque conseyllaria que aytals a qui ve aytal accident sotposament, ffossen guardats e esprovats per bons metges diligentment e nans que hom los soterràs. Ho que hi fos observat al menys lo conseyll davicenna, qui vol que aytals sien esperats a soterrar al menys per lxx e dues hores, que son iij dies naturals entegres e cumplits».¹

Parlant del contagi, diu l'esmentat físich lleydata: «Per ques quart tot metge que no age desig de temps de pestilencia per cupiditat de pecunia, car si ho fa, desige la sua mort metexa, ho dalcun son amich, per lo qual a reembre, sino es fyll davaricia e de tenacitat, volrie aver donat tot lo tresor del mon.» Lo que vol dir que llavors, com ara y com sempre, també hi havia metges que's lamentaven de massa salut. Al estiu refrescaven les habitacions regant lo trespol ab vinagre y ayguarós y encatifantlo ab branques de sálzer, fulles de canyes y murtra, estenent, además, dintre les cambres, llençols mullats ab aygua freda.

¹ Jacme d'Agramunt. *Obr. cit.*

Tenien el bon criteri de tractar malalts y no malalties: «car la diversitat dels particulars fa mudar la obra del metge, conseyllaria que en aquest regiment fos demanat conseyll de bon metge e de aprovat. Car una porga no pot esser bona en tot temps ni a tothom, axí com una çabata no pot venir be a tot peu.» També procuraven axecar tot lo possible l'estat d'ànim dels malalts, no permetent que's toquessin senys ni campanes innovant el traspàs dels vehins.

En terapèutica general, además de molts procediments empírichs, en los quals entraven ja sien animals de tota mena, lliures y paràsits, ja sien excrecions humanes y també materies per a qual obtenció no's respectava l'august somni de la mort y que'ls butxins facilitaven *ad stipendium*, les substancies més usades eren l'encens, la farigola, l'artemisa y la canyella com estimulants; l'aygua de rovell per a l'anèmia; com parasiticides, el mercuri, la trementina y el sofre, y aquest, además, com a desinfectant d'habitacions en època d'epidemies; l'escorça de la rel de magrana per a combatre la tènica, y per al reumatisme articular la trementina; el safrà era afrodisiàch; la ruda, l'orenga, l'àpit, l'hisop y el romaní s'empleaven en ginecologia; l'áloe, el polipodi y el ruibarbre, purgants; l'alum de Siria estíptich; les cireres y els rahims tenien predicament com a pectorals; la càmfora, antifebril y antisèptica; el coral, absorbent; la ginesta y el gram, diurètics; la mirra per a detergir les llagues gan-

grenoses, y el fenoll per a estimular les atòniques; l'algalia, el romaní, la murtra, el xiprés, l'espigol, l'encens, la mirra, l'ambre gris y el sàntal s'usaven com a perfums, y tenien fama els de procedencia castellana:

«Lo Rey:

En Jofre: com nos haiam mester per servir de la nostra cambra L liures de perfums castellans, qui sien bons e fins, manam vos que encontinent los dits perfums nos trametats, car nos havem manat aci al feel Regent la nostra Tresoreria, en Guillem Ferrer, qui de present sen va en aqueix Regne, queus faça content de tot ço que muntaran les dites cinquanta liures de perfums. Dada en Barchinona, sots nostre segell secret, a xxij dies de Octubre del any MCCCCVIII.

Al feel specier nostre en Johan Joffre.»¹

S'usava molt la víbora, formant part de l'electuari compost de Mitridates o *mitridatum*, panacea universal que fins a mitjans del segle XVIII figurà encara en alguns Còdex, y de la sua derivada la triaga o triaca major, que s'administrava com profilàctica de la glànola: Guy de Chauillac fa son elogi y diu que la prengué preparantse l'electuari triacal, seguint lo consell de Mestre Arnau de Vilanova² y altres mestres de Montpeller y París. El safrà y l'encens també formaven part del *mitridatum* y la triaga y de moltes altres confeccions.

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,251, f. 108 g.

² Entre ses obres hi consta: *Recepta electuarii*.

Lo Rey En Pere aconsella al seu fill com s'ha de pendre la triaga:

«Lo Rey.

Molt car primogenit: Sapiats que mestre Johan, metge de casa de la Reyna, es vengut de Barchinona e hans dit que la triaga o metridat que nos e la Reyna acostumam de reebre alguns dies de la setmana, devem reebre, segons dien los doctors, per la manera següent: e si nou fem per aquella forma, ha hi perill; la dita forma es aquesta: que après sopar, a tot lo menys ha mester que sien passades iij. hores abans ques reeba la dita metridat, e après quela haurà hom reebuda, ques passen complidament altres iij. hores ans que meng, ne bega, perque consideran que hom acostuma de sopar ij. hores après lo sol post; tro a matines poden ser passades les dites iij. hores, com ara la nit haia xiiij* hores. Et de matines entro a dinar, par que deia haver iij. hores, com a dues a iij. hores del dia acostum hom de dinar. E axi vos servats aquesta forma, en los dies que quant haiats a reebra la dita metridat reebets la a hora de matines, e per tal, quen sieu assinistrats aquells qui a fer ho han; mostrats los la present letra, de guisa, que noy erren quant que reebren vullats. Dada en Muntblanch, sots nostre segell secret, a xx dies de noembre del any MCCCCLXX. *Rex Petrus.»*¹

La majoria d'aquests medicaments eren indi-

* *Lapsus calami* de l'escrivà.

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 1,230, f. 82.

genes, y altres exòtichs, portats pels sarrahins alguns y bona part per les galeres genoveses provinents d'Orient: aquest era lo motiu per a que moltes vegades la medicació resultés quelcom cara, com se desprèn de la lletra que Ferràn d'Antequera, catorze dies abans de morir, feu escriure des d'Igualada a son tresorer, demanantli bestregués cinch cents florins per a pagar un oli «fet de balsam e altres coses costoses», que, obrant com diurètic, li donaria «gran millorament e remey». Acaba la lletra dihentli: «E no hi posets dilació car ja veets quen va a la triga.»¹

Els remeys s'administraven en forma d'infusions, decuyts, maceracions edulcorades ab sucre o mèl, pildores, axarops, electuaris simples o compostos, *electuarium seu confectioem quandam preciosissimam*², que demana Jaume II a Arnau de Vilanova y que li havia fet fer; trociscos, ungüents a base de coure, plom, estany o hidrargiri; emplastres³ ab l'encens y el litargiri y estopades.

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,410, f. 50.

² Arx. Cor. Aragó: r. 140, f. 145 g.

³ «Molt alta e molt excellent senyora mare e senyora mia molt cara: saple la vostra molt gran altesa que dests jorns lo senyor duch marit e senyor meu molt car e jo, entenem que vos senyora havets mal de ronyons e encontinent senyora lo dit senyor duch tramès ala vostra altesa Exemenno, de casa sua, ab un empastre, lo qual senyora es fort apropiat al dit mal e provat. Aprés senyora havem entès lo dit senyor duch e jo, per letra den Huguet cardona, que vos senyora havets hauda febra, de la qual cosa senyora jo son stada fort irada e ne gran tristor, lo millor que de res pogués haver, perque senyora vos suplich aytan

Se feya ús y abús de cristeris, ventoses y cauteri potencial; y per a combatre els humors peccants de Galien, la plètora sangüínia, les congestions, inflamacions y per a altres indicacions menys generalisades, la sangüínia, especialment de la vena mediana, y feta en mig la terça quadra de la lluna si els senyals no eren contraris, com geminis, leo, virgo, capricorni, etc.; la picadura de la vena conservava en aquella època el prestigi y predicament que fruhia en temps pretèrit, y que no s'estingí fins a últims de la centuria passada.

La sangüínia era un tractament corrent: tant, que ja's feya y seguí fentse sens ordre del metge; el mateix malalt o el mateix interessat, perque la major part de sangüínes eren profilàctiques, se l'ordenava, com ho proven les restriccions que s'hi posaven per part de la Ciutat y per part de la Corona. «Que algun barber no gòs raure ne adobar a dissapte nit, ne en festes que forns no coguen en la nit daquella festa, ni segnar adie de senyal, sino en cas de necessitat a consell de metge, ne segnar catiu d'algú sens licencia de son senyor, ne tenir fanons fòra la cortina de son obredor.»¹

humilment con pux, que vostres letres vos placia mi certificar del vostro bon millorament, lo qual si adeu plau senyora haurets pres, cor en veritat senyora jo no seré pagada ne alegra fins quu sapie; e si a vos senyora plau alguna cosa que jo puxe fer per vos senyora o compliré de bon cor. Data en Çaragoça a xxj dabril lany M.CCC.LXXV. Senyora la vostra humil, etc.

Dirigitur Domine Regine. (Arx. Cor. Aragó: r. 1,811, f. 71 g.)

(La lletra es de sa nòra Matha d'Armagnach).

¹ Arx. Mun. Bar.—Rúbrica d'ordinacions, 1280 a 1472; f. 127.

Lo Rey Don Johan I, ratificant lo ordenat per lo Rey Alfons, son avi, y per a evitar los perills que una presumptuosa impericia podien reportar a la cosa pública, estatueix que cap barber en la ciutat de Valencia y els seus suburbis sagni els primers trenta dies caniculars, els dies egipciachs, en lluna plena y en dies de conjunció de lluna, excepció feta d'una necessitat evident y ab consell de metge.¹ La penyora imposada havia de servir per a alimentar la llantia que'l gremi tenia en la Sèu.

Cada any eren elegits a Barcelona un físich, un droguer y dos especiers, els quals ensemps ab lo Mostesaff reconeixien les botigues y les medicines;² y estava terminantment prohibit «que algun especier o altre persona no gòs vendre realgar ne altres coses verinoses e que ho haia a tenir sots clau»³, y també s'havia ordenat⁴ «que algun especier no gòs tenir herba de ballesta».⁵

A guisa d'apèndix a la Terapèutica pretèrita y al ensemps com a curiositat històrica, donèm trasllat d'aquests mots del Rey Martí, al batlle general d'Aragó:

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 1,902, f. 154.

² Arx. Mun. Bar.: Rúbrica d'ordinacions, 1290 a 1472; f. 206.

³ Arx. Mun. Bar.: Rúbrica d'ordinacions, 1290 a 1472; f. 206.

⁴ Arx. Mun. Bar.: Rúbrica d'ordinacions, 1290 a 1472; f. 206.

⁵ Probablement fa referència a l'elèbor blanc o a l'acònit, car abdues herbes s'usaven per a verinar sagetes, passadors y vírons, y abdues se troben en la flora catalana, especialment en los Pirineus.

«Lo Rey.

Mossen Ramon: Sapiats que lo drap vermell de escarlata quens trametets laltre jorn, no es exit com nos volguerem, haventhi unes grans rodres de taques. E com per raó de nostre accident, de consell dels metges anos covengue, guaix tota vegada, vestir vermell e haiam necessari de fer nos altra cota, Manam vos que decontinent nos trametats deu coldos dela millor e pus fina scarlata vermella que puxats trobar. E enaçò no haia falla alguna. Dada en Valencia, sots nostre segell secret, a xvij dies de Janer del any M.CCCCIII. — *Rex Martinus.*

Dirigitur Raymundo de mur bajulo generali Aragone.»¹

Ignorèm a què podia obehir l'indicació de la Cromoterapia. Era per acció propia que obrava l'estofa vermella? Era per a neutralisar una acció nociva aliena, la de la llum natural, per exemple?

Com los seus antecessors, lo Rey Martí connectia els banys thermals del llavors nomenat loch de La Garriga, car hi anà a passar temporada com a malalt. En l'altar major de l'església de la Doma, qu'era la primitiva Parroquia, hi havia, o encara hi ha, un retaule ab les senyals d'Aragó y s'atribuhia a una ofrena del nostre Rey, qui potser la feu en agraïment de la milloria a que aludeix en la següent carta:

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,245, f. 78.

«Lo Rey.

Mossen Ramon: Vostra letra havem recbuda e entesa la creença que de vostra part nos ha splicada Pere de sant, vostre scuder, vos responem que nos, mercè de nostre senyor, nos trobam mol bé ab los banys, e jassia que no siam del tot quitis de la febre de la quartana, pero stam ne molt mills que no feyem, e som ben guarits de alguns accidents que haviem en nostra persona. Perqueus pregam que no us mogats per venir a nos, car creem que no serie sens vostre treball e hauriem desplaer si us en seguia algun sinistre. Dada en lo loch de la Garriga, sots nostre segell secret, a xiiij dies de Maig del any M.CCCC.—
Rex Martinus.

Dirigitur Domino de Sant.»¹

***

Entre los metges notables en lo regnat de Martí l'Humà, pot citarse com a cap de brot Mestre Pere Soler, probablement valencià; era metge del Rey, de la Reyna, del Primogènit lo Rey de Sicília y del Rey de Castella, qui, malaltic de naxença, fou visitat per Mestre Soler en 1399, y després sollicitat de bell nou per Enrich III a son oncle Don Martí; a prechs y ab permis d'aquest hi retornà, romanent mig any en la Cort castellana.

Trobantse lo Rey Martí a Marsella procedent de Sicília, envià a cercar a Mestre Pere a corre-

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,243, f. 99 g.

cuyta, car lo viatge havia sigut accidentat y a bordo hi tenien molts malalts y cap metge.

La comtessa d'Urgell, quan «l'accident de febre e de vomit» del comte, demana al Rey que li trameti Mestre Soler, emperò com lo dit Mestre per sa *antiquitat* no podia fer marxar forçades, el Rey Martí respòn a la seva cosina enviantli Mestre Domingo Ros, també metge de la Casa reyal aragonesa.

«Lo Rey.

Maestre Pere: com nos haiam hauda una cessió de febre terçana, e de present ne comencem haver altre, manam vos eus pregam que, lexats tots afers con pus cuytadament porets, vingats a nos, car nos havem manat an Berenguer marti queus faça acorriment de doents florins. Dada en Çaragoça, sots nostre segell secret, a xxij dies de juliol del any M.CCCXCVIII. E nous maravellets sino la havem signada de nostra [mà] car en lo fehiment nos tenia la accessió. Dada axi com dessus.

Al feel metge de casa nostra Pere Soler.»¹

Lo mateix escriu al metge Mestre Pere Torrelles.

«Lo Rey.

Molt som maravellets car tardats tant vostra avenguda; Perqueus pregam e manam que, encontinent seus lagui alcu, partiscats e vingats a

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,242, f. 16 g.

nos ala mayor cuyta que porets, car la nau ab que devets anar fem aturar per vos, a gran carrech e messió nostra. Dada en Barchinona, sots nostre segell secret, a xix dies dagost del any M.CCCC. — *Rex Martinus*.

*Dirigitur Petro Solerij in Monasterio Beate Marie Montserrati.*¹

«Lo Rey.

Maestre Pere: vostra letra havem reebuda e responem vos que havem haut e havem plaer gran, car nos havets fet saber lo bo e gran millorament del accident de nostra molt cara muller la Reyna. Pregants vos e manants vos, que la tingats aprop e ensa cura vetlets diligentment e be, axí com havets acostumat e de vos plenament confiam. Dada en lo loch deles Coves, sots nostre segell secret, a xvij dies de febrer del any M.CCCCII. — *Rex Martinus*.

*Dirigitur Magistro Petro Solerij.*²

«Lo Rey.

Maestre Pere: Com nos per gran necessitat de nostra persona vos haiam molt necessari, pregam e manam vos que, en continent vista la present, vingats anos tots afers per arduus que sien apart posats. E axò per res no mudets ne dilataets. Certificantvos que los jurats de Valencia, per nostre servir, han pres carrech de fer vos aquell acorriment que haurets necessari per vostra vinguda. Dada en Barchinona, sots nostre

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2.243, f. 110.

² Arx. Cor. Aragó: r. 2.244, f. 127.

segell secret, a xxv dies de febrer del any M.CCCC.VIIJ. — *Rex Martinus*.

*Dirigitur Maestre Pere Soler.*¹

«La Reyna.

Maestre Pere: Sabent quen haurets plaer, vos notificam ab la present que nos, per gracia de Deu, som be guarida del accident que havem haut, segons sabet. He despuys que vos partis de nos, havem hauda alguna dolor de cap quens haia agreujada, sino en tan pocha quantitat que no es en compte algu. Pregant vos, tan afectuosament con podem, que per conservació dela sanitat e bon stament de nostra persona, con haiam en vos afecció e speranza singular, vullats venir anos al temps quens prometes, sens algun altre intervall e dilació de temps, car plaer e servey nos en farets fort agradables, que molt vos grahirem. Dada en Barchinona, sots nostre segell secret, a xxvij dies de janer del any MCCCCV. — La Reyna.

*Dirigitur Magistro P. Soler.*²

«Lo Rey.

Maestre Pere: Com nos vos haiam aci molt necessari per trameteus ensems ab mestre Bernat oriol a nostre molt car nebot lo Rey de Castella, qui es posat en gran necessitat de sa persona, Pregam vos, ens manam de certa sciencia que, encontinent vista la present, vingats aci a nos, tota dilació remoguda. E en açò no mudets

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2.184, f. 30.

² Arx. Cor. Aragó: r. 2.352, f. 65.

res, com alcuna excusa en aquest cas nous admetessem. Dada en Çaragoça, sots nostre segell secret, a xxiiij dies de Març del any M.CCC.XCVIIIJ. — *Rex Martinus.*

*Dirigitur Magistro Petro Solerij fisico.*¹

«Lo Rey.

Mestre Pere: vostra letra havem reebuda. E aquella entesa, vos responem que havem haut e havem sobirà plaer del mellorament e guariment del Rey de Castella, molt car e molt amat nebot nostre. Nos li scrivim per nostra letra que stiga a regiment vostre e dels altres metges e jaquesca lo treballar e cavalcar que fa, e totes altres coses qui sien dampnoses ason accident, e axi creem que ho farà. Pero si cas era que nou faces, fets nos ho saber, per manera que li puxam scriure. E vos entenets e velats en sanitat e guariment de sa persona, axi com fariets dela nostra. Car de res a ades mes nons poriets servir e complaure. Nos scrivim a nostre molt car nebot linfant don Ferrando per nostra letra queus trametem: enviats lali hon que sia e scrivits nos con pus sovent porets del stament e esser del dit Rey. Dada en Çaragoça, sots nostre segell secret, a xxviiij dies Dagost del any M.CCCXCVIIIJ. — *Rex Martinus.*

*Dirigitur Magistro P. Soler.*²

«Lo Rey Daragó.

Maestre Pere: Cobeiants molt saber bones

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,240, f. 194 g.

² Arx. Cor. Aragó: 2,242, f. 169 g.

novelles del bon stament e sanitat de nostre molt car nebot lo Rey de Castella, Manam vos que continuament nosen certifiquets, car gran plaer no sen farets. E com nos, en favor del amat nostre en Garcia Perez bezeora, cavaller dela banda e natural daquex Regne de Castella, scriscam al dit Rey per nostres letres, delas quals vos enviam trallat dins la present, haiam aquest fet molt acor, dehim e manam vos, axi matex, que de part nostra presentets les dites letres al dit Rey, nostre molt car nebot, e als altres als quals nescrivim, Entalmanera, que ço que demanam en favor del dit Mossen Garcia Perez bezeora, haia degut acabament e conclusió. E serà cosa dela qual nos farets plaer e servey, los quals haurem molt per agradables. Dada en Çaragoça, sots nostre segell secret, a xxx de Noembre del any dela Nativitat de nostre senyor Mil CCCXCVIIIJ. — *Rex Martinus.*

*Dirigitur Magistro Petro Solerij Medico domini Regis.*¹

En 1403 y 1405 retorna a Castella per a cuydar també la malaltia del Rey Don Enrich.

«Lo Rey.

Maestre Pere: sapiats que havem reebudes letres de nostre molt car nebot lo Rey de Castella, ab les quals nos prega que com per necessitat de sa persona ell vos hage necessari e façam ab vos per manera quey anets a ell, perqueus manam

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,169, f. 88 g.

e pregam que vingats açi a nos encontinent per parlar ab nos del dit fet, Dada en lo loch Daltura, sots nostre segell secret, a xiiij dies de Juny del any MCCCCIII. — *Rex Martinus*.

Dirigitur Al feel metge de casa nostra mestre Pere soler.¹

«Lo Rey.

Mestre Pere: Nos havem rehebudes letres de nostre molt car nebot lo Rey de Castella, per un porter quens ha tramès, e prégans lo dit Rey, axi afectuosament com pot, que si james lo devem complaure en cosa al mon, li trametam vos, eus donem licencia que puxats aturar en son servey per necessitat de sa persona, tansolament .vj. meses. E nos veents la sua gran necessitat e que no podem axi com no devem rahonablement denegar al dit Rey, res que torn en salut de sa persona, axi com aquell que tenim en compte de fill, Responemli quens plau donar a vos aquesta licencia, emprò, que dins lo dit temps puxats esser retornat. Perque nos havem delliberat escriureusen, confiats que per complacencia nostra e per la salut del dit Rey, lo qual amam fort, hi darets loch. E axi pregam vos afectuosament, que posats a part tots altres afers, per arduus y urgents que sien, vos disposes anar de continent al dit Rey nostre nebot. E en açò no posets altra scusació. Jassie vostra persona no hic sie per ventura ben disposta com seria necessari e nos e ell hauriem

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,246, f. 51.

mester e porets caminar a vostres plassents e petites jornades. E après que serets stat ab lo dit Rey per lo dit temps, o per aventura abans, porets li ordonar aquell regiment ques pertanyerà e porets axi matex aconsellar li, pus a vos no es possible de aturar continuament en son servey, que haia un altre Metge daquest Regne, aquell que a vos serà benvist, lo qual porets vos instruir e informar a ple de la malaltia del dit Rey, el porà ben servir axi com havets aconsellat a nos, e vos lavors poreu vosen retornar a vostre plaer. Dada en Barchinona, sots nostre segell secret, a .vj. dias de Maig del any M.CCCC.V. — *Rex Martinus*.¹

«Lo Rey.

Reyna molt cara muller: Jatsie per altres letres vos haïam escrit notificants vos nostra venguda en aqueixa Ciutat de Massella E com enteniam de continent partir ab lo primer bon temps que haguessem, continuants nostre camí en aqueixa Ciutat de Barchinona. Emperò après lo sant pare nos ha tramesos sos Ambaxadors Pregants nos que nos, per profit de la Esgleya, dejam pujar en Avinyó per veurens ab la sua sanctetat E havemli respost quens plau E com per ocasió del mal temps que han haud les nostres Galeres ni haie molts malalts dels quals alguns ni van degotant, com vuy data de la present haie retut l'esperit a Deu Mossen Ramon de palau, part altres molts quen hi ha malalts E siam venguts sense

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,177, f. 100 g.

metge alcun, com mestre Pere garcia hajam jaquit en Sicilia a nostre car fill e vostre lo Rey, Pregam vos Reyna molt cara muller, que de continent vista la present, per mar o per terra, per on sia abans, nos trametats Mestre Pere soler, si es aquí, o sino alcun altre dels pus suficients, segons a vos serà ben vist. E açò per res no mudets o allonguets com sie gran perill en la triga; part açò, vos pregam que digats a Mossen Pere de giralt que de continent vinga a nos per lo fet de roma, segons que nos per altres letres li ho notificam. Dada en lo port de Massella, sots nostre segell secret, a xxij de Març del any de la nativitat de nostre senyor M.CCCXCVII—*Rex Martinus.*¹

«Lo Rey.

Comtessa molt cara sor: Per una letra de nostra cara cosina la Comtessa Durgell, havem sabut l'accident de nostre car nebot e marit vostre lo Comte Durgell, de que havem haut fort gran desplaer. E per aquesta rahó trametem aquí Maestre Pere soler, Jassia nos lo haguessem fort necessari per servey de nostra persona, en lo qual segons que havem entès, lo dit Comte ha gran sperança. E pertal com lo dit maestre Pere no porà anar tant cuytadament per lo camí com seria necessari, trametem aquí Maestre Domingo ros, phisic de casa nostra, qui espatxadament irà aquí, e suplirà entretant la absència del dit Maestre Pere. Pregantvos afectuosament molt cara sor, quel dit car

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2, 238, f. 9.

nebot nostre e marit vostre tengats ben aprop, el façats estar en bon regiment, E quens scrivats con pus soven porets de vostra salut e de la sua convalecencia e bon estament. Dada en Barchinona, sots nostre segell secret, a xxij de Juny del Any M.CCCC.VIII. — *Rex Martinus.*

A nostra molt cara sor la Comtessa Durgell.¹

Durant un dels viatges que Mestre Pere Soler feu a la Cort de Castella, arribaren a Barcelona els dos fills naturals del Rey de Sicilia, néts del nostre Rey Martí, y aquest confià la salut dels infants, en ausència del seu metge predilecte, a Mestre Antoni Ricart y a Mestre Francesch de Granollachs.

«Lo Rey.

Maestre Anthoni: ja sabets com en casa den francesch de casa saga, mercader daquexa Ciutat, ha .ij. infants fills de nostre molt car primogenit lo Rey de Sicilia, los quals lo dit francesch ha amenats ara novellament del dit Regne, perque com nos vullam esser provehit als dits infants en totes coses a ells necessaries, pregam vos, tan afectuosament com podem, que en les hores queus parra visitets aquells e lurs dides e se trobaçets per cors de medicina, que haien mester algunes coses, aquelles digats a llurs servidors o nodriços per los quals lus seran ministrades. Car plaer e servey nosen farets lo qual en son cars e loch no passarà sens condigna retribució. Dada en Va-

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2, 184, f. 83.

lencia, sots nostre segell secret, a xxvj dies de Setembre del any MCCCIII. — *Rex Martinus*.

Al feel metge de casa nostra maestre Anthoni ricart.

Item al feel metge de casa nostra maestre francesch de granollachs Cancellor del Studi de medicina dela Ciutat de Barchinona.¹

Aquests dos, junt ab Mestre Bernat Oriol, metge qui fou del Rey Johan I, Mestre Guillem Çagarriga, metge cirurgià, Mestre Pere Torrelles y Mestre Domingo Ros, compartiren ab Mestre Soler la confiança del Rey Martí, emperò conservant Mestre Soler la primacia.

«Lo Rey.

Maestre Bernat: Reduint vos a memoria la promissió quens faes daquests jorns quan partis de nos, ço es, que tornariets tantost com haguessets nostra letra, E atenents que per vostra ausencia, pus a nostre servey vos havem apellat e elet, se porien seguir ço que deus no vulla, en nostra persona o dela Reyna o a nostres curials e seus, greus inconvenients e sinistres irreparables. Pregam vos, volem eus manam que, lexats tots altres afers e tota excepció e dilació remoguda, vingats encontinent, car nos vos prometem segons vos havem ja dit, que tindrem vos e vostra muller, la qual volem menets ab vos mateix o la façats prestament venir, en aquell estament e sots

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,245, f. 184.

aquella pensió en queus tenie lo Rey en Johan, nostre frare que deus hage. E açò tantost con hic siats vos farem posar sens falla en tals termens quen serets be content. Dada en çaragoça, sots nostre segell secret, a .iij. dies de Janer del any MCCCXCVIII — *Rex Martinus*.

*Dirigitur magistro Bernardo Oriol.*¹

«Lo Rey.

Maestre Guillem: Com nos vos haiam fort necessari per algun accident de nostra persona, Manam vos que encontinent vista la present vingats a nos tota dilació remoguda. E nos, deu volent, après que serets açi haurem tal esguard devers vos, queus entendrets rahonablement per content. E en açò no posets dupte algú. Dada en burjaçot, sots nostre segell secret, a xxv. de Juny del any MCCCCI. — *Rex Martinus*.

*Dirigitur Magistro Guillermo çà garriga medico cirurgiano Domini Regis.*²

«Lo Rey.

Maestre Pere: per lo Governador Daragó nos es estat dit que vos no podets ara venir per passar vosen ab nostra molt cara filla la Reyna de Sicilia, ans demanats que per tot lo mes doctubre primervinent vos fos prorogada vostra anada. E com nos vos haiam licenciat de romanir fins al xx dia del dit mes, Manam vos expressament que en lo dit terme siats ab nos sens falla on que siam e farem vos raonablement contentar. E

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,239, f. 108 g.

² Arx. Cor. Aragó: r. 2,241, f. 136 g.

puyts irets vosen a Barchinona, de manera que ab lo primer navili que ladonchs partirà, vos en puxats passar esser e estar en servir de nostre molt car primogenit lo Rey de Sicilia e de nostre molt cara filla la Reyna sa muller. Dada en Valencia, sots nostre segell secret, a xij dies de setembre del any M.CCCCII. — *Rex Martinus.*

*Dirigitur Petro Torrelles magistro in medicina.*¹

«Lo Rey.

Mestre Domingo: pertal con som en gran desig de saber la sanitat e bon stament de nostra molt cara muller la Reyna, e de nostres nets don Frederich e dona yolant, Manam vos que continuament nosen certifiquets per vostres letres. E enaçò no haia falla, sins desigats servir e complaure. Dada en Valencia, sots nostre segell secret, a iiij dies de Juny del any M.CCCC.VI. — *Rex Martinus.*

*Dirigitur Domingo Ros fisico de domo domini Regis.*²

«Lo Rey.

Mestre Domingo: com lo feel barber nostre Maestre Bernat Falcó, de licencia e voler nostre, sen vage aqui per necessitat de sa persona, Pregam e manam vos que en tot ço e quant lo dit Maestre Bernat vos haura mester per son accident, laiats specialment recomanat, car plaer e

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,245, f. 33.

² Arx. Cor. Aragó: r. 2,248, f. 231.

servir nos en farets que molt vos gahirem. Dada en Valencia, sots nostre segell secret, a xiiij dies de Setembre del any M.CCCC.sis. — *Rex Martinus.*

*Dirigitur Magistro Dominico ros.*¹

«Lo Rey.

Mossen Pere: apres que hir divendres partis, reebem un capellà de nostra cara cosina la comtessa durgell, per lo qual nos fahia saber com nostre car nebot lo comte son fill era fort malalt, perquens suplicava li deguessem enviar maestre Pere Soler e maestre Domingo Ros, lo qual vos demanats, e de fet loy havem tramés cuytadament, car lo dit mestre Pere no es pogut partir. Notificam vos ho, pertal que veiats la causa per la qual nous havem pogut trametre lo dit maestre Domingo. Dada en barchinona, sots nostre segell secret, a xxij dies de Juny del any MCCCCVIII. — *Rex Martinus.*²

No porta adressa.

També sobressortiren M. G. de Miralles, M. Anthoni Ricart, M. Pere Coll, M. Gabriel Quintana, M. Thomas Marquet, tots ells Lectors del Estudi de Medicina, junts ab M. Francesch de Granollachs, a qui lo Rey distingia ab la sua predilecció com ho demostrà ab l'interès que tingué en que fos Cancellier del Estudi y com a tal lo respectessin mestres y dexebles: el Rey, agrahit de sos serveys y com a penyora

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,180, f. 80.

² Arx. Cor. Aragó: r. 2,231, f. 91.

d'afecte, ab motiu del casament de la sua filla Angelina, li regalà quatre cents florins d'or d'Aragó.¹

En Joan Foxà fou també metge del Rey Martí y devia ésser ademés molt entès en fets d'astro-nomia, car lo Rey li escriu donantli mercès per los judicis que li ha tramès, referents als eclipsis de lluna y al ensemps li demana lo judici d'entrament del any primer vinent y los eclipsis de la lluna tro en cinquanta anys.²

Ab tot y la confiança que tenia lo Rey Martí en sos físichs, especialment en Mestre Pere Soler, pel qui sentia verdadera veneració y al qui recomanava ab eficacia, de tant en tant com a bon malalt crònic se feya visitar per metges:

«Lo Rey.

Prohomens: Nos, per altres letres nostres, manam a mestre Lucià e a mestre honorat de bona fe, físichs daquexa vila, que de continent venguen anos quils havem fort necessaris. Perqueus pregam afectuosament, eus manam, que per millor expedició dels dessusdits, lus bestragats alguna suficient cosa per la missió de lur venguda, cor pus ells sien ací anos, los farem raonablement contentar. E plau nos que ço quels bestragats vos retingats del donatiu quens devets fer per nostra benaventurada coronació. Dada en Caragoça, sots nostre segell secret, a xv dies de

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,180, f. 7.

² Arx. Cor. Aragó: r. 2,247, f. 44.

Març del any M.CCCXCVIIIJ. — *Rex Martinus.*

*Dirigitur consilibus perpinani.*¹

També consultà sos mals ab un metge estranger, qui, al dirigir-se a la Cort, fou detingut per un tal Diago de Barrasa, qui devia fruhir de certa independència en sos dominis, car lo Rey se li dirigeix ab més suavitat de l'acostumada ab los vassalls que incorren en la sua ira y indignació.

«Lo Rey Daragó.

Diago. Entès havem que havets preses e aturats en vostre poder, ab tots lurs bens que ab si portaven, Maestre Jacme Dalamanya, Doctor en Arts e en Medicina, e Barthomeu de Lucha, companyó seu, habitant en la ciutat de Barchinona, los quals venien a nostre servey e per salut de nostra persona. De la qual cosa nos som molt meravellats, car nos crehiem fermament que los qui venien a nostre servey e son habitants en vostra senyoria, en cas quels encontrassets, no embargariets ans los conduhieriets, els endresseriets en lur venguda, perque us pregam molt affectuosament, que si a nos james cobejats servir e complaurer, deliurets encontinent los dits Maestre Jacme e Barthomeu de Lucha ab totes lurs robes e bens, sens altre contrast e guardats vos que daquivant semblants obres no façats de servidors nostres, ni de nostres vassalls, car gran e asse-

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,352, f. 33.

nyalat desservey nos en fariets ens hi covendria provehir segons que en semblant cas es acostumat. Dada en lo loch daltura, sots nostre segell secret, a ij de Setembre del any de la natiuitat de nostre senyor MCCCCI. — *Rex Martinus.*

*Dirigitur Diago de Barrasa.*¹

***

Talment com si la brancada esponerosa d'aquell arbre de Ciència qui fou l'Arnau de Vilanova, hagués xuclada ademés de tota la sava que li pertanyia, la de sos immediats confreres successors, la Literatura mèdica catalana nascuda en temps del Rey Martí fou mesquineta y pobra, car prescindint de qualques receptaris que passaven del un al altre, corregits, millorats o pitjorats, l'obra princeps que's troba en la Biblioteca del Escorial (0-11-16), no es original sinó que està inspirada en les lectures de Pere Sillemont, professor a Bolonia: me referesch a l'*Antidotarium seu practica medicina* d'En Guillem Aventurer. Raymond de Sebonde, si bé era metge, escrigué de Teologia, lo que li valgué ésser posat al Index.

Malgrat aquesta pobresa d'obres, hi ha documents de l'època del Rey Martí, dos d'escrius y l'altre bastit, que, junt ab alguns dels ja esmentats, demostren palesament el bon sentit y el clar criteri que informaven els actes professionals

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2, 175, f. 29 g.

d'aquella generació mèdica. Lo primer, es la pragmàtica dirigida a les autoritats de Gerona ordenant l'expulsió dels lenons qui, fugitius de València, Saragossa y Barcelona, s'havien refugiat en aquella ciutat *velut ultimum refugium facto confugiunt agmine vite eorum fedum et solitum opprobium exercentes bonos et graves eorum damnatis actibus infestantes alios vero ad putrefactionis contagium ex eorum coherencia atrahentes.*¹ Aquest document pot dexar entreveure l'existència d'una malaltia, l'origen americà de la qual ha sigut defensat per molts escriptors.

El segon document escrit es la lletra que havem senyalada anteriorment y que mereix ésser copiada per complet:

«Lo Rey Daragó.

Rey molt car primogènit: En aquest instant vos havem scrit ab altra letra de nostra salut largament e del fet del stol e soccors queus devem trametre en quin stament es e dalcunes altres coses de queus pregam, tocants vostra persona. Perque apresent als nous scrivim, sino queus pregam axi afectuosament com podem, que per conservació dela salut de vostra persona e preservació de malalties, totes les aygues que beurets sien ben cuytes e apres refredades; E que usets de les pilloles queus trametem dins una capsas, prenent daquelles en les jornades e forma

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2, 211, f. 132.

queus fa saber lo feel metge nostre Maestre Pere Soler, perque axi es necessari per lo destremprat temps que acostuma fer aquí. Rey molt car primogenit, novellament havem rebut alcunes lettres vostres e specialment una dada en Caller a xxi. de deembre prop passat, de que havem haut fort gran plaer e specialment del bon stament que havem sabut de vostra persona e deles noves quens havets fet saber. Pregants vos ab gran afecció que sovin nos en vullats ab vostres lettres alegrar. Rey molt car primogenit al fet de les naus e fustes que iran en levant quens havets pregat que les façam passar per Caller, per tal que sapiats sovin noves de nos, vos responem que nos ho farem sens tota falla axicom vos nos havets escrit e ja de fet ho havem començat e manat. E sia lo sant esperit, Rey molt car primogenit, vostra continua protecció. Dada en barchinona, sots nostre segell secret, a xxiiij dies de janer del any M.CCCCVIIIJ. — *Rex Martinus.*¹

El document bastit es la fàbrica del Hospital de la Santa Creu, eloqüent testimoni d'aquella civilització, tan útil ara com llavors, malgrat les cinch centuries transcorregudes y l'immens, immensísim augment de densitat de població. Com va ferse l'actual Hospital de la Santa Creu, a excepció de qualques anexes bastits posteriorment?

Per a major utilitat de la cosa pública y provehir millor el sosteniment dels malalts y cele-

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,252, f. 30 g.

grins, lo Consell de Cent Jurats acordà, lo dia primer de febrer del any 1401, estudiar la manera de reunir en un sol els diversos Hospitals existents en la Ciutat, y a aquest objecte foren designats els Consellers qui, junt ab los prohombres que s'elegirien, devien tractarho ab lo senyor Bisbe y Capítol.

El 15 de març se reuniren en lo Trentenari els Consellers Ramon Savall, Ferrer de Marimon, Anthoni Bussot, Miquel Roure y Lluís de Gualbes, els prohombres elegits y altres, en presencia del notari públich y escrivà En Bonanat Gil y els testimonis. Y en la cambra major del Palau episcopal, convocats a sò de campana, també s'hi reuniren el senyor Bisbe y els Capitolars Guillem de Fonts degà, Dr. Francesch Castanyer ardiaca del Vallès, Bartomeu Gomir sagristà, Anton de Fornells, Bernat de Tous, Berenguer de Matamala, Guillem Vallès, Francesch Pineda, Jacme de Rodomyà, Pere Folquer, Ferrer de Pujol, Guillem Carbonell y Miquel Tormo, davant el mateix notari y testimonis. Abdós aplechs discutiren la millor manera y forma d'unir y reduhir en un sol Hospital de pobres malalts, l'Hospital d'En Vilar o de la Ciutat, el d'En Marcús, sots l'administració y regiment dels Consellers y Consell de la Ciutat, y l'Hospital anomenat del Canonge Colom y el d'En Vilar, qu'estaven sots l'administració y regiment del senyor Bisbe y Capítol.

L'acort fou construir un Hospital nomenat Hospital o Casa de la Santa Creu, en el lloch

y patis circumvehins hont hi havia la Casa dels Malalts d'En Colom, situada en lo rabal de la ciutat. En aquest Hospital, o Casa de la Santa Creu, s'hi aplegaríen tots els malalts dels Hospitals esmentats; l'administració y regiment havia d'estar a càrrech del Capítol y Consell, y al novell Hospital deuria pertànyer tot lo dels altres, hospicis, edificis, camps, vinyes, horts y possessions, censals, rèdits, etc.

El 27 de juny, congregats tots en la cambra petita del Palau del senyor Bisbe, hont aquest estava obligat a romandre per sofrir un atac de podagra, els representants del Capítol feren avinent que, per oblit, havien comesa l'omissió d'incloure en l'unió dels esmentats Hospitals el de Santa Margarida o Casa dels Masells, situat en lo rabal de Barcelona, y l'administració y regiment del qual portaven lo senyor Bisbe y Capítol; també hi aportava hospici, edifici, mobles, immobles, rèdits, etc. Y el dia 23 de juliol, el Venerable Bartomeu Ros, Prior del Monastir de Santa Eularia del Camp, de l'Ordre de Sant Agustí, y la Comunitat representada pels Canonges Francesch de Magarola hospitaler, Ramon Serra sagristà, Guillem Lobet infermer, Joan Basora y Joan Roig, en presencia del notari Joan Jorro en substitució d'En Bonanat Gil, y aplegats en l'iglesia del Monastir, acordaren que l'Hospital nomenat de Santa Eularia, construït extramurs de Barcelona, no lluny del Portal Nou, y qu'ells administraven y governaven, entrés a formar

part, junt ab sos béns mobles y immobles, del nou Hospital general appellat de la Santa Creu. L'unió del Hospital de Santa Eularia al de la Santa Creu fou decretada pel Bisbe, trobantse en la Torre d'En Ribes, situada fora lo Portal dels Orbs.

A instància y petició del Bisbe, Capítol, Consellers y Consell, l'acta d'unió, aneixió y incorporació, firmada en la Sala de Trenta, fou confirmada per Benet XIII, ab butlla datada a Avinyó lo dia 9 de setembre de 1401, any set de son Pontificat.¹

Ademés de llurs respectius privilegis d'ordre espiritual y terrenal, que aportaren al Hospital general els sis que'l composaven, també hi entraren les concessions fetes per Pere terç en 20 de janer de 1376, fent quitis, lliures y immunes de tot exèrcit, host y cavalcada reyal y vehinal y altre qualsevol, els dos administradors, que per los Consellers y Prohoms de la Ciutat de Barcelona serien elegits, del nou Hospital de la dita Ciutat (d'En Vilar), un metge, un cirurgià y vuyt aceptadors del dit Hospital, sinó es qu'exissin personalment lo Rey o son Primogènit a campanya, en quals casos no quedaven eximits.²

També lo mateix Rey concedia des de Muntçó, a 16 de novembre de 1383, al Hospital d'En

¹ Arx. Mun. Bar.: *Letres apostòliques del St. Pare papa Benet, de confirmació de l'unió dels Hospitals al Hospital de la Santa Creu de Barchinona.*

² Arx. Mun. Bar.: *Llibre Priv.*, f. 5.

Marcús y a sos administradors presents y esdevinadors, perpètuament, que lo Veguer y Sotsveguer y Batlle de Barcelona o altres qualsevols oficials reyal, encara que fossin de son Primogènit y de sa Reyal familia, no s'atrevisin pendre ni fer pendre o deturar, encara que fos a obs de la Reyal casa y de sos oficials, domèstichs y per qualsevol necessitat o causa, los matxos, mules y rocins, o altres animals fins al nombre de quatre, los quals, dits administradors podien tenir per afers del dit Hospital; y que per rahó de dits animals may no's pagués dret de barra tant a Barcelona com fóra d'ella, ans bé, los dits quatre animals fossin exempts de qualsevol servitut reyal y de prestació de barra, sots pena de 200 morabans d'or en que incorreria lo qui contrafaria la dita Reyal gracia.¹

La primera pedra fou posada lo dia 17 d'abril del any 1401, abans de l'inclusió dels de Santa Margarida y Santa Eularia; celebrà lo Bisbe Johan Armengol, assistintli lo Rey Martí, sa muller Dona Maria, el Rey de Sicilia representat per Don Jaume de Prades, y els Consellers de la Ciutat, posant los tres Reys sengles pedres, y una quarta el Bisbe y Consellers en representació de Barcelona.

El dia 28 de juliol, el Rey ordena y mana al seu Conseller y Tresorer entregui al Hospital de la Santa Creu de Barcelona deu mil sous barcelo-

¹ Arx. Mun. Bar.: *Llibre Priv.*, f. 37.

nesos.¹ Y una setmana després escriu aquesta lletra:

«Lo Rey. Batle. — Recordeus que nos estants aci en Barchinona donam graciosament al Espital novellament començat en la dita ciutat, tota la pedra y seble nostre que es devant la daraçana, la qual havia aparellada per lo palau que haviem proposat fer, proper la dita daraçana. Per queus manam que tota la dita pedra y seble lexets pendra tota hora ques volran, als administradors del dit Espital o a altre qualsevol en nom de aquell, no contrastants qualsevol donacions o assignacions, si per ventura alcunes ne haviem fetes a qualsevol persones, com aquelles si alcunes son, haiam fetes no recordants nos de la donació demunt dita. Dada en lo loch Daltura, sots nostre segell secret, a V dies dagost del any MCCCCI. — *Rex Martinus.*

Dirigitur Johannis Cabastida baiulo Barchinone.»²

Heus-aquí com els carreus qu'estaven de molts anys preparats per a bastir un Palau a la Reyallesa, Poder terrenal, efímer y transitori, serviren per ajudar la construcció d'un monument a l'augusta Caritat, Virtut excelsa, sublim y perdurable.

Ab tot y la finalitat benèfica de l'obra, la fàbrica del Hospital de la Santa Creu no pogué ferse ab completa tranquil·litat des de son comen-

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,175, f. 20 g.

² Arx. Cor. Aragó: r. 2,175, f. 20 g.

çament a son acabament. Molts mestres de cases se negaren a treballarhi, y el Rey, advertit, se vegé obligat a donar ordres severes per a que la feyna no quedés retrassada:

«Lo Rey.

Mossen Ramon: ' Entès havem, per suplicació feta a nos per los prior e enfermer del Spital de Santa Creu daquexa Ciutat de Barchinona, que alguns e encara molts Maestres de cases dela dita Ciutat no volen anar a obrar en lo dit Spital, jatsie per los dits prior e enfermer los sia ofert lurs jornals. E com la obra comuna, axi com es del dit Spital del qual tant benefici se segueix a la cosa pública, deja esser permesa ala privada e particular, Dehim e manam vos expressament, que tots els Maestres de cases que seran necessaris ala obra del dit Spital e los dits prior e Enfermer vos nomenaran, puy nos no hiam aquells necessaris ala nostra obra daci, axi per imposicions de penes com en altra manera segons avos ben vist serà, forçets anar obrar en lo dit Spital los dits Maestres, emprò pagats de lurs ordinaris jornals complidament. E a açò per res no mudets con nos, axi de certa sciencia, vullam esser fet. Dada en Valldaura, sots nostre segell secret, a xxiiij dies de setembre del any MCCCIIIJ. — *Rex Martinus.*'²

Totjust acabat l'Hospital, començà a rebre almoynes y dexes; y per més que faci estranyesa,

¹ Ramón de Blanes, agutzir del senyor Rey?

² Arx. Cor. Aragó; r. 2, 179, f. 48.

un bon senyor li llegà una esclava, acte que si ara al llegirlo ens repugna, en aquell temps no tenia res de particular, car ja se sab que'ls esclaus o catus eren béns mobles.'

«Lo Rey.

Micer Bernat: Nostra intenció es estada tota hora, axi com es de present, que la causa o qüestió ques mena en nostra Audiencia per rahó duna Esclava quen Phelip de ferrera donà a cert temps e en certa manera, segons se diu, al Spital de Sta Creu de aquexa Ciutat, fos per vos, segons ques pertany, e no per altre, per justicia terminada. Perqueus manam expressament que en la dita causa façats justicia prestament e spatxada, totes malicies e dilacions frivoles a part posades.

«Lo Rey Daragó.

Reyna molt cara muller: Per altres lletres les quals vos trametem per Mossen Bernat dez puig, vos scrivim de nostra mà significants vos nostre estament e axi mateix nostra partença; de present vos trametem, Reyna molt cara muller, per en Gabriel gombau de la nostra capella, qui part ab la nau que patroneja Nandreu ponç, dos cofres grans e una caxa stibats de diverses robes nostres y dos cofres en los quals ha iiij. draps de ras nostres e xvj. esclaus e esclaves entre grans e pochos. Pregants vos que, a aquells ab totes les dites coses, façats donar bon recapte. E fets fer compliment al dit Andreu ponç, per rahó del nòit dels dits cofres e costala de .x. florins e de iij. florins per testa de cascun esclau, del jorn ques reculliren en la nau, tro a aquell que exiran aquí en terra. E quart vos, eus tingue en sa guarda l'esperit sant. Dada en Mecina, sots nostre segell secret, a ij. de Deembre del any dela nativitat de nostre senyor M.CCC.XCVI. — *Rex Martinus.* (Arx. Cor. Aragó: r. 2, 238, f. 5.)

«Lo Rey.

Abadessa: segons que havem entès, la Religiosa e amada nostra sor Alvira malera, monja del Monastir de Pedralbes, ea

Dada en Valldaura, sots nostre segell secret, a iij. dies de Setembre del any Mil CCCC.V. —
Rex Martinus.

*Dirigitur Bernardo Michelis.*¹

fort antiga e mal sana e fretura fort de alcuna persona qui la tenga be aprop e la servesqua en la sua malaltia e necessitats: perqueus pregam afectuosament que, atesa la sua antiguitat e indisposició de ça persona, permetats e donets licència a aquella, que de ça vida puixa tenir una cativa per ason servey. E faretz nosen fort gran plaer. Dada en barchinona, sots nostre segell secret, a xxvij dies de Març del any M.CCCC.VI. — *Rex Martinus.*

Dirigitur Abbatisse Monasterii sancte marie de peirisalbis.»
(Arx. Cor. Aragó: r. 1,782, f. 37 g.)

¹ Arx. Cor. Aragó: r. 2,179, f. 223.

El Rey Martí, recordant lo que feu per l'avenç de la Medicina Catalana, podia ab justícia repetir aquelles paraules horacianes que, segles després, eren l'exergue de Pere Virgili en l'amfiteatre de la vella Facultat de Barcelona, y que jo tantes vegades havia llegides, quan totjust lo borriçoll començava a ombrejar lo meu llavi: *Non omnis moriar: multaue pars mei vitabit Libitinam:* «No tot morirà en mi: la millor part del meu ésser romandrà vivint fora la tomba».

ELENCH DE PARAULES

QUE JA NO S'USEN NI EN EL CATALÀ VULGAR
NI EN EL CATALÀ BRUDIT

<i>accessió</i>	augment de febre
<i>aloandora</i>	camisa
<i>altar</i>	agradar
<i>bascar</i>	ansiar
<i>betzar</i>	concreció animal empedre- hida
<i>beuna</i>	vi d'Aragó
<i>brull</i>	mató
<i>calabresch</i>	vi de Calabria
<i>coldos</i>	colzes (mida)
<i>forns de oolre</i>	festes de precepte
<i>còrcech</i>	vi de Còrcega
<i>dessuspitar</i>	peritar
<i>dístressiat</i>	indisposat
<i>cair de cambra</i>	anar de...
<i>gort</i>	rústech
<i>janglar</i>	bromejar
<i>laguiar</i>	retardar
<i>pernuociar</i>	extremunciar
<i>saipassa</i>	l'aygua salada del saipasser
<i>seble</i>	sorra

COMIAT

Ara, agombolat y presentable, vés, llibre meu, y ofereix generós les teves planes a quí t vulga llegir.

Sies agrahit ab los qui t'amanyaguin; però si algú t'almena, no li servis rencunia: prou pena té, car no sab que als llibres, com a les dones, no se'ls dèn flagellar ni ab una flor.

Procura ésser humil, com se pertany a obra que no es definitiva perque es obra humana. Ni ets perfecte perque ets obra meua, ni tampoch complet, ja que t' manquen molts documents que encara romanen recòndits en les llexes dels arxius oficials y particulars, de casa y de fora casa, y que, publicats, potser resultarien reveladors de novells cayres lluminosos de la Historia de la Medicina del nostre payral.

Si los documents qu'estotges com si'n fossis reliquiari merexen que'ls tillin despectivament de coses velles, los que ignoren la valor de les coses antigues, no't descoratgis y recorda lo consell de Sèneca: «no guardes a quants plaus, mas a quals.»

J. M.^a R.

S'EMPREPTÀ AQUEST LLIBRE A PERENNAL REMEM-
BRANÇA DEL III CONGRÉS DE METGES DE
LLENGUA CATALANA, CELEBRAT EN LA
CIUTAT DE TARRAGONA LOS DIES
XXVII, XXVIII Y XXIX DEL
MES DE JUNY DEL ANY
DE NTRE. SENYOR
MCMXIX

✻